﴿يُثَبِّتُ ٱللَّهُ ٱلَّذِينَ آمَنُواْ بِٱلْقَوْلِ ٱلثَّابِتِ فِى ٱلْحَيَاةِ ٱلدُّنْيَا وَفِى ٱلآخِرَةِ وَيُضِلُّ ٱللَّهُ ٱلظَّالِمِينَ وَيَفْعَلُ ٱللَّهُ مَا يَشَآءُ﴿٢٧﴾ سورة ابراهيم﴾

د قبر شپه

ليکوال: مولوي محمد غني فاروقي

www.easylibrary.org

PDF Creator: Obaidullah farooqi
0782122678

Greater Afghan Library
@Greater_Afghan_Library93
@Greater_Afghan_Library_Group

بسم الله الرحمن الرحيم

د کتاب ځانګړنې:

د کتاب نوم	:	د قبر شپه
لیکوال	:	مولوي محمد غني فاروقي
اړیکه	:	۰۷۹۹۸۰۰۹۳۵
کمپوز او ډیزاین	:	صادق الله صادق
چاپ کال	:	۱۳۹۳ ل.
چاپشمېر	:	۱۱۰۰ ټوکه
د خپرونو لړ	:	(۲۴۲)

خپرندوی

ګودر کتاب خپرنځی - ننګرهار

ګودر کتاب پلورنځی، لاندینی پوړ، اسحق زي مارکېټ، پزاري څلورلارې، جلال اباد

اړیکې: ۰۷۹۵۳۵۳۶۱۰-۰۷۹۸۴۸۷۸۷۹-۰۷۹۷۵۰۰۵۰۶

د چاپ حقوق خوندي دي.

پښتو ژب آنلان کتبتون
Easylibrary.org

ډالۍ

جنتي وربښمينو جوړو کې پوښلې، د مشکو پر عطرينو وږمو خوشبويه، د ايمان پر مانيزې طلا سينګار، د عليين مانۍ کې نازولې مېلمنې:

هو؛ د قبر ناوې ته!

م. غ. فاروقي

Greater Afghan Library
@Greater_Afghan_Library93
@Greater_Afghan_Library_Group

د کايناتو جوړې

چې مې شېرين جانان خبرېږي
زمــا بـه يـې زنـې پـه مـلـمـل تـړلـې ويـنـه

هوکی؛ د اسلامي نړۍ اتلو ځوانانو، ورونو او خويندو، تاسې پوهېږئ! چې د دنيا جوړه اخرت دی، د شپې جوړه ورځ ده، د سپين جوړه تور رنګ دی، د سپين زر جوړه سره زر دي، د شتمنۍ جوړه فقر دی، د ښايست جوړه بدرنګي ده، د تيارې جوړه رڼا ده، د لمر جوړه سپوږمۍ ده، د روغتيا جوړه ناروغي ده، د وچې جوړه لمده ده، د سمې جوړه غر دی، د ګرمۍ جوړه يخني ده، د ايمان جوړه کفر دی، د نېکمرغۍ جوړه بدمرغي ده، د حق جوړه باطل دی، د خوږ جوړه تريخ دی، د اسمان جوړه ځمکه ده، د خير جوړه شر، د بريا جوړه ناکامي ده، د مينې جوړه کرکه، د انسان جوړه پېری، د سبا جوړه بېګاه، د حرکت جوړه سکون، د ښکته جوړه بره، د پيل جوړه پای ده.

او د ژوند جوړه مرګ دی، د کايناتو د جوړو مانيز او فطري اتحاد ته په پام مو هڅه وکړه، چې ګرانو لوستونکو او مينه والو ته د دنياوي ژوند د استوګنځي هاخوا د برزخي ژوند د يو دېره ځای (قبر) په اړه لنډ معلومات برابر کړو.

د الله تعالی په فضل او ځانګړې لورينې پر دې بريالي شو، چې د ژوند جوړې مرګ سره د اشنايۍ د پيلولو په موخه د مرګ د ياد لړۍ، د مرګ شېبې، غسل، کفن، جنازه، د قبر جوړښت، خاورين کور ته د سپارلو احکام، د قبر ازموينه، د ازموينې ډول، د ازموينې پلاوی او يو شمېر نور قرآني او نبوي زېورات (د قبر شپه) تر سيوري لاندې د قبر ناوې ته د عقيدوي ګاڼې په بڼه د قرآن او سنت له خزانو نه راټول کړ، که څه هم چې د قبر شپې په غېږ کې نيولي معلومات په ډېره لنډه او

ساده بڼې سره دي، خو هيله مو دا ده، چې الله تعالی يې د مسلمانانو لپاره د خير او د قبر په شپه کې د رڼا وسيله وګرځوي.

د يادې هڅې بشپړاوي، سينګارولو او تر تاسې پورې د رسولو لړ کې د ګودر خپرندويې ټولنې مشر قاري قدرت الله تائب، صادق الله صادق او زاهد الله جانان نه د زړه له تله مننودی يم.

الله تعالی دې يې له موږ او تاسې ټولو مينه ناکو لوستونکو سره له يارانو نه د جدايۍ شېبو په ژبه په (لااله الاالله) کلمه جاري او ژوندۍ وساتي.

نور مو د وخت زرينې شېبې نه نيسم، په دې تمه چې د دعاګانو په ښکلې لپه کې مې له ياده ونه باسئ.

ستاسې د مينې پوروړی
محمد غني فاروقي
مسجد مېنه-جلالکوټ
۳۰-۵-۱۳۹۳ل کال

بسم الله الرحمن الرحيم

لومړی څپرکی

د مؤمن لپاره ډالۍ

دا حقیقت دی، چې ژوند سره شتمني او ثروت وي، ژوند ستر اسماني سوغات دی، د ژوند جوړه مرگ دی، هو؛ مرگ هم د ایمان خاوندانو لپاره الهي ډالۍ ده، داسې ډالۍ چې په وسیله یې دوست خپل دوست ته رسېږي، د دوستانو ترمنځ د مینې او راشه-درشې په پار د پُل بڼه لري.

عبدالله بن عمرو رضی الله عنهما د حدیث راوي دی، رسول الله صلی الله علیه وسلم ویلي:(مرگ د مؤمن لپاره ډالۍ ده.) (1)

همدا راز حسین بن علي رضی الله عنه د حدیث راوي دی، رسول الله صلی الله علیه وسلم ویلي: (الموت ریحانة المؤمن).

یانې: مرگ د مؤمن لپاره د گل په څېر دی.

1- المستدرك على الصحيحين للحاكم (4/ 355).

عائشه رضی الله عنها د حدیث روایت کړی دی، رسول الله صلی الله علیه وسلم ویلي: مرگ غنیمت دی او د الله تعالی نافرماني معصیت (گناه) ده... .

ناپوهي بې لارېتوب دی، ظلم رسوايي ده، د الله تعالی اطاعت د سترگو یخوالی دی، د الله تعالی له وېرې ژړا کول د نجات ذریعه ده، ډېره خندا د هلاکت لامل دی.

له گناهونو څخه رښتینې توبه کوونکی داسې دی، لکه: له سره یې چې گناه نه وي کړي.(1)

(مُحَمَّدَ بْنَ الْمُنْكَدِرِ، يَقُولُ: " بَلَغَنِي أَنَّ آدَمَ، عَلَيْهِ السَّلَامُ لَمَّا مَاتَ ابْنُهُ قَالَ: يَا حَوَّاءُ مَاتَ ابْنُكِ، قَالَتْ: وَمَا الْمَوْتُ؟ قَالَ: لَا يَأْكُلُ، وَلَا يَشْرَبُ، وَلَا يَقُومُ، وَلَا يَمْشِي، وَلَا يَتَكَلَّمُ أَبَدًا، قَالَ: فَصَاحَتْ حَوَّاءُ، فَقَالَ آدَمُ: عَلَيْكِ الرَّنَّةُ وَعَلَى بَنَاتِكِ، وَأَنَا وَبَنِيَّ مِنْهَا بَرَاءُ"(2))

د محمد بن منکدر په روایت کې راغلي، چې کله د ادم علیه السلام زوی مړ شو، نو حوا رضی الله عنها ته یې وویل: زوی دې مړ شو.

1- بيهقي.

2- حلية الأولياء وطبقات الأصفياء (3/ 148).

هغې وويل: مرگ څه شی دی؟

ادم علیه السلام وویل: نه خوراک کوي او نه څښاک، نه ودرېږي او نه کېني او نه خبرې کوي.

راوي وايي حوا رضی الله عنها چغه کړه.

ادم علیه السلام وویل: پر تا او ستا په لورگانو دې وير وي او زه او زما زامن ترېنه خلاص يو.

د ابراهیمي ملت بنسټ ايښودونکي ته چې کله ملك الموت (د مرگ پرښته) راغله، چې روح یې واخلي، ابراهيم عليه السلام ورته وويل: ملك الموته! تا داسې کوم دوست لیدلی، چې د خپل دوست روح له هغه نه واخلي؟

د مرگ پرښته بېرته د الله تعالی لور ته ورغله او د ابراهيم عليه السلام خبره يې ورته وکړه، الله تعالی د مرگ پرښتې ته وويل: ابراهيم ته ووايه ((داسې کوم دوست دې ليدلی، چې د خپل دوست ديدن بد گڼي!؟))

د مرگ پرښتې د الله تعالی پيغام ابراهيم عليه السلام ته راورساوه. ابراهيم عليه السلام وويل: چې داسې ده، نو همدا شېبه مې روح واخله... [1].

1- التذکره فی احوال الموتی واموراالآخرة ، مخ:۱۲.

ابودرداء رضی الله عنه وايي: نشته هېڅ مؤمن؛ مگر مرگ د هغه لپاره غوره دی، که څوك يې نه باوروي، نو الله تعالی وايي:

﴿وَمَا عِندَ ٱللَّهِ خَيۡرٞ لِّلۡأَبۡرَارِ﴾ ژباړه:((او څه چې له الله تعالی سره دي د غوره بندگانو لپاره هماغه ډېر غوره دي.))

همدا راز الله تعالی وايي: ﴿وَلَا يَحۡسَبَنَّ ٱلَّذِينَ كَفَرُوٓاْ أَنَّمَا نُمۡلِي لَهُمۡ خَيۡرٞ لِّأَنفُسِهِمۡ﴾ ژباړه:((دا مهلت چې مونږ ورکوو کافران دې دا د ځان لپاره غوره نه گڼي.))

او حيان بن اسود ويلي: ((مرگ يو پُل دی، چې دوست خپل دوست ته رسوي.

د ژوند جوړه

په عامه هدیره کې د ځان، کورنۍ او خپلو خپلوانو د قبرونو لپاره ځای نيول او له هغې نه د سيخانو کټارې تاوول او قولف اچول شرعاً مناسب کار نه دی، ځکه اوس مهال په ځانگړې توگه په ښاريو کې د هديرو لپاره وقف شوي ځايونه ډېر کم دي، دولت هم د مړو لپاره کومه ستراتيژي نه لري.

هو؛ داسې ستراتيژي، چې د سيمې د استوګنو د مړينې په مهال د هغوی لپاره هديره، د بې وزلو او فقيرانو د مړينې تکفين او تجهيز برابر کړي، نشته که څه هم چې مرګ د ژوند جوړه ده، که دولت د ژوند لپاره ستراتيژۍ ټاکي، پکار ده چې د مرګ لپاره هم ستراتيژي وټاکي او دا ستراتيژي بايد د قرآن او سنت د پاليسيو سره جوړه وي؛ نه په ټکر کې.

مرګ د ژوند جوړه ده، قبر د اخرت لومړی کور دی، ښايي برزخي نړی ته د سفر ټول لازم توکي برابر کړای شي، ځکه سفر يقيني دی، ټکټ وړيا دی، سيټ ساتلی دی.

له دنيا نه روانېدل دي، وروستی منزل يې اخرت دی، د سفر موده هم ډېره کمه ده؛ بلکې څو ثانيو او شېبو کې ځمکه کې دننه د دوه ګزو په اندازه ځمکنی پرواز دی، د پرواز نېټه د اجل وخت دی. سل فيصده يقيني دی، په همدې اړه مسافرينو ته لازم دي، چې هره شېبه تيار او چمتو واوسي، د سفر په اړه د تفصيلي معلوماتو او اړينو توکيو لپاره قرآن او سنت ته مراجعه وکړي او يا هم د

رښتيني عالمانو څخه د سفر د شرايطو معلومات لاسته راوړي.

يوه خبره د يادولو وړ ده، چې ګران قدره مسافرين وروڼه او خويندې دې يوازې د سفر جوړې لپاره پينځه متره سپينه ټوټه له ځانه سره ولري، د بې ګټې سامان الاتو اخيستل نه دي پکار، يوازې نېک اعمال، صالح اولاد او ګټور علم چې نورو ترېنه ګټه حاصله کړې وي، په دې اوږد سفر کې ګټه لري.

د نورو سامانونو د اخيستلو هڅه مه کوئ، که درباندې پېټې شو يا په کار رانغله ذمه واري مو خپله ده.

ګران قدره مسافرينو!

هيله ده، چې هره شېبه د سفر لپاره تيار واوسئ او دا خبره هم په ياد ولرئ، چې د سفر لاره تياره ده، د رنګارنګ خطراتو امکان شته، د قبر جونګړه مو هم ځانله او تياره ده، د وحشت وېرې، مارانو، لړمانو کور دی، پام مو وي، چې د ايمان او عمل صالح پر فولادي پوښاک ځانونه سينګار کړئ، د توحيد د عقيدې ځل بل څراغ له ځان سره

واخلئ، چې د سفر او د مسافرۍ په کور کې د تيارو او حشراتو ښکار نه شئ.

د مرګ هيله

الله تعالی په دې برخه کې د نړۍ د ښکلي بشر يوسف عليه السلام حکايت داسې کوي:(تَوَفَّنِی مُسْلِماً وَأَلْحِقْنِی بِٱلصَّالِحِينَ)

ژباړه:((زما خاتمه پر اسلام وګرځوه او په پای کې ما له صالحانو سره يو ځای کړه.))

مريم عليها السلام هم داسې هيله څرګنده کړې وه:(يٰلَيْتَنِی مِتُّ قَبْلَ هَـٰذَا وَكُنتُ نَسْياً مَّنسِيّاً).

ژباړه:((کاشکې زه له دې نه مخکې مړه وای او نوم نښان مې نه وای پاتې شوی.))

د رسول الله صلی الله عليه وسلم په حديث کې هم د قيامت د نږدې کېدلو پرمهال د ځينو انسانانو هيله داسې تعبير شوې ده:((تر هغې به قيامت قايم نه شي، تر دې چې

يو سړی به د بل سړي پر قبر ورتېرېږي او وايي به کاشکې زه د دې قبر والا پرځای وای.))[1]

که څه هم چې د رسول الله صلی الله عليه وسلم په احاديثو کې د مرګ هيله او ارزو په ځانګړي ډول سره تعبير شوې.

امام مسلم رحمه الله د انس رضی الله عنه په روايت حديث نقل کړی، رسول الله صلی الله عليه وسلم ويلي:((ستاسې نه يو کس دې د هغه ضرر او تکليف له امله چې پر ده راغلې وي، د مرګ هيله نه کوي، که بيا هم هرومرو د مرګ هيله کوي، نو داسې دعا دې کوي، ای الله تعالی! ژوندی مې ولره، تر هغې چې ژوند زما لپاره غوره وي او زما روح واخله (مړ مې کړه) که مرګ راته غوره وي.))

دغه راز د انس رضی الله عنه په روايت حديث کې راغلي:((ستاسې هېڅ يو کس دې د مرګ هيله نه کوي او نه دې د هغه د راتګ وړاندې د غوښتلو دعا کوي، ځکه کله

1- صحيح البخاري.

چې ستاسې یو کس مړ شي، د عمل لړۍ یې پرېکړای شي او یقیناً مؤمن ته د هغه عمر نه زیاتوي، مګر خیر.))[1]

امام بخاري رحمه الله ویلي:((ستاسې یو کس دې د مرګ هیله نه کوي، که محسن نېکو کار وي، نو د خیر چارې به یې زیاتې او که بدکاره وي، نو کېدای شي ځان ملامته کړي.))[2]

د مرګ یاد

مرګ ایماني حقیقت دی، هو؛ داسې رښتینی حقیقت، چې په ډېر یاد یې د انسان اړیکې له دنیا سره پرې کېږي او د کایناتو له خالق سره وصلېږي.

مرګ د خوندونو ماتوونکی دی، د همدې له امله چې مرګ د انساني حواسو او نفساني غوښتنو اداره او کنترول کوي.

رسول الله صلی الله علیه وسلم ویلي: ((د خوندونو د ختموونکي (ماتوونکي) یاد ډېر کوئ.))

1- صحیح مسلم.

2- صحیح البخاري.

عمر فاروق رضی الله عنه وایي: موږ ترې پوښتنه کړه، ای د الله تعالی رسوله! د خوندونو ختموونکی څه شی دی؟

رسول الله صلی الله علیه وسلم وویل: مرګ.

ابن عمر رضی الله عنه وایي، له رسول الله صلی الله علیه وسلم سره ناست وم، یو انصاري راغی، پر موږ یې سلام واچاوه، بیا یې وویل: ای د الله تعالی رسوله! کوم مؤمنان غوره دي؟

رسول الله صلی الله علیه وسلم ورته وویل: هغوی چې ښه اخلاق لري.

هغه بیا پوښتنه وکړه: کوم مؤمنان عقلمند دي؟

رسول الله صلی الله علیه وسلم وویل: هغوی، چې د مرګ یاد ډېر کوي او له مرګ نه وروستیو حالاتو لپاره تیاری نیسي، همدوی عقلمند دي.[1]

امام ترمذي د شداد بن اوس رضی الله عنه په روایت حدیث نقل کړی، رسول الله صلی الله علیه وسلم ویلي: عقلمند انسان هغه دی، چې خپل ځان وپېژني او ځان سره

1 - التذکره فی احوال الموتی وامورالآخرة ، مخ:۱۵.

حساب وکړي او له مرګ نه وروستي (ژوند) لپاره عمل (صالح) وکړي.

او کم عقل هغه دی، چې ځان د خپلو نفسي غوښتنو (غلام) او پیرو کړي او پر الله تعالی هیلې تړي.[1]

انس رضی الله عنه د حدیث راوي دی، رسول الله صلی الله علیه وسلم ویلي:((د مرګ یاد ډېر کوئ، ځکه د مرګ یاد ګناهونه له منځه وړي او دنیا کې انسان ته پرهېزګاري وربښي.))

دغه راز حدیث کې راغلي:((یوازې مرګ د واعظ په څېر بس دی.))[2]

هوکې ګرانو لوستونکو!

مرګ د ټولو خوندونو ختموونکی دی او عالمان وايي، چې د مرګ په ډېرو یادولو سره هیلې لنډېږي او دا خبره سمه ده، چې کله په انسان کې حرص او اوږدې هیلې کمزورې شي، انسان د نېکبختۍ په لور ګامونه پورته کړي، ځکه اوږدې هیلې له دنیا سره اوږدې اړیکې انسان ته

1- د حدیث سند صحیح دی.

2- التذکره فی احوال الموتی وامورالآخرة، مخ:۱۵.

یادوي، حرص یې هم ځوانېږي او د حرص او اوږد امید له امله د الله تعالی عبادت او معرفت نه پاتې کېږي او په ورو ورو د دنیا د مینې پر خړ سېلاب لاهو کېږي.

د رسول الله صلی الله علیه وسلم ملګری او د اسلامي نړۍ لومړی خلیفه ابوبکر صدیق رضی الله عنه بیا د مرګ یاد ښه او اوږد ژوند راز بولي، وايي:((مرګ په یاد ولرئ، ژوند به مو اوږد وي.)) او په بل ځای کې وايي:((مرګ راپه زړه کړئ، نو هغه به تاسې ته ژوند در وبښي.))

ابودرداء رضی الله عنه وايي: درې څیزونه د خلکو بد ایسي؛ خو زما خوښ دي:

۱: بېوزلي، ځکه ارام ښونکې ده.

۲: ناروغي، ځکه د ګناهونو کفاره ده.

۳: مرګ، ځکه له الله تعالی سره د مخامخ کېدو لویه وسیله ده.[1]

تیمي رحمه الله به ویل:((دوه څیزونو د دنیا له خوندونو سره زما اړیکه شلولې ده ۱. مرګ، ۲. د الله تعالی په مخ کې ودرېدل.))

1- صادق، صادق الله، د پوهانو خبرې. (لومړی ټوک ۱۳۹۳ل.) مخ: ۱۰۳.

عمر بن عبدالعزیز رحمه الله به عالمان راټول کړل، بیا به یې په ګډه د مرګ، قیامت او اخرت داسې مذاکره او یو تر بله سره یاد کاوه، چې دومره به یې ژړل، تا به ویل، ګوا چې جنازه یې مخې ته ایښې ده.

سفیان ثوري رحمه الله به چې کله مرګ یاداوه، بیا به یې تر ډېرو ورځو خوراک-څښاک نه کاوه، که چا به ترې پوښتنه وکړه، ویل به یې: نه پوهېږم.[1]

عبدالقادر جیلاني رحمه الله یې بیا د نفسي ناروغیو درمل بولي او وایي:((مرګ یاد ساتل د نفس د ټولو ناروغیو درمل دي.))

اسلامي عالمانو لیکلي:((څوک چې د مرګ یاد ډېر کوي، هغوی پر درېو نعمتونو نمانځل کېږي:

۱. په بېړنۍ توګه هغوی ته د توبې کولو وړتیا ورکول کېږي.

۲. د زړه قناعت. ۳. په عبادت کې خوشالي.

او څوک چې مرګ هېر کړي، پر درېو طریقو عذاب ورکول کېږي:

1- التذکره فی احوال الموتی وامورالآخرة، مخ:۱٦.

۱. د توبې کولو له توفیق څخه بې برخې کېږي.

۲. د کفایت په اندازه په ورکړل شوې برخه نه راضي کېدل.

۳. او په عبادت کې یې لټي او تنبلي په برخه کېږي.))[1]

رسول الله صلی الله علیه وسلم د قبرونو د زیارت کولو اجازه هم د دې له امله ورکړې ده:((چې د دې په ذریعه انسان په دنیا کې پرهېزګاره کېږي او له بل پلوه انسان ته اخرت یاد وي.))

اپلاتون بیا وایي:((دنیا تل د هوښیارانو په مرګ او د جاهلانو په ژوند اوښکې تویوي.))

د مرګ یاد زړه کې نرمي پیداکوي

وایي چې عائشې رضی الله عنها ته یوې ښځې د خپل زړه د سختوالي نه شکایت وکړ، عائشې رضی الله عنه ورته وویل: د مرګ یاد ډېر کوه! زړه به دې نرم شي، هغې ښځې په دې نصیحت عمل وکړ ((او زړه کې یې نرمي پیدا شوه)).

بیا د مؤمنانو مور عائشې رضی الله عنها ته راغله او له هغې یې مننه و کړه.[1]

1 - التذکره فی احوال الموتی وامورالآخرة، مخ:۱۷.

وايي چې حسن بصری رحمه الله د يو ناروغ پوښتنې ته ورغی، هغه يې په داسې حال کې وليد، چې د مرګ بې هوشيو د ځنکدن د کمر په غاړه درولی و، د هغه د مرګ د شپېو غم، سختي يې چې وليده، ډېر ترېنه اغېزمن شو، ډېر خواشينی کور ته راغی، رنګ يې هم الوتی و.

کور والاوو يې ورته وويل: الله تعالی دې پر تاسې رحم وکړي، ډوډۍ تياره ده.

حسن بصری رحمه الله وويل: بچيانو تاسې پوه شئ او خوراک ښناک مو پوه شه، پر الله تعالی قسم، تر هغې چې ژوندی يم، د هغه لپاره به تياری نيسم، عمل به کوم، تر هغې چې ورسره مخامخ شم.[2]

امام بخاري رحمه الله او امام مسلم رحمه الله حديث نقل کړی، رسول الله صلی الله عليه وسلم پر يوه هديره تېرېده، هلته يې يوه ښځه وليده، چې قبر ته ناسته او ژاړي.

رسول الله صلی الله عليه وسلم ورته وويل: له الله تعالی څخه ووېرېږه او صبر وکړه.

1- التذکره فی احوال الموتی واموراالآخرة، مخ:۱۹.

2- التذکره فی احوال الموتی واموراالآخرة، مخ:۱۹.

له دې حديث نه معلومېږي، چې د قبر څنګ ته ژړا روا ده؛ خو تر هغې، چې د جاهليت د دود په څېر ژړا، چغې او فرياد نه وي.

داسې ژړا چې زړه دردمن کوي، سترګې ژاړي، له سترګو اوښکې تويېږي؛ د رحمت او د زړه د نرمۍ او خواخوږۍ له امله وي.

دا مهال هم يو شمېر خلك د کورنۍ د غړي د مرګ پرمهال داسې کړنې سرته رسوي، چې اسلام يې غندي او د دې کړنو اړيکه د جاهليت له زمانې سره تړي، د بېلګې په توګه پر مړي د ژړا پر مهال مخ وهل، ګرېوان څيري کول، د سر ويښتان ويستل، پر مړي ځان غورځول، د مړي لاسونه راپورته کول او پر خپل مخ مږل او دې ته ورته نورې کړنې ترسره کول، د اسلام په سپېڅلي دين کې ځای نه لري.

محمد مصطفی صلی الله عليه وسلم ويلي:((هغه څوك زموږ له امت څخه نه دی، چې پر مړي د ژړا پر مهال مخونه وهي، ګرېوانونه څيري کو او د جاهليت د زمانې د خلکو په څېر غږونه پورته کوي.))

ځینې خلک د خپلو مړو داسې ستاینې کوي، چې حقیقت نه لري، که حقیقت ولري، هم. امام بخاري رحمه الله دا کړنه په ناروا ستاینو کې شمېري.

یو شمېر خلک په طبیعي او کله په غیر طبیعي ډول پر ځان پېریان راولي، ځان راغوځوي او د خلکو پام ځان ته را اړوي، په ټولیز ډول اسلامي شریعت له داسې کړنو منع کړې او دا کړنې یې د عذاب لامل ښودلي دي.

د مرګ پرښته له چا اجازه نه غواړي!؟

مرګ د چا جاه وجلال، قیادت او منصب ته نه ګوري، د مرګ پرښتې ته بې تفاوته ده، که د بادشاه کور ته ورځي او که د ګدا، هغه پرته له وېرې او اجازې د هر انسان کور ته د روح اخیستلو لپاره ورځي.

د خوږ ژبي، خوږ غږي، بادشاه پیغمبر داود علیه السلام د خلافت ماڼۍ ته ملک الموت (د مرګ پرښته) ورغله.

داود علیه السلام ورته وویل: تاسې څوک یئ؟

د مرګ پرښتې وویل: هغه څوک چې له بادشاهانو څخه نه وېرېږي او نه یې بنګلو ته له ورتللو څوک بندولای شي او نه رشوت او بډې قبلوي.

داود علیه السلام وویل: بیا؛ نو تاسې د مرګ پرښته یاست؟

هغه وویل: هو!

داود علیه السلام وویل: تاسې راغلئ او ما له تر دې دمه تیاری نه دی نیولی؟

د مرګ پرښتې وویل: فلانکی خپلوان مو څه شو؟، فلانکی اشنا مو څه شو؟ فلانکی ګاونډی مو څه شو؟

داود علیه السلام وویل: هغوی مړه شو.

د مرګ پرښتې وویل: ایا د دوی په مړینه کې ستاسې لپاره عبرت نه و، چې مرګ لپاره مو تیاری نیولی وي؟[1]

د کتاب مینه والو! له دې کیسې نه دا زده کړه کېږي، چې د خپلو خپلوانو، ګاونډیانو او دوستانو پر مړینه ښایي انسان د خپل مرګ لپاره تیاری ونیسي.

د مرګ استازې

د احادیثو ځینو کتابونو کې په ضعیف سند سره دا حدیث راغلی دی:((چې تبه له مرګ نه وېره ورکوونکې ده.))

1- التذکره فی احوال الموتی واموراالآخرة، مخ:٤٦.

يانې: دا مانا، چې تبه د مرگ استازې ده، گوا چې د مرگ د راتگ خبر ورکوي او د تبې له امله ډېر ځلې د مرگ وېره احساسولای شي.[1]

ملك الموت هر کور ته پينځه ځلې گوري

له عطاء بن يسار رضی الله عنه څخه روايت دی، وايي چې:((د مرگ پرښته هره شپه او ورځ هر کور ته په غور او ځيرکتيا سره پينځه ځلې گوري، چې ايا هغه ته د هغه کور له اوسېدونکو څخه د چا د روح را اخيستلو حکم شوی او که نه.))

انس رضی الله عنه وايي:((د مرگ پرښته هره ورځ د بنده مخ ته اويا ځلې گوري، کله چې کوم کس خاندي.

نو د مرگ پرښته وايي: ډېره د حيرانتيا او تعجب خبره ده، چې زه يې د روح اخيستلو لپاره راغلې يم او دا خاندي.))

د څناورو او حشراتو روحونه څوک اخلي؟

1- التذکره فی احوال الموتی واموارالآخرة، مخ:٤٦.

انس رضی الله عنه وايي، رسول الله صلی الله عليه وسلم ويلي:((د څناورو، چينجيو او نورو حشراتو روحونه د الله تعالی تسبېح وايي، هر کله چې د هغوی تسبېح ختمېږي، نو د هغوی ژوند ختمېږي او د دغو حشراتو مرگ د ملك الموت په قبض او واک کې نه دی.))[1]

1- شرح الصدور، مخ:٧٠.

د مرګ پرښتې له چا اجازه غوښتې وه!؟

له حسین رضی الله عنه څخه روایت دی، چې جبرایل علیه السلام د محمد مصطفی صلی الله علیه وسلم د مرګ د ناروغۍ په وخت کې حاضر شو، د حال احوال پوښتنه یې ترې وکړه.

محمد مصطفی صلی الله علیه وسلم وویل: ناروغي مې سخته ده، خواشینی او پرېشان یم.

هماغه مهال د مرګ پرښتې کور ته د ورننوتلو اجازه وغوښته، جبرایل علیه السلام وویل: ای د الله تعالی رسوله! د مرګ پرښته د دننه راتللو اجازه غواړي، له تا څخه مخکې یې له هېچا اجازه نه ده غوښتې او نه به یې راتلونکي کې له تاسو وروسته له چانه اجازه وغواړي.

د کایناتو سردار محمد مصطی صلی الله علیه وسلم اجازه ورکړه، د مرګ پرښته حاضره شوه، په ډېر ادب سره ودرېده، وړاندیز یې وکړ: ای د الله تعالی رسوله! د اطاعت حکم راکول شوی دی، که تاسې اجازه راکړئ، نو ستاسې روح به واخلم او که اجازه مو نه وي، نه یې اخلم؟

محمد مصطفی صلی الله علیه وسلم وویل: ایا رښتیا همداسې کوئ؟!

هغه وویل: هو!

جبرایل علیه السلام وویل: ای د الله تعالی رسوله! الله تعالی ستاسې دیدن ته لېواله دی.

محمد مصطفی صلی الله علیه وسلم وویل: ای د مرګ پرښتې! د الله تعالی د حکم پیروي وکړه، یانې عملي یې کړه.

د مرګ پرښته د خاتم النبیین او سیدالمرسلین محمد مصطفی صلی الله علیه وسلم څنګ ته نږدې شوه او د هغه مبارک روح یې واخیست.[1]

د شپې غږیز پیغام

هره شپه د راتلو پرمهال غږ کوي:((څومره مو چې وس وي، ببره وکړئ، په ما کې د خیر کارونه ترسره کړئ، ځکه زه بیا د قیامت تر ورځې پورې تاسې ته نه راګرځم.))[2]

ګرانو لوستونکو!

1- طبراني، شرح الصدور.

2- التذکره فی احوال الموتی واموراالآخرة، مخ:۱۶۸.

د شپې غرېز پيغام ته په پام هڅه وکړئ، د شپې ګڼو ارزښتونو ته پاملرنه وکړئ.

د شپې په خاموشۍ کې داسې نېکې کړنې ترسره کړئ، چې پر کولو يې خوښ او خوشاله اوسئ. هرې شپې ته د ارزښت او قدر په سترګه وګورئ، د شپې تروږمۍ مو د ايمان او عمل صالح په رڼا روښانه کړئ، چې د قبر شپه مو هم روښانه شي.

هو؛ دا حقيقت دى، که شپه غنيمت ونه ګڼو، د وخت د شېبو درناوى يې ونه کړو، طبيعي ده، چې ډېر څه به مو دلاسه ورکړي وي، د وخت يوه داسې برخه به مو له لاسه وتلې وي، چې په خاموشه غېږه کې يې هر اړخيزه ښودنه او روزنه ترلاسه کولاى شو.

د مرګي سيلۍ

امام ترمذى رحمه الله د مطر بن عکامس په روايت حديث نقل کړى، رسول الله صلى الله عليه وسلم ويلي:((په کوم ځاى کې چې الله تعالى د يو بنده د روح اخيستلو پرېکړه وکړي، ده ته په هماغه ځمکه کې څه حاجت پيداکړي.))

يانې دا کس هماغه ځاى ته د خپلې اړتيا د پوره کولو په موخه لاړ شي او هملته يې روح واخيستل شي.

امام قرطبي رحمه الله د اثارو قديمه وو پر بنسټ ذکر کړي، چې له سليمان عليه السلام سره په شاهي دربار کې يو کس ناست و.

سليمان عليه السلام ته يې وويل: د هند په هېواد کې کار لرم، غوښتنه مې دا ده، چې شمال (هوا) ته امر وکړئ، چې په همدې ساعت او شېبو کې مې هند ته ورسوي.

سليمان عليه السلام (ملك الموت) ته وکتل، ګوري چې خاندي.

د بې ساري بادشاهۍ باچا سليمان عليه السلام ترې وپوښتل: ولې خاندې؟

ملك الموت وويل: د تعجب خندا کوم، ما ته د الله تعالى له لوري امر شوى، چې د دې ساعت په وروستۍ يا پاتې برخه کې د ده روح په هند کې واخلمه او دا له تا سره په څنګ کې وينم.

وايي، چې باد ته حکم وشو او هغه سړی يې په هماغه ساعت کې هند ته ورساوه او د هغه روح يې د هندوستان په هېواد کې واخيست.[1]

دويم څپرکی

وصيت مو له ځان سره ليکلی وساتئ!!

که څوک د مرګ وړاندې د څه شي وصيت کول غواړي، نو له ځنډ پرته دې، سملاسي پورته شي او خپل وصيت دې وليکي او ليکلی دې يې له ځان سره وساتي.

رسول الله صلی الله عليه وسلم ويلي:((هېڅ مسلمان ته مناسب نه دي، چې هغه په داسې حالت کې دوه شپې تېرې کړي، چې د څه شي وصيت کول غواړي؛ مګر له هغه سره د هغه وصيت په ليکلي ډول موجود نه وي.))

ابن عمر رضی الله عنه ويلي:((چې له کوم وخت راهيسې ما له رسول الله صلی الله عليه وسلم نه دا حديث اورېدلی،

1- التذکره فی احوال الموتی وامورالآخرة، مخ:۸۱.

پر ما يوه شپه هم داسې نه ده تېره شوې، چې له ما سره دې زما وصيت په ليکلي ډول نه وي.))[1]

دا چې اوس مهال خلك د مړي په تجهيز، تکفين، جنازې، ښخولو او تعزيت کې رنګارنګ بدعتونه او رواجونه سرته رسوي، دې لپاره مناسب ده چې انسان د مړينې وړاندې وصيت وکړي، چې زما د مرګ نه وروسته زما ټول معاملات يانې: غسل، جنازه، ښخول، د قبر جوړول او د تعزيت مراسم، د رسول الله صلی الله عليه وسلم د سنتو مطابق سرته ورسوئ او له بدعتونو او دودونو ځان وساتئ، د بېلګې په توګه زما جنازه مه ځنډوئ، زما قبر پوخ مه جوړوئ، جنډې پرې مه ودروئ، ليکل پرې مه کوئ، همداراز زما د مړينې وروسته د ماښامي په نوم د ډوډۍ ورکړه، اوومه، څلوېښتمه او کليزه نمانځل مه کوئ.

ګرانو لوستونکو!

هيله ده، چې زما او هم ستاسې وصيت همداسې وي.

وروستۍ خبره

1- رواه صحيح البخاري، صحيح مسلم.

امام مسلم رحمه الله د ابو سعیدالخدري رضی الله عنه په روایت حدیث نقل کړی، رسول الله صلی الله علیه وسلم ویلي:((خپلو مړیو (هغوی ته چې د ځنکدن شپې یې نیږدې شوې وې) د لااله الاالله د کلمې تلقین او تکرار کوئ!))

معاذ بن جبل رضی الله عنه د حدیث راوي دی، رسول الله صلی الله علیه وسلم ویلي:((د چا چې وروستۍ خبره (لااله الاالله) وي، جنت ته به ننوځي.))

شداد بن اوس رضی الله عنه د حدیث راوي دی، رسول الله صلی الله علیه وسلم ویلي:((کله مو چې مړیو ته مرګ راشي، نو سترګې یې پټې کړئ.))[1]

ځکه چې سترګې د روح پسې وي او تاسې خیر او د خیر خبرې کوئ، ځکه پرښتې پر هغه دعاګانو امین وایي، چې د مړي کورنۍ خپل او خپلوان یې کوي.

د همدې نبوي هدایت پر بنسټ اسلامي عالمان وایي:((د مړ کېدونکي انسان څنګ ته دې د خیر خلک، نیکان او عالمان وروبلل شي، چې هلته ښې خبرې وکړي، د الله

1 - رواه سنن ابن ماجه.

تعالی یاد او الله تعالی ته دعاګانې وکړي، تر هغې چې پر مړ کېدونکې شخص د ځنکدن ګرانې شېبې اسانې شي.

وروستۍ شېبه

سهل بن سعد رضی الله عنه د حدیث راوي دی، رسول الله صلی الله علیه وسلم ویلي:((یقیناً یو بنده د دوزخ والاوو عملونه سرته رسوي او په حقیقت کې دی له جنتیانو څخه وي او کله چې یو بنده د جنتیانو عمل سرته رسوي او دی له دوزخیانو څخه وي او په تحقیق سره ټول عملونه خاتمو پورې اړه لري.))[1]

دا حدیث پر دې دلیل دی، چې خاتمې پټې دي، یوازې الله تعالی پوهېږي، چې څوک به دوزخ او څوک جنت ته ځي، ښایي الله تعالی نه تل دا سوال وکړو، چې: ای الله تعالی! د ژوند وروستۍ شېبې مو پر ایمان او د توحید پر عقیده ښایسته کړه او خاتمه مو ښکلې کړه.

اسلامي عالمان وایي:ان شاءالله هغوی به له بدې خاتمې نه خلاص وي، چې ظاهر او باطن یې پر دین برابر وي، زړه کې یې ایمان پوخ وي، هلته د زړه په مانۍ کې یې د

1- رواه صحیح البخاري.

توحید د عقیدې مشالونه روښانه وي او څرګند حالت یې پر اسلامي، نبوي او اخلاقي ګاڼه سینګار وي.

ډېر ځلې هغوی د بدې خاتمې بلا داړي، چې عقل یې فاسد او خراب شوی وي، د کوچنیو ګناهونو سربېره پر لویو ګناهونو هم ټینګ ولاړ وي، د الله تعالی د احکامو خلاف په څرګنده اقدام کوي.

پر همدې بنسټ په پای کې د شیطان په جال کې ښکار شي، د مرګ وړاندې د ځان اصلاح او توبې ته تیار نه شي او وروستۍ شېبه یې تر ټولو بده شېبه شي، کله کله هم داسې کېږي، چې پر دین جوړ او برابر کسان خپل حالت ته ناسم بدلون ورکړي، د دین احکام پرېږدي، د دنیا پر شیطاني مینه اخته شي، د الله تعالی د شرعي حریم او نبوي سنتو له دایرې نه بهر ووځي او خپله خاتمه د شیطان په شاګردۍ او غلامۍ کې بده او ناکاره خاتمه کړي.

د بلعم بن باعوراء په څېر ډېری بېلګې شته، چې پر دین او مذهب پوه خلك و، خو د دنیا جاه و جلال او شتمنیو بې لارې کړ.

نصرانۍ پېغله

امام قرطبي رحمه الله د بدې خاتمې په اړه یوه کیسه نقل کوي، وایي:((چې د مصر هېواد په یو جومات کې یو مؤذن و، چې تل به یې پر عبادت او نېکو کړنو بوخت و، د عبادت پر مانیز لباس او اطاعت پر الهي انوارو او رڼاګانو پوښلی و، یوه ورځ د خپل عادت پر اساس د جومات هسکې منارې ته د اذان لپاره اوچت شو.

هلته د جومات په څنګ کې د یو نصراني ذمي کور و، هغه کور لور ته یې وکتل، د نصراني پر پېغلې لور یې سترګې ولګېدې، پر عشقي فتنه اخته شو، زړه یې د هغې طرف ته لاړ، اذان یې پرېښود، له منارې نه راښکته شو او د انصاري کور ته ورننوت.

هغې پېغلې ورته وویل: څنګه راغلې، څه غواړې؟

د مصر د جومات مؤذن وویل: تا غواړم.

هغه وویل: د څه لپاره؟

ده وویل: زما عقل دې له منځه وړی او زما ټول زړګی دې رانه اخیستی.

پېغلې په لومړي ځل د ده د غوښتنې هرکلی ونه کړ.

مؤذن وویل: زه به له تا سره واده وکړم؟

هغې وویل: دا ناشونې ده، زه نصرانۍ پېغله یم او ته مسلمان یې او پلار به مې هم درنه کړي.

مسلمان مؤذن له نصرانۍ پېغلې سره د واده کولو لپاره نصراني شو او دا ورځ همهلته له هغوی سره په کور کې ایسار شو، د همدې ورځې په منځ کې د کور بام ته د کوم څه لپاره اوچت شو، ناڅاپه د بام له سره پرېوت او مړ شو.

نو دا بدبخته نه پر خپل دین او نه د هغې پر دین پاتې شو.))[1]

د غوره خاتمې نښې

د غوره خاتمې ځینې نښې په قرآن او حدیث کې ذکر شوي دي، خو له دې سره سره بیا هم د انسان اخروي کامیابي او ناکامي په بشپړ ډول د الله تعالی په لاس کې ده، په دې څوک نه پوهېږي، چې الله تعالی به په خپلو بنده ګانو کې څوک او د چا کړنې خوښې وي، څوک به د هغه د رحمت وړ ګرځېږي او څوک به د عذاب وړ وي، الله تعالی پخپل ستر کتاب سورة ال عمران کې د ځینو کسانو د غوره خاتمې یاد داسې کړی:

1 - التذکره فی احوال الموتی وامورالآخرة.

﴿وَلاَ تَحْسَبَنَّ ٱلَّذِينَ قُتِلُواْ فِي سَبِيلِ ٱللَّهِ أَمْوَاتاً بَلْ أَحْيَاءٌ عِندَ رَبِّهِمْ يُرْزَقُونَ ﴿١٦٩﴾ فَرِحِينَ بِمَآ آتَاهُمُ ٱللَّهُ مِنْ فَضْلِهِ وَيَسْتَبْشِرُونَ بِٱلَّذِينَ لَمْ يَلْحَقُواْ بِهِم مِّنْ خَلْفِهِمْ أَلاَّ خَوْفٌ عَلَيْهِمْ وَلاَ هُمْ يَحْزَنُونَ﴿١٧٠﴾ يَسْتَبْشِرُونَ بِنِعْمَةٍ مِّنَ ٱللَّهِ وَفَضْلٍ وَأَنَّ ٱللَّهَ لاَ يُضِيعُ أَجْرَ ٱلْمُؤْمِنِينَ﴿١٧١﴾)

ژباړه:((کوم کسان چې د الله په لار کې وژل شوي دي، هغوی مړه مه ګڼئ، هغوی خو په حقیقت کې ژوندي دي، د خپل رب پر وړاندې روزي مومي. څه چې الله د خپلې لورېینې له مخې هغو ته ورکړي دي، پر هغه خوښ او سوکاله دي او ډاډه خوشاله دي، په دې چې کوم مؤمنان له هغو وروسته په نړۍ کې پاتې دي او لاتراوسه پورې هلته نه دي رسېدلي، د هغو لپاره هم څه وېره او کړاو نشته. هغوی د الله په لورېینه او د هغه په مهربانۍ خوشاله او سوکاله دي او هغو ته څرګنده شوې ده، چې الله د مؤمنانو اجر نه ضایع کوي.))

دویم، د مرګ په مهال د مؤمن بنده پر تندي د خولې راتلل.[1]

درېیم، رسول الله صلی الله علیه وسلم ویلي: کوم کس چې د جمعې په شپه او یا ورځ کې مړ شي، الله تعالی هغه د قبر له فتنې او عذاب نه ساتي.[2]

څلورم، رسول الله صلی الله علیه وسلم ویلي: د الله تعالی د خوشالۍ لپاره د (لااله الاالله) ویونکی که ترمرګه پورې په همدې عقیده پاتې شي الله تعالی به ورته جنت ورکړي.[3]

پینځم، رسول الله صلی الله علیه وسلم ویلي: د الله تعالی په لار (جهاد) کې یوه ورځ او یوه شپه څوکۍ کول د یوې میاشت د عبادت نه غوره ده.

که هغه په دې حال کې مړ شي، نو هم به یې اجر او رزق جاري وي او د فتنې نه به هم ساتل شوی وي.[4]

1- رواه الترمذی.

2- رواه الترمذی.

3- مسند احمد.

4- صحیح مسلم.

رسول الله صلی الله علیه وسلم ویلي:((د الله تعالی د رضا لپاره صدقه کوونکی که ټول عمر خپله صدقه جاري وساتي، د مړینې پرمهال به الله تعالی جنت ورکړي.))[1]

رسول الله صلی الله علیه وسلم ویلي:((د چا چې په ژوند کې وروستۍ کلمه په اخلاص سره (لااله الاالله) وي، هغه به جنت ته ننوځي.))[2]

د رحمت نبي صلی الله علیه وسلم ویلي:((څوك چې د خپل ځان په ساتنه کې مړ شي، شهید دی.))[3]

رسول الله صلی الله علیه وسلم ویلي:((د الله تعالی په لاره کې د یوې ورځې نفلي روژې ساتونکی که پر دې عمل مړ شي، جنت ته به ننوځي.))[4]

رسول الله صلی الله علیه وسلم ویلي:((د (T.B) پر ناروغۍ مړ کېدونکی شهید دی.))[5]

1- مسند احمد.

2- مستدرک الحاکم.

3 - صحیح بخاري.

4 - مسند احمد.

5-مجمع الزوائد.

رسول الله صلی الله علیه وسلم ویلي:((څوك چې د خپل اهل و عیال د عزت په ساتنه کې مړ شي، شهید دی.))[1]

رسول الله صلی الله علیه وسلم ویلي:((د الله تعالی په لاره کې مړ کېدونکی شهید دی.))[2]

رسول الله صلی الله علیه وسلم ویلي:((څوك چې د خپل دین په ساتنه کې مړ شي، شهید دی.))[3]

رسول الله صلی الله علیه وسلم ویلي:((څوك چې د خپلې وینې په ساتنه کې مړ شي، شهید دی.))[4]

رسول الله صلی الله علیه وسلم ویلي:((کومه ښځه، چې د خپل بچي د زیږېدنې له امله مړه شي، شهیده ده.))[5]

رسول الله صلی الله علیه وسلم ویلي:((د ذات الجنب (د اړخ په درد) یانې په نمونیه ناروغۍ مړ کېدونکي، شهیدان دي.))[6]

1- سنن النسائی.
2- صحیح مسلم.
3- سنن ابي داود.
4- سنن الترمذی.
5- مسند احمد.
6- موطا امام مالک رحمه الله.

رسول الله صلی الله علیه وسلم ویلي:((د طاعون پر ناروغۍ مړ کېدونکی شهید دی.))[1]

رسول الله صلی الله علیه وسلم ویلي:((څوك چې د الله تعالی په لاره کې ووژلی شي، شهید دی.))[2]

رسول الله صلی الله علیه وسلم ویلي:((څوك چې د ګېډې په ناروغۍ (د درد له امله) مړ شي، شهید دی.))[3]

رسول الله صلی الله علیه وسلم ویلي:((څوك چې غرق یا په اوبو کې ډوب شي، شهید دی.))[4]

رسول الله صلی الله علیه وسلم ویلي:((پر چا چې دېوال راپرېوځي او مړ شي، شهید دی.))[5]

د جبین پرخه

امام ترمذی، نسائی او ابن ماجه رحمهم الله علیهم په ګډه صحیح حدیث نقل کړی:(**الْمُؤْمِنُ یمُوتُ بِعَرَقِ الْجَبِینِ**).

یانې: مؤمن د جبین (تندي) پر خولو سره مري.[1]

1- صحیح مسلم.
2- صحیح مسلم.
3- صحیح مسلم.
4- صحیح مسلم.
5- موت سے قبر تک، د اردو ژبې اثر.

سلمان فارسي رضی الله عنه وايي: له رسول الله صلی الله عليه وسلم څخه مې واورېدل، ويل يې ((د ځنکدن په حالت کې د مړ کېدونکي انسان درېو نښو ته ګورئ: که پر جبين يې خوله راغلې وه او سترګو ته يې اوښکې راغلې وې او د پوزې سوري يې خلاص شوي وو، نو دا د الله تعالی له لوري رحمت دی (او که د ځوان زندی کړای شوي اوښ په څېر يې غړ وځي)، رنګ يې پيکه او الوتی و، له خولې نه يې ځګونه وځي، نو دا د الله تعالی له لوري عذاب دی، چې پر ده نازل شوی.))[2]

عالمان وايي:((پر تندي يې خولې د دې له امله راغلې وي، چې دی له خپل رب نه حياء کوي، چې چېرې يې د خپل رب له احکامو مخالفت نه وي کړی او دا خوله په تندي ځکه راځي، چې له تندي نه لاندې غړی خو مړه وي، ساه ترېنه وتلې وي او د ژوند او روح قوه يې يوازې د بدن په برنۍ برخې کې پاتې وي او حياء په سترګو کې وي

1- مسند أحمد ط الرسالة (38/ 154).

2- التذکره فی احوال الموتی واموراالآخرة، مخ:۲٤.

او دا وخت هم د حياء وي، خو کافر بيا له دې ټولو ړوند وي.))

د همدې له امله اسلامي عالمان دا وايي:((د چا پر جبين چې خوله معلومېږي، دا سمه ده، چې دا د الله تعالی رحمت دی، خو دا يوازې له ولي او نېک انسان څخه نه وي؛ بلکې دا د دې له امله وي، چې دی سره له زېري، کرامت او ډاليو له الله تعالی څخه حياء کوي.))

عبدالله بن مسعود رضی الله عنه وايي:((پر مؤمن چې د هغه له ګناهونو څخه کوم ګناهونه پاتې وي، هغه ترېنه د مرګ پرمهال لرې کېږي، د همدې له امله يې پر تندي خوله راځي.))

امام قرطبي رحمه الله ويلي:((کله کله په ځينو کسانو کې درې واړه نښې څرګندې شي، ځينو کې يوه نښه يا دوه نښې ښکاره شي او موږ د ځينو کسانو پر تنديو د خولو راتللو شاهد يو او د نښو ښکاره کېدو توپير په اعتبار د عملونو د خلکو سره وي.))

ابراهيم نخعی رحمه الله نه روايت دی، چې علقمه، اسود ته وصيت وکړ، ورته يې وويل: زما د مرګ پرمهال له ما سره

اوسه، ماته د کلمې ویلو تلقین وکړه، کله چې زما پر وچولي خوله وګورې، نو ماته زېرى راکړه.[1]

ابن ابی شیبه رحمه الله له سفیان ثوري رحمه الله څخه روایت کړی، چې د اسلام د سپېڅلي دین عالمانو او زاهدانو به د مړي پر تندي خوله راتلل، د هغه د ښې خاتمې نښه ګڼله.[2]

د غرغرې شېبې

الله تعالی د قرآن کریم په ډېرو ایاتونو کې خپل بنده ګان توبې کولو ته هڅولي او دوی یې پر دې پوه کړي، چې د دنیا او اخرت نېمګرتیا په توبه کې ده، د الله تعالی امر او هڅونې ته په پام لازم ده، چې له مرګ او مرض وړاندې هر مؤمن له خپلو ګناهونو سره اړیکه وشلوي، پښېماني ښکاره کړي او په اخلاص سره الله تعالی ته توبه وباسي، د ځنکدن په شېبو کې توبه د اعتبار وړ نه ده.

الله تعالی د سورة النساء په یو ځای کې ګناهګارانو ته خبر ورکړی، چې د مرګ پرمهال توبه نه قبلېږي:

1 - شرح الصدور.

2 - شرح الصدور.

﴿وَلَيْسَتِ ٱلتَّوْبَةُ لِلَّذِينَ يَعْمَلُونَ ٱلسَّيِّئَاتِ حَتَّىٰٓ إِذَا حَضَرَ أَحَدَهُمُ ٱلْمَوْتُ قَالَ إِنِّى تُبْتُ ٱلْـَٔانَ وَلَا ٱلَّذِينَ يَمُوتُونَ وَهُمْ كُفَّارٌ أُوْلَـٰٓئِكَ أَعْتَدْنَا لَهُمْ عَذَاباً أَلِيماً﴿۱۸﴾﴾

ژباړه:((خو د هغو خلکو لپاره توبه نشته، چې پرله پسې بد کارونه کوي، تر دې پورې چې کله له هغو نه د یو تن د مرګ نېټه رارسېږي؛ نو په هغه وخت کې وايي، چې اوس مې توبه وایستله او همدغه راز د هغو کسانو لپاره هم توبه نشته، چې د مرګ تر وخته پورې په کفر کې پاتې شي، د دغه ډول خلکو لپاره خو موږ دردناکه سزا تیاره کړې ده.))

د رسول الله صلی الله علیه وسلم حدیث هم پر دې دلیل دی، چې د غرغرې په حالت کې توبه نه قبلېږي.

امام ترمذي رحمه الله په حسن سند سره حدیث نقل کړی، رسول الله صلی الله علیه وسلم ویلي:((الله تعالی د بنده توبه قبلوي، تر هغې چې د غرغرې حالت ته نه وي رسېدلی.))[1]

1- التذکره فی احوال الموتی واموالآخرة، مخ:۴۹.

د رسول الله صلی الله علیه وسلم حدیث ته په عقیده او پام ښایي په عادي شپېو کې له ګناه څخه سملاسي توبه وباسو، بیا ګناه ونه کړو او هم د توبې لړۍ د غرغرې تر شپېو ونه غځوو، ځکه هغه مهال توبه نه قبلېږي.

سپینه ماڼۍ

حسن بصری رحمه الله ویلي:((کله چې د مؤمن روح واخیستل شي، اسمان ته پورته کړای شي او د مؤمنانو له روحونو سره یوځای شي، له ده څخه پوښتنه کوي، وایي: فلانکي څه وکړ؟

دی به ورته وایي: هغه تاسو ته نه دی راغلی؟

هغوی وایي: پر الله تعالی سوګند! نه راغلی او نه پر موږ تېر شوی.

بیا دوی وایي: هغه به دوزخ ته استول شوی وي... .))

وهب بن منبه رحمه الله ویلي:((یقیناً په اووم اسمان کې الله تعالی د روحونو د یوځای کېدلو لپاره یو لوی کور جوړ کړی، چې (البیضاء) یانې: سپینه ماڼۍ ورته ویل کېږي.

کله چې له دنیاوالو نه یو کس مړ شي او نورو روحونو سره یې لیدن وشي، هغوی ترې د دنیاوالو په اړه داسې پوښتنې

کوي، لکه غایب او مسافر انسان چې کله کور ته راشي او د خپلې کورنۍ د غړو، خپلو خپلوانو او دوستانو په اړه پوښتنې کوي.[1]))

د الله تعالی دوسته سلام!

انس بن مالك رضی الله عنه د حدیث راوي دی، رسول الله صلی الله علیه وسلم ویلي:((چې کله د مرګ پرښته د الله تعالی نېک بنده ته راشي، داسې سلام کوي: ای د الله تعالی دوسته! پر تا دې سلام وي، پاڅېږه او د خپل هغه کور نه ووځه (چې تا پکې د نفس غوښتنې قرباني کړې) او وران دې کړ، هغه کور ته لاړشه چې تا پر (عبادت) ودان کړی.))[2]

الله تعالی مو پر مینه نازوي

د ژوندانه د شپېو پای ته رسېدل، له مرګ سره غاړه غړۍ کېدل، له بدن نه د روح جلا کېدل او د مؤمن روح د پېغلو پرښتو په ورا کې د (علیین) هسکې الهي ماڼۍ ته تلل، الله تعالی سره د وصال او ملاقات په څېر دي، هغوی چې د

1- التذکره فی احوال الموتی واموراالآخرة، مخ: ۵۷.

2- احوال برزخ، مخ:۳٤ (اردو).

عباداتو پرګاڼه ښکلي او پسوللي وي، د ایمان پر نوراني سورلۍ د لنډمهالې دنیا نه رخصت اخلي، د الله تعالی ملاقات ته لېواله وي او له دې سره مینه ساتي، چې د الله تعالی لور ته ورستانه شي.

الله تعالی یې هم ملاقات ته لېواله وي، امام بخاري رحمه الله د عباده بن صامت رضی الله عنه په روایت حدیث نقل کړی، رسول الله صلی الله علیه وسلم وویل:((څوک چې د الله تعالی ملاقات خوښوي، الله تعالی د هغه ملاقات خوښوي او څوک چې د الله تعالی ملاقات نه خوښوي، الله تعالی د هغه ملاقات نه خوښوي.))[1]

روحونه چېرته ځي!؟

د برزخي ژوند په هکله د اهل السنة د عالمانو دوه قوله دي:

لومړی: دا ژوند په جسد (بدن) او روح دواړو سره دی؛ مګر روح په جسد کې نشته، په دلیل کې دا ایت دی:

1- صحیح البخاري.

﴿ٱللَّهُ يَتَوَفَّى ٱلْأَنفُسَ حِينَ مَوْتِـهَا وَٱلَّتِى لَمْ تَمُتْ فِى مَنَامِـهَا فَيُمْسِـكُ ٱلَّتِـى قَضَىٰ عَلَيْهَـا ٱلْمَـوْتَ وَيُرْسِـلُ ٱلْأُخْرَىٰٓ إِلَىٰٓ أَجَـلٍ مُّسَـمًّى إِنَّ فِى ذَٰلِـكَ لَـَٔايَـٰتٍ لِّقَـوْمٍ يَتَفَكَّرُونَ﴿٤٢﴾ سورة الزمر)

ژباړه:((هغه همدغه الله دی چې دمرګ په وخت کې ساګانې اخلي او څوك چې لاتر اوسه پورې نه دی مړه شوي، د هغه روح په خوب کې قبض کوي، بیا چې هغه دمرګ فیصله پر چا نافذوي، هغه ساتي او د نورو ساګانې تر یو ټاکلي وخت پورې بېرته (جسدونو ته) لېږي. په دی کې غټې نښانې دي، د هغو کسانو لپاره چې غور او فکر کوونکي دي.))

دارنګه هغه حدیث د بخاري چې پر دوه کسانو باندې په قبرونو کې عذاب و، رسول الله صلی الله علیه وسلم وویل: (يُعَذَّبَانِ فِي قُبُورِهِمَا).

یانې: پر دوی د دوی په قبرونو کې عذاب دی او عذاب په داسې څیز کې نه دی، چې د هغې نه ځان بچ کول ګران دي.

همدارنگه بل حدیث کې راغلي دي، چې سورلی د رسول الله صلی الله علیه وسلم ودرېدله، رسول الله صلی الله علیه وسلم وويل:(دا د دې له امله چې پر یهودیانو د دوی په قبرونو کې عذاب دی (او په قبر کې بدن وي، روح نه وي)).

دا پر دې دلالت کوي، چې بدن لپاره هم تنعیم یا تعذیب[1] شته او د روح لپاره په خپل مستقر (ارام ځای) کې تنعیم یا تعذیب دی.

دویم قول: دا دی چې برزخي ژوند یوازې د روح لپاره دی، مگر د روح لپاره یو مثالي جسد ورکړای شي، چې د هغې په واسطې سره تنعیم یا تعذیب ورکېدلای شي.

او د دې قول لپاره دلیل صحیح حدیث دی، چې امام مسلم رحمه الله ذکر کړی دی، چې د شهیدانو روحونه په ججورو د شنو مرغیو کې دي او سیل کوي، په جنت کې چې کوم ځای یې خوښه وي او ارام لپاره هغه پنجیرو ته راځي، چې د عرش نه لاندې ځړېدلي دي، الله تعالی د دوی طرف ته یو ځل ښکاره شو، چې تاسې څه غواړئ،

1- تنعیم د نعمتونو په مانا دی او تعذیب د کړاوونو په مانا کارېږي.

دوی وویل: ای ربه! موږ نور څه وغواړو، تا موږ ته هر څه راکړي دي، بیا دویم ځل الله تعالی دوی ته وویل: هر کله چې دوی پوه شول، ویې ویل: الله تعالی! غواړو چې موږ دنیا ته واپس کړه. (بل روایت کې دي) چې زموږ روحونه زموږ پخوانیو جسدونو (بدنونو) ته واپس کړه، چې قتال وکړو ستا په لار کې بیا شهیدان شو، ځکه ډېر ثوابونه د شهادت یې ولیدل.

الله تعالی ورته وویل: ما پرېکړه کړې ده، چې دوی (روحونه) دنیا ته بېرته نه شي تللی، دا حدیث دلالت کوي، چې د دوی ژوند برزخي او روحاني دی.

او د دوی بدنونه په نورو بدنونو سره بدل کړای شوي دي، یا یې د دوی روحونه په نورو جسدونو کې اچولي دي.

شیخ القرآن عبدالسلام وروسته لیکلي:

((زما رایه دا ده، چې اول قول غوره دی، چې له بدن سره هم د هغې مناسب معامله الله تعالی کولای شي او روحونو له یې هم نور اجساد (بدنونه) مثالیه ورکړي دي، د

دې لپاره چې په ټولو احاديثو عمل وکړای شي-والله اعلم.))[1]

د روحونو ارام ځای

په برزخ کې روح جدا دی له بدنه، په دې اړه د مفسرينو ډېر اقوال دي، لومړی دا چې، روحونه د مؤمنانو په جنت کې دي او روحونه د کافرانو په اور کې دي.. دويم قول دا دی، چې روحونه د مؤمنانو په دروازه د جنت کې دي، د جنت راحت او نعمتونه ورته رسېږي.

درېيم دا، چې د قبرونو په خوا کې دي او د کعب رضی الله تعالی عنه نه نقل دی، چې روحونه د مؤمنانو په عليين[2] کې دي (په اوم اسمان کې) او روحونه د کافرانو په سجين[3] کې دي (په اومه ځمکه کې).

ابن حزم رحمه الله ويلي دي: مستقر (ارام ځای) د روحونو هغه دی، چې د پيدايښت له بدن نه مخکې کوم ځای کې و او ابن عبدالبر ويلي دي، چې روحونه د

---

[1]- احسن الکلام، ټوک:۷. فاروقي، محمد غني، الشهيد، ۲۱مخ.

2- عليين له اسمانونو او ځمکې نه پورته دی، لاندې د عرش نه او پلنوالی يې د اسمانونو او ځمکې په څېر دی.

3- سجين له اوو ځمکو څخه لاندې د مشرکانو او کافرانو د روحونو دفتر دی.

شهيدانو په جنت کې دي او روحونه د عامو مؤمنانو د قبرونو په خوا کې دي.

شرح عقيدة الطحاوية کې ليکل شوي: خلاصه د دليلونو دا ده، چې ځينې په اعلی عليين کې دي، ځينې په ملاء اعلی[1] کې دي او ځينې په ججورو د شنو مرغيو کې دي ګرځي په جنت کې، چې کوم ځای يې خوښه وي او ځينې يې بند دي د جنت له دروازو سره...[2].

له دې نه معلومه شوه، چې مستقر د روح بدن نه دی، کله چې د شهيد په اړه دا خبره ياده شوه، کله چې د هغه روح د شنې مرغۍ په ججوره کې دی، دارنګه د هر مؤمن په اړه په صحيح البخاري کې راغلي:(چې د هر مؤمن روح يو مارغه دی، چې د جنت په ونو کې ګرځېږي.[3])

درېيم څپرکی

غسل

---

1 - ملاء اعلی (پاسنۍ نړۍ) د ملايکو مجلس ته وايي.

2 - شرح عقيدة الطحاوية ٤٥٤ مخ.

3- مؤطا امام مالک رحمه الله.

مړي ته غسل ورکول فرض کفايي دي، په دې اړه د رسول الله صلی الله علیه وسلم هغه حديث فقهاوو په دليل کې نيولی، چې يو کس له اوښ نه غورځېدلی و، بيا مړ شوی و، رسول الله صلی الله علیه وسلم هغه مهال ويلي و: پر اوبو او د بېرو پر پاڼو يې ولمبوئ او دوه جامو کې کفن ورکړئ.

اسلامي فقهاء مړي ته د غسل و رکولو کې بېړې ته ژمن دي او دا سنت بولي په هغه صورت کې چې د مړي ثبوت يقيني شي، که چېرې د غسل نه مخکې څوک ښخ کړای شي، د هغه بېرته راويستل او غسل ورکول لازم دي، که چېرې د مړي د بدن څه برخه وموندل شي، غسل به ورکوي او د جنازې لمونځ به پرې کوي، ځکه صحابه کرامو اتحاد کړی دا د شوافعو او حنابله وو مسلک دی.

امام ابوحنيفه رحمه الله او امام مالك رحمه الله ويلي: که چېرې د مړي د بدن ډېره برخه وموندل شي، غسل به ورکوي او د جنازې لمونځ به پرې کوي او که لږه برخه يې موندل شوې وه بيا پرې د جنازې لمونځ نه کېږي او نه غسل ورکول کېږي، همدا راز اسلامي فقهاء و ايي که مړي ته د غسل پرمهال اوبه نه وي يا د غسل ورکولو

سره د بدن د غړو پرېوتلو وېره وه، تيمم د غسل پرځای ورکولای شي.

د غسل ورکوونکي ځانګړنې:په دې اړه اتفاقي نظر دا دی، چې سړی به سړي ته غسل ورکوي او ښځه به ښځې ته غسل ورکوي.

د امام ابوحنيفه رحمه الله د مسلک عالمان په دې نظر دي، چې سړي ته نه دي روا چې خپلې مړې مېرمنې ته غسل ورکړي او د هغې پر بدن دې لاسونه ولګوي، ځکه د دوی ترمنځ د نکاح اړيکه پرې شوې ده.

خو له دوی نه په صحيح قول کې دا ثابته ده، چې د خپلې مېرمنې بدن ته کتلای شي، همداراز د احنافو يو شمېر علماء په دې نظر دي، چې ښځه خپل خاوند ته غسل ورکولای شي؛ که څه هم چې د رجعي طلاق په عدت کې وي، د جمهورو علماوو نظر دا دی، چې د ښځې او خاوند دواړو څخه هر يو، يو بل ته غسل ورکولای شي.

د جمهورو فقهاوو دلايل:امام احمد بن حنبل او ابن ماجه رحمهم الله عليهم د عائشې رضی الله عنها په روايت حديث نقل کړی. عائشه رضی الله عنها وايي، رسول الله صلی الله

عليه وسلم جنة البقيع ته د جنازې لپاره تللی و، کله چې د جنازې نه راستون شو، کور ته راغی، زما پر سر درد و او ویل به مې: وی پر سر مې درد دی.

رسول الله صلی الله علیه وسلم وویل: هو! زما پر سر هم درد دی. بیا یې راته وویل: عائشې ته ولې خپه یې، که له مانه مخکې مړه شوې، غسل به درکړم، کفن به درکړم، د جنازې لمونځ به درباندې وکړم او ښخه به دې کړم.

عائشې رضی الله عنها به ویل: که زه د خپل کار په اړه له وړاندې خبره وای، چې د کوم په اړه چې وروسته خبره شوم، نو رسول الله صلی الله علیه وسلم ته به له خپلو میرمنو پرته بل چا ته غسل ورکړی نه وای.[1]

دغه راز علي کرم الله وجهه فاطمة الزهرا رضی الله عنها ته غسل ورکړی و او ابوبکر صدیق رضی الله عنه خپلې میرمنې اسماء رضی الله عنها ته وصیت کړی و.

امام احمد بن حنبل رحمه الله ویلي: غسل ورکوونکي لپاره لاندې شرطونه لرل اړین دي:۱. اسلام. ۲. عقل. ۳. نیت.

1- رواه احمد، ابوداود، و ابن ماجه.

د احنافو عالمان بیا د پاکوالي صحت لپاره نیت لازم نه بولي؛ بلکې دا د مکلف انسان د غاړې نه د فرضو د ادا کېدلو لپاره شرط بولي.

اسلامي فقهاء د غسل ورکوونکي لپاره د غسل پر احکامو پوهه او امانتکاري مستحب بولي.

ابن عمر رضی الله عنه ویلي: ستاسې مړو ته دې غسل نه ورکوي، مګر هغوی چې امینان وي.

یانې: که د غسل ورکولو په وخت کې د مړي څه رازونه او عیبونه ویني، هغه امانت ساتي او نه یې رسوا کوي.

حدیث کې راځي: څوك چې مړي ته غسل ورکړي او د هغه څه عیبونه او نور څه رازونه پټ کړي، الله تعالی به ورته څلوېښت ځلې بښنه وکړي.

که چېرې مړي ته د غسل ورکولو پرمهال د خیر څه نښې نښانې وګوري، لکه د مړي پر مخ رڼا، د هغه پر شونډو موسکا او داسې نور...[1] مستحب خبره دا ده، چې خلکو ته وویل شي، د دې لپاره چې نور خلك پرې ترحم وکړي، د

1- رواه الحاکم، صحیح.

هغه د لارې پیروي او د هغه د ښایسته سیرت په څېر خپل سیرت هم برابر کړي.

امام ابوداود، ترمذی، حاکم او بیهقي رحمهم الله علیهم د ابن عمر رضی الله عنهما په روایت صحیح حدیث نقل کړی. رسول الله صلی الله علیه وسلم ویلي:((د خپلو مړو ښېګڼې یادوئ او له بدګڼو څخه یې ځان وساتئ.))

د دې لپاره چې د مړي بدن د عامو خلکو له لیدنې ساتل شوی وي، پکار دا ده، چې د غسل لپاره ځانګړی ځای برابر شي، په اطاق یا بل کوم پرده پوښ ځای کې وي، چې د باد او باران څخه بچ وي.

غسل ورکوونکی دې بیا غسل وکړي

جمهور عالمان وایي: هغه کس لپاره غسل مستحب دی، چې مړي ته یې غسل ورکړی وي، ابوهریره رضی الله عنه د حدیث راوي دی، رسول الله صلی الله علیه وسلم ویلي:((څوک چې مړي ته غسل ورکړي، بیا دې خپله هم غسل وکړي.))[1]

1- ابوداود، ابن ماجه.

بیهقي رحمه الله ویلي:((صحیح خبره دا ده، چې دا له ابوهریره رضی الله عنه څخه موقوف حدیث دی.))

د مړي تخت

کله چې د غسل ورکولو لپاره لازم توکي، یانې: ګرمې- یخې اوبه، د اوبو جوړولو لپاره لوښی، صابون او نور برابر شول.

سړی به د خلکو له نظر نه هاخوا په پرده کې پر تخته کېږدي، له خپلو خیالي او مینه ناکو جامو څخه به یې بربنډ کړي، په داسې طریقه چې پر عورت به یې ورته څه ټوټه خوره کړې وي.

بیا به یې شا لور ته په مایل ډول کېنوي، په داسې حال کې چې ښی لاس به یې د مړي پر اوږه ایښی وي او غټه ګوته یې د هغه د په نُقره (ژور ځای) کې ایښې وي.

پر ګېډه به یې لاس راکاږي، که چېرې په ګېډه کې یې څه وي، چې هغه ترې ووځي، د غسل ورکوونکي لاسونو ته به پلاستیکي دستکشې (دستانې) پرتې وي، د نامه نه پر لاندې برخه به یې ډېرې اوبه تېرې کړې، که څه وي، چې هغه له اوبو سره لرې شي، بیا به پر صابون او اوبو هغه برخه ښه صفا کړي، کله چې ښه ډاډمن شي، چې دواړه خواوې ښه پاکې شوې.

د غسل د پیل اودس

د ټولو مذاهبو امامان پر دې متفق دي، چې غسل ورکوونکی به مړي ته اودس ورکوي. هو؛ داسې اودس څرنګه چې ژوندي انسان ته د غسل نه وړاندې پکار دی.

د احنافو او حنابله وو د مسلك فقهاء وایي: چې مړي ته د اودس ورکولو پرمهال خولې او پوزې ته د اوبو اچولو اړتیا نشته، ځکه کله چې اوبه ګېډې ته د خولې او پوزې له لارې ورسېږي، د ګېډې دننه پیلیتې ته حرکت ورکوي.

خو د الفقه الاسلامي وادلته لیکوال لیکي:((چې د اودس پرمهال به غسل ورکوونکی د مړي خولې ته ګوته ننباسي، مګر په بشپړ ډول به د مړي خوله نه خلاصوي؛ بلکې د مسواك په څېر به پر ګوتو د هغه غاښونه پاکوي، همداراز د نوکانو لاندې برخې به یې هم پاکوي. کله چې په درست ډول مړي ته د اودس له ورکولو وزګار شي، بیا به یې سر او ږیره ووینځي.[1]))

د یادونې وړ ده، چې د مړي سر دې په داسې طریقه لږ پورته کړای شي، چې د غوږونو په سوریو کې اوبه داخلې نه شي.

1- الفقه الاسلامي وادلته.

ځینې فقهاوو لیکلي:((غوره دا ده، چې غاښونه او پوزه یې په لمده ټوټه مسح کړي، تر دې چې دننه طرف یې پاک شي.[1]))

د یادونې وړ ده، چې غسل ورکوونکی مړي ته اودس ورکولو پرمهال د ژوندیو په څېر د سر مسح هم ورکولای شي.

د شهادت پر ګوته به د مړي د غوږونو په داخلي برخه او دواړو غټو ګوتو سره د غوږونو شا مسح کړي، د ګوتو خلال به ورته وکړي، په هر حال داسې اودس به ورکړي، چې د اودس په اندامونو کې څه شی وچ پاتې نه شي.

بیا یې سر ووینځي، د سر وینځلو وروسته به یې ږیره ووینځي، بیا به یې پر کیڼ اړخ په ارام سره واړوي، پر ښي اړخ به یې اوبه واړوي، صابون به پرې ووهي، بیا به پرې اوبه واړوي او د اوږې نه تر قدم پورې به یې ښي اړخ ښه پاک کړي، بیا به یې پر ښي اړخ واړوي او پر کیڼ اړخ به یې اوبه واچوي، صابون به پرې ووهي او بیا به پرې اوبه واړوي. د دواړو اړخونو د اړولو را اړولو پر مهال به هڅه

1- صحیح فقه السنة وادلته، ټوک:۳، مخ:۵۵۱.

کوي، چې د مړي د بدن پر مخامخ او شا برخو کې کوم ځای وچ پاتې نه شي. که چېرې په غسل کې د بېرو د پاڼو اوبو کارول کېدلای شي، نو د لومړي غسل وروستي ځل کې به پرې خالصې اوبه واړوي.

لومړی ځل غسل واجب دی او تر درې ځلورو پورې د سړي پر بدن اوبه تېرول مستحب عمل دی.

غسل دې وتر (طاق) وي، لکه حدیث کې چې راځي:((الله تعالی طاق دی او طاق خوښوي.))[1]

که د سړي بدن په درېو ځلو کې پاک نه شو، د اوو ځلو پورې غسل ورکولای شي، که په اووه ځلونو کې یې بدن پاک نه شو، غوره دا ده، چې تر هغې یې ووینځي، چې بدن یې پاک شي... .

بیا به یې پر یو نوي او پاک جان-پاک پاک او وچ کړي... د سجدې پر اندامونو به یې (کافور) ووهي، پر سر او او ږیرې به یې خوشبویي وشیندي.[2]

1- صحیح الترمذی.

2- الفقه الاسلامي و ادلته، ټوک:۲، مخ:۴۱۲.

زړه مـــې له غیرته په ګوګل دننه دود شي

ږمنځ چې دې بې پامه و هې ګوتې په کاکل

اسلامي فقهاوو لیکلي: د مړي د سر او ږیرې د ویښتانو ږمنځول، خرېیل، همدارنګه د نوکانو اخیستل یې نشته، ځکه دا کار د زینت لپاره وي او مړی له زینت او سینګار څخه خلاص دی.

دا په ټوله کې د احنافو او مالکیانو مسلک دی او د احنافو په نېز کراهت یې هم کراهت تحریمي دی، که نوکان یا ویښتان یې پرې کړي وي، د هغه سره دې یې په کفن کې ونغاړي، او دا غوره رایه ده... په هر حال د مړي د سر، ږیرې، برېتونو، تخرګونو او د نامه نه لاندې ویښتانو اخیستل او همداراز د نوکونو اخیستل مکروه دي، د مړي د بدن ټولې برخې د درناوي وړ دي؛ خو د اصلاح او اخیستلو په اړه یې څه ثبوت نشته، دا یو نوی کار دی او په دین کې له ځانه جوړ شوی دی.

هر نوی کار بدعت دی او رسول الله صلی الله علیه وسلم په دین کې له ځانه د نویو کارونو د جوړولو او منځ ته راوړلو څخه منع کړې ده.

د حدیثو ستر امام احمد بن محمد بن حنبل رحمه الله نه په راجح (غوره) روایت کې نقل شوي، هغه ویلي:((چې د احرام په حالت کې مړ شوی وي، برېتونه یې لنډولای شي او هم یې نوکونه پرېکولای شي، که اوږده وي، همدارنګه د تخرګونو ویښتان به یې اخیستلای شي، ځکه دا نظافت دی، د غړي د پرې کولو پورې اړه نه لري او دا یې د خیرو د لرې کولو سره تشبیه کړي.))

د برېتو، نوکانو او تخرګونو نه چې څه واخیستلای شي، له مړي سره به یې په قبر کې ږدي، لکه څنګه چې د هغه پرېوتي غړي ورسره په قبر کې ایښودل کېږي.

امام احمد بن حنبل رحمه الله د ام عطیه رضی الله عنها حدیث نقل کړی. هغې ویلي:((د مړې ښځې سر دې ووینځل شي، کوم ویښتان چې د دوی په لاسونو کې وغورځېدل، هغه دې ووینځي او بېرته دې یې سر پورې کړي.))

د ویښتانو او نوکانو ښخول د ژوندي په حق کې مستحب دي، نو د مړي په حق کې خو تر ټولو زیات غوره او مناسب دي؛ ځکه د مړي د بدن هره برخه داسې ده، لکه د هغه د بدن غړي.[1]

د قبر جوړه!؟

کفن د مسلمانانو په اجماع سره فرض کفایي دی او په دې برخه کې ډېر نصوص شته. ابن عباس رضی الله عنهما ویلي:((یو سړی د احرام په حال کې له خپلې اوښې وغورځېد، مور هم له رسول الله صلی الله علیه وسلم سره وو.

رسول الله صلی الله علیه وسلم وویل: پر اوبو او د بېرو پر پاڼو غسل ورکړئ، د احرام په جوړه کې کفن ورکړئ، خوشبويي پرې مه لګوئ او سر يې مه پټوئ، بې شکه الله تعالی به يې د قیامت په ورځ په داسې حال کې راپاڅوي، چې تلبیه به وايي.[2]))

1- الفقه الاسلامي، وادلته، ټوک:۲، مخ:۴۱۳.

2- صحیح البخاري، صحیح مسلم.

د نارینه وو کفن: امام بخاري رحمه الله د عائشې رضی الله عنها په روایت صحیح حدیث نقل کړی:((رسول الله صلی الله علیه وسلم ته په درېو سپینو، یمني سحُولي[1] جامو کې کفن ورکړل شوی و، چې له (کُرَسُف) پنبې (مالوچو) جوړې شوې وې، چې کمیس او پګړۍ پکې نه وو.))

له دې او ځینو نورو حدیثونو نه لاندې لارښوونې په پام کې نیول مستحب دي: ۱. کفن باید سپین رنګ کې وي، تایید په دې حدیث کې کېږي:((سپین رنګې جامې واغوندئ، ځکه دا غوره جامې دي او خپلو مړو ته پکې کفنونه هم ورکړئ.))[2]

۲. سړي ته دې په درېو جامو کې کفن ورکړل شي. ۳. له مالوچو څخه باید جوړ شوی وي.۴. کمیس او پګړۍ به پکې نه وي.

که کمیس او پګړۍ ورکړل شي، څه پروا نه لري، که څه هم چې پرېښودل يې غوره دي، ابن عمر رضی الله عنهما و ايي:

1- سحول، د یمن د علاقې نوم دی.

2 - صحیح البخاري، صحیح مسلم.

((کله چې عبدالله بن اُبی رضی الله عنه وفات شو، زوی یې رسول الله صلی الله علیه وسلم ته راغی، ویې ویل: ای د الله تعالی رسوله! کمیس مو راکړئ، چې پلار ته مې پکې کفن ورکړم او تاسې پرې د جنازې لمونځ وکړئ او ښنه هم ورته وغواړئ.

رسول الله صلی الله علیه وسلم ورته کمیس ورکړ... .[1]))

۵. چې یوه له جامو دې (ثوب حبیرة)یانې:نرمه او نقش داره وي.

٦. پر کفن دې خوشبویي لګوي. جابر رضی الله عنه د حدیث راوي دی، رسول الله صلی الله علیه وسلم ویلي:((کله چې پر مړي خوشبویي لګوئ، نو درې ځلې یې ولګوئ.))[2]

نارینه کفن: ۱. کمیس؛ له غاړې نه تر پښو پورې وي. ۲. پرتوګ؛ له سر نه تر پښو پورې وي. ۳. څادر؛ به له ټولو نه اوږد وي، دومره چې د سر نه تر پښو پورې طرفونو ته اوږد وي او پراخوالی باید ولري، چې غوټې ورته واچول شي.

1- صحیح البخاري، صحیح مسلم.

2- مسند احمد. صحیح فقه السنة، ټوک:۱، مخ:۵۵۹.

ښځینه کفن: ۱. کمیس. ۲. پرتوګ. ۳. پړونی. ٤. سینه بند. ۵. څادر.

نارینه ته د کفن ورکولو طریقه:نارینه مړي لپاره به لومړی (لفافه) لوی څادر وغوړوي، بیا به پرې دپاسه ازار (پرتوګ) وغوړوي، بیا به کمیس وغوړوي. کمیس به د (T) په شکل منځ کې قیچي کړي، او په داسې ډول به یې پر پرتوګ وغوړوي، چې د کمیس یو طرف د مړي لاندې او بل طرف پرې دپاسه راشي، کمیس به مړي ته ورواغوندي. بیا به پرې د کیڼ لوري نه د پرتوګ غاړه راواړوي، بیا به پرې له ښي لور نه د پرتوګ اړخ راتاو کړي.

دې لپاره چې د پرتوګ ښي طرف پرې دپاسه راشي، لکه څرنګه چې د ژوند پرمهال ښي طرف پر کیڼ لوري دپاسه راځي. دریم قدم کې به پرې د لوی څادر د کیڼ لوري برخه راتاوه کړي، بیا به پرې ښی خوا راتاوه کړي او د پښو او سر لور یو ته به غوټې ورکړي.

ښځینه ته د کفن ورکولو طریقه: لومړی به لوی څادر وغوړوي، بیا به پرې پرتوګ وغوړوي، بیا به کمیس ورواغوندي، ویښتان به یې دوه کمڅۍ کړي، پر سینه به

يې ورته ښي او کيڼ لور ته (د کميس له پاسه) راخواره کړي. بيا به ورته زړوکی ورپه سر د څادر لاندې کړي، بيا به پرې پرتوګ او څادر راتاو کړي او له دې وروسته به يې کفن د قدمونو دپاسه په ټوټو وتړي.

د ښخولو حکم

اسلامي فقهاء پر دې متفق دي، چې د مړي ښخول فرض کفايي دي. ځکه د ځمکې پرمخ د مړي پرېښودل د هغه سپکاوی دی، همداراز خلکو ته يې له بدبويي نه زيان رسېږي. اصل په دې کې د الله تعالی دا قول:(أَلَمْ نَجْعَلِ ٱلْأَرْضَ كِفَاتاً﴿٢٥﴾أَحْيَآءً وَأَمْواتاً﴿٢٦﴾)

ژباړه:((ايا موږ ځمکه راغونډوونکې ساتونکې نه ده ګرځولې. د ژونديو لپاره هم او د مړو لپاره هم.))

د مړي ښخول په لويه هديره کې غوره دي، ځکه رسول الله صلی الله عليه وسلم به د مدينې مړي د بقيع په هديره کې ښخول... .

ځکه لويې هديرې ته ډېر خلک راځي او مړو ته ډېرې دعاګانې کوي، په کور کې د مړو ښخول جواز لري او حرام نه دی.

ځکه رسول الله صلی الله عليه وسلم د عائشې رضی الله عنها په کور کې ښخ شوی و.

د الفقه الاسلامي وادلته ليکوال ليکلي:((په کور کې د مړو ښخول که څه هم چې زيان شوی نيمګړی ماشوم وي، مکروه دی؟

ځکه کور کې د مړو ښخول يوازې د انبياء کرامو ځانګړنه ده.

همدا راز پکار دا ده، چې مړي په غوره هديره کې ښخ کړای شي او دا هغه چې نېکان او شهيدان پکې وي، د دې لپاره چې ده ته د هغوی برکتونه هم ورسېږي.))

امام بخاري رحمه الله او مسلم رحمه الله صحيح حديث نقل کړی. رسول الله صلی الله عليه وسلم ويلي:((کله چې موسی عليه السلام ته مرګ حاضر شو، الله تعالی نه يې سوال وکړ، چې د بيت المقدس سپېڅلې ځمکې ته يې د يو کاڼي

د گوزار او د هغې د غورځېدلو د ځای په اندازه نږدې کړي.))

رسول الله صلی الله علیه وسلم ویلي:((که چېرې تاسې هغه ځای کې وای، نو هوري به مو د کثیب احمر (سره ډېره کۍ) سره د موسی علیه السلام قبر لیدلای وی.))

عمر فاروق رضی الله عنه هم د عائشې رضی الله عنها نه اجازه غوښتې وه، چې د خپلو دوو یارانو رسول الله صلی الله علیه وسلم او ابوبکرالصدیق رضی الله عنه په څنګ کې د قبر لپاره ځای ورکړي.[1]

مړي ښکلولی شئ؟

د تبرک، دوستانې او درناوي په نیت د مړي ښکلول روا دي، ځکه محمد مصطفی صلی الله علیه وسلم عثمان بن مظعون رضی الله عنه ښکل کړی و.

همدا راز ابوبکرالصدیق رضی الله عنه گران قدره پیغمبر محمد مصطفی صلی الله علیه وسلم ښکل کړی و.

د مړي مخ ته کتل روا دي، اسلامي عالمانو د نبوي نصوصو پر بنسټ د مړي مخ ته کتل روا بللي او له بلي لوري

1- الفقه الاسلامي وادلته، ټوک:۲، مخ:۴۵۸.

د مړي مخ ته په کتلو کې له دنیا سره د انسان اړیکې کمزورې کېږي، مرګ ته د تیاري نیولو خبر دی.

او اخرت لور ته د نږدې کېدلو ژوندۍ وسیله ده.

جابر رضی الله عنه ویلي: کله چې زما پلار شهید شو، ما به یې له مخ نه څادر لرې کاوه، ورته به مې لیدل او ژړل به مې.[1]

مړی مه ځنډوئ!

امام احمد رحمه الله ویلي: د مړي کرامت دا دی، چې ژر ژر یې د کفن او د فن چارې بشپړې شي.

کله چې طلحه بن براء رضی الله عنه ناروغ و، رسول الله صلی الله علیه وسلم یې پوښتنې ته ورغی، د هغه د لیدلو پرمهال یې داسې وویل: زه طلحه په داسې حال کې وینم چې د مرګ شېبې یې رانږدې شوي، بیا ماته خبر راکړئ او په کفن او ښخولو کې یې بېړه وکړئ، ځکه مناسب نه ده، چې د مسلمان مړي جسد د هغه د کورنۍ غړو په منځ کې ډېر وځنډول شي.

1- الفقه الاسلامي وأَدِلتُهُ، ټوک:۲، مخ:۴۰۰.

داسې نور احاديث هم شته، چې د مړي د كفن-دفن او جنازې په اړه د بېړې لاربنوونه كوي.

امام احمد او ترمذي رحمهم الله عليهم هغه حديث نقل كړی، چې رسول الله صلى الله عليه وسلم علي كرم الله وجهه ته ويلي و:((ای علي! درې كارونه دي، چې (وخت يې راشي) له خپل وخت نه يې مه وروسته كوئ، لمونځ چې كله يې وخت راشي، جنازه چې كله حاضره شي او بې وادە هلك او جينۍ چې كله خپل سيال ومومي.[1]))

ابوهريره رضی الله عنه د حديث راوي دی، رسول الله صلى الله عليه وسلم ويلي:(نفس المؤمن معلقة بدينه حتى يقضى عنه.) يانې: د مؤمن روح د هغه تر پور پورې نښتی وي، تر هغې چې د هغه له لوري ادا كړای شي.[2]

اسلامي عالمان وايي: دا په هغه وخت كې چې له مړي نه مال پاتې وي، ښايي پور يې ترېنه ادا كړي، مگر څوك چې دومره مال نه لري، چې پور پرې ادا كړي او په داسې حال كې مړ شي، چې د پور د وركړې هوډ ولري، په دې

1- الفقه الاسلامي وادلته، ټوک:۲، مخ:۴۰۲.

2- احمد، ابن ماجه، الترمذی.

اړه احاديثو كې داسې څه شته، چې پر دې دلالت كوي، چې الله تعالى د ده پورونه ادا كوي.

د ابي امامه رضی الله عنه په روايت حديث كې راغلي: څوك چې پر داسې پور پوروړی وي، چې په زړه كې يې د پور وركړه وي او مړ شي الله تعالى ترېنه تېرېږي.

او د هغه غريم (قرض خواه) چې په څه راضي كېږي، وركوي يې.

او څوك چې پور واخلي او په زړه كې يې د هغې اداكول نه وي او په همدې حال كې مړ شي، الله تعالى ترېنه د پور خاوند لپاره بدله اخلي.[1]

حديث د ابن عمر رضی الله عنه كې راغلي: پور په دوه ډوله دی، څوك چې مړ شي او د پور د وركړې نيت يې زړه كې و، نو زه د هغه (ولي) وارث يم او څوك چې په داسې حال كې مړ شي، چې د پور د وركړې نيت نه لري، د ده له نېكيو څخه به نېكۍ اخيستل كېږي او د پور خاوند

1- رواه الطبراني.

ته به ورکول کېږي، په هغه ورځ به نه دینار او نه درهم وي.[1]

د قبر څنګ کې ژړا

د رسول الله صلی الله علیه وسلم درېیم یار او د رسول الله صلی الله علیه وسلم د دوو ګرانو لورګانو (رقیه او ام کلثوم رضی الله عنهما) خاوند عثمان بن عفان رضی الله عنه به چې کله پر قبر (د قبر څنګ کې) ودرېد، دومره به یې وژړل، چې ږیره مبارکه به یې لمده شوه.

چا ورته وویل: د جنت او دوزخ د یاد پرمهال نه ژاړې او له قبره ژاړې؟

عثمان بن عفان رضی الله عنه وویل: رسول الله صلی الله علیه وسلم ویلي:((قبر د اخرت له منزلونو څخه لومړی منزل دی، که له دې څخه څوک د ژغورنې ځولۍ ته وغورځېږي، نو وروستي منزلونه به یې اسانه وي او که له دې څخه څوک نجات ونه مومي، نو وروستي منزلونه یې له قبره هم سخت دي.))

1- الفقه الاسلامي وادلته، ټوک:۲، مخ:۴۰۳.

براء بن عاذب رضی الله عنه وایي: موږ له رسول الله صلی الله علیه وسلم سره په یوه جنازه کې حاضر و، رسول الله صلی الله علیه وسلم د قبر پر غاړه کېناست، ویې ژړل او نور یې هم وژړل، تر دې چې پر اوښکو یې د قبر خاورې لمدې شوې.

بیا یې وویل: ای ورونو! د دې لپاره ځانونه تیار کړئ.[1]

معاذ رضی الله عنه له عائشې رضی الله عنها څخه پوښتنه وکړه: چې په قبر کې له مؤمن سره څه ډول سلوک کېږي؟

د مؤمنانو مور عائشې رضی الله عنها ورته په ځواب کې وویل: که مؤمن وي، قبر یې څلوېښت ګزه (لاسه) پراخه کېږي.

امام قرطبي رحمه الله وایي:((د قبر پراخوالی له سوال او ځواب څخه وروسته کېږي.[2]))

د جنازې د لمانځه طریقه

1- رواه سنن ابن ماجه.

2- شرح الصدور.

د نورو لمونځونو په څېر د جنازې لمانځه لپاره هم اودس ضروري عمل دی. قبلې لور ته مخامخ ودرېدل او صفونه برابرول ضروري خبره ده.

کوم الفاظ، چې د نیت لپاره خلکو کې دود دي، دا شرعاً ثابت نه دي، بلکې له ځانه جوړ شوي دي، نیت د زړه عمل دی، په زړه کې نیت کول بسنه کوي، په ژبه د نیت ویل په شریعت کې نشته.

لومړی به تکبیر تحریمه یانې الله اکبر ووایي، بیا به سورت الفاتحه (الحمدلله) ولولي.

څکه چې طلحه بن عبیدالله رضی الله عنه وایي:((عبدالله بن عباس رضی الله عنهما د جنازې لمونځ وکړ، د جنازې په لمانځه کې یې سورت فاتحه په لوړ غږ سره ولوسته، بیا یې د لمانځه وروسته وویل: دا مې د دې لپاره په لوړ غږ وویله، چې تاسې پرې پوه شئ، چې دا سنت ده.[1]))

له دې حدیث څخه څرګندېږي، چې د جنازې په لمانځه کې قرائت په جهر (ښکاره) سره لوستل هم روا دي.

1- صحیح البخاري.

له سورت فاتحې سره به د قرآن کریم څه برخه هم لولي.[1]

بیا به الله اکبر وایي. له الله اکبر څخه وروسته به درود لولي:

(أللّهُمّ صَلّ عَلی مُحَمَّدٍ وَعَلَی اٰلِ مُحَمَّدٍ کَمَا صَلَّیْتَ عَلَی اِبْرَاهِیْمَ وَعَلَی اٰلِ اِبْرَاهِیْمَ اِنَّکَ حَمِیْدٌ مَّجِیْدٌ. أللّهُمَّ بَارِكْ عَلی مُحَمَّدٍ وَعَلَی اٰلِ مُحَمَّدٍ کَمَا بَارَکْتَ عَلَی اِبْرَاهِیْمَ وَعَلَی اٰلِ اِبْرَاهِیْمَ اِنَّکَ حَمِیْدٌ مَّجِیْدٌ.) له دې درود پرته که بل کوم مسنون او په احادیثو کې ثابت درود ورته یاد وي، د دې پرځای یې هم لوستلی شي.

بیا به درېیم ځل الله اکبر ووایي.

له تکبیر څخه وروسته به دغه مسنونې دعاګانې ولولي:

(أَللّهم إغفِر لِحَیِّنا وَمَیِّتِنا وَشَاهِدِنا وَغَآئِبِنَا وَصَغِیْرِنَا وکَبِیْرِنَا وذَکَرِنَا وَأُنْثَانَا، أ للّهُمّ مَن أ حْیَیْتَه مِنا فأ حْیه عَلی الإِسْلام، ومَن تَوَفَیتَه مِنّا فَتَوفّه عَلی الإِ یمَانِ.[2])

1- سنن نسائی.

2- رواه احمد (٥/ ٤١٢)، والنسائی (١٠٩٢٣)، والترمذی (١٠٢٤) وقال حدیث: حسن صحیح.

او بله:

(اللَّهُمَّ اغْفِرْ لَهُ وَارْحَمْهُ وَعَافِهِ وَاعْفُ عَنْهُ وَأَكْـرِمْ نُزُلَـهُ وَوَسِّعْ مُدْخَلَهُ وَاغْسِلْهُ بِـالْمَاءِ وَالـثَّلْجِ وَالْـبَرَدِ وَنَقِّـهِ مِـنَ الْخَطَايَا كَمَا نَقَّيْتَ الثَّوْبَ الأَبْيَضَ مِـنَ الـدَّنَسِ وَأَبْدِلْـهُ دَارًا خَيْرًا مِنْ دَارِهِ وَأَهْلاً خَيْرًا مِنْ أَهْلِهِ وَزَوْجًا خَيْرًا مِنْ زَوْجِهِ وَأَدْخِلْهُ الْجَنَّةَ وَأَعِـذْهُ مِـنْ عَـذَابِ الْقَـبْرِ أَوْ مِـنْ عَذَابِ النَّارِ.[1])

بيا به څلورم ځل الله اكبر ووايي.

او په دې الفاظو (اَلسَّلاَمُ عَلَيْكُمْ وَرَحْمَـةُ الله) بـه سـلام وګرځوي.

له سلام وروسته به صفونه مات کړي، مړی بـه پـه شرعـي طريقه قبر ته ورښکته کړي او قبر ته د ورښکته کولو يـانې د مړي د سپارلو پرمهال به دا دعا:

(بِسْمِ اللَّهِ وَعَلَى سُنَّةِ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) ووايي.[2]

---

1. صحيح مسلم - (3 / 59)

2- سنن أبي داود (3/ 214).

د ماشوم په جنازه کې به له درېيم تکبير څخه وروسته دا دعا وايي:

(أللهمَ اجعَلهُ لَنَا فَرطًا وَاجعَلَهُ لَنَا فَرطًا، أَللهُمَ اجعَلهُ لَنَا أَجراً وَذُخراً أ للهُم اجعَلهُ لَنَا شَافِعًا وَمُشَفَعًا)

يا دا دعا:(اللَّهُمَّ اجْعَلْهُ لَنَا فَرَطًا وَسَلَفًا وَأَجْرًا.[1])

يادونه: همدا دعا د ماشوم هلك او ماشومې جينۍ دواړو لپاره ويل کېدلای شي.

1- صحيح البخاري (2/ 89).

د جنازې لمونځ چېرې کېږي؟

په قبر د جنازې لمونځ اداکول روا دي.[1]

د اړتیا په وخت کې په جومات کې هم د جنازې لمونځ اداکېدلای شي. رسول الله صلی الله علیه وسلم پر سهیل بن بیضاء رضی الله عنه باندې په جومات کې د جنازې لمونځ ادا کړی و.[2]

د مړي د ښخولو وروسته د هغې پر قبر د جنازې لمونځ اداکول هم روا دي.[3]

رسول الله صلی الله علیه وسلم نه په کور کې هم د جنازې لمونځ اداکول ثابت دي.[4]

د کومو کسانو د جنازې لمونځ کېږي او د کومو نه؟!

- د شهید جنازه کول صحیح دي.[5]

1- صحیح البخاري، صحیح مسلم.

2- صحیح البخاري، صحیح مسلم.

3- صحیح مسلم.

4- مستدرک حاکم. موت سے قبر تک، مخ:۵۹-چاپ: لاهور.

5- صحیح البخاري. په دې اړه د تفصیلي بحث لپاره د (الشهید) کتاب لوستلای شئ.

- په غایبانه ډول د جنازې لمونځ اداکول روا دي. رسول الله صلی الله علیه وسلم په غایبانه ډول د نجاشي د جنازې لمونځ ادا کړی و.[1]
- د الله تعالی په حدودو کې چې مړ شي، د جنازې لمونځ پرې اداکېدلی شي.[2]
- رسول الله صلی الله علیه وسلم د خیبر په ورځ پر هغه کس د جنازې لمونځ نه و اداکړی، چې د غنیمت په مال کې یې خیانت کړی و، بلکې خلکو ته یې وویل: پر خپل ملګري مو د جنازې لمونځ ادا کړئ.[3]
- رسول الله صلی الله علیه وسلم پر پوروړي د جنازې لمونځ نه و اداکړی؛ بلکې نورو خلکو ته یې وویل: پر ملګري مو د جنازي لمونځ اداکړئ.[4]
- رسول الله صلی الله علیه وسلم پر ځان وژونکي د جنازې لمونځ نه و ادا کړی.[5]

1- صحیح البخاري او صحیح مسلم.

2- صحیح مسلم.

3- سنن ابي داود.

4- صحیح البخاري او صحیح مسلم.

5- صحیح مسلم.

اسلامي عالمان وايي: پر ځان وژونکي دې حاکم يا ستر عالم د جنازې لمونځ نه اداکوي، عام خلک دې پرې لمونځ ادا کړي، چې خلکو ته څرګنده شي، چې په غير شرعي ډول د ځان وژنه څومره ستر جرم دی او خلک ترې ځان وساتي.

- همدا راز د فاسق (نافرمان) کس سره هم داسې معامله ده.[1]

[1]- مسند احمد. موت سے قبر تکک، مخ: ۵۸.

دوه ستر غرونه

امام بخاري رحمه الله او مسلم رحمه الله حديث نقل کړی. رسول الله صلی الله عليه وسلم ويلي:((څوک چې د جنازې سره لاړ شي، بيا د جنازې لمونځ وکړي، هغه لپاره يوه قيراط اجر دی او که تر ښخولو هلته ايسار شي، هغه لپاره دوه قيراطه اجر دی او قيراط د اُحد د غر په څېر دی.))[1]

او په يو حديث کې راغلي:((دوه قيراطه د دوو سترو غرونو په څېر دي.))

پر قبر که د اور پر سکروټو ناسته؟

د اسلامي امت فقهاء پر دې متفق دي، چې د قبرونو درناوی د رسول الله صلی الله عليه وسلم په سنتو کې ثابته خبره ده، پر قبر ناسته، پښې ايښودل، دپاسه پرې خوب، هلته د تشو يا غټو بولو حاجت رفع کول او داسې نورې بدې او غير شرعي کړنې دي.

1- الفقه الاسلامي وادلته، ټوک:۲، مخ:۴۵۲.

رسول الله صلی الله علیه وسلم ویلي:((پر قبرونو مه کېنئ او هغه لور ته لمونځ مه کوئ!!!))[1]

همدغه ډول بل حدیث کې راغلي، رسول الله صلی الله علیه وسلم ویلي:((دا چې سړی د اور پر سکروټو کېني، بیا یې اور د بدن پوستکي ته ورسېږي، ده لپاره دا غوره ده، چې پر قبر کېني.))

د امام ابوحنیفه رحمه الله د مسلك فقهاء کراهت، کراهت تحریمي ګڼې یانې پر قبر ناسته حرامه ده.[2]

1- رواه مسلم، عن ابي مرثد الغنوي.

2- الفقه الاسلامي وادلته، ټوک:۲، مخ:٤٦٤.

څلورم څپرکی

د قبر بنسټګر

په دې اړه بېلابېلې نظریې او رایې ورکول شوي، ځینې وایي: د قبر د کیندلو لومړی بنسټ کارغه ایښی دی؛ هغه مهال چې قابیل خپل ورور هابیل وواژه.

ځینې بیا وایي: بني اسرائلو یې بنسټ ایښی؛ خو دا خبره بې بنسټه ده.

ځینې لا دا هم وایي: چې قابیل ته د ښخولو طریقه او چل زده و، خو د سپکاوي له امله یې در په در په میدان کې وګرځاوه.

خو ډېری مفسرین په دې نظر دي، چې ده ته د ښخولو چل یاد نه و، قرآن کریم دې حقیقت ته د مائدې په سورة کې داسې اشاره کړې ده:

﴿فَبَعَثَ ٱللَّهُ غُرَابًا يَبْحَثُ فِي ٱلْأَرْضِ لِيُرِيَهُۥ كَيْفَ يُوَارِي سَوْءَةَ أَخِيهِ قَالَ يَٰوَيْلَتَىٰٓ أَعَجَزْتُ أَنْ أَكُونَ مِثْلَ هَٰذَا ٱلْغُرَابِ فَأُوَٰرِيَ سَوْءَةَ أَخِي فَأَصْبَحَ مِنَ ٱلنَّٰدِمِينَ ﴿٣١﴾﴾ سورة المائدة

ژباړه:((بیا الله یو کارغه ولېږه، چې د ځمکې په کیندلو یې لاس پورې کړ، چې هغه ته وښيي چې د خپل ورور جوسه څنګه پټه کړي. د دې کار په لیدلو هغه وویل: افسوس پر ما! ما د دې کارغه په څېر هم ونه شو کړای، چې د خپل ورور د جوسې د پټولو تدبیر مې کړی وای، له هغه وروسته یې په خپلو کړو ډېره پښېمانتیا وکړه.))

په تسهیل کې راغلي دي، چې:((دوه کارغانو جګړه وکړه، تر دې چې یو بل سره مړ کړ.))[1]

او قرطبي کې دي، چې:((بیا یې کنده وکیندله، ښخ یې کړ، پایله یې دا شوه، چې وښایي ده ته یانې: چې د ورور لاش په خاورو کې پټ کړي.))[2]

د قبر ودانيز جوړښت

قبر باید ماهي پوش جوړ کړای شي، په شریعت کې د قبر د پخولو، سنګکاري کولو، چونه کولو او رنګولو اجازه نشته.

1- تسهیل، ټوک:۱، مخ:۱۰٤.

2- قرطبي، ټوک:٦، مخ:۱٤۱. (فتح الرحمن فی ترجمة القرآن وتفسیرالفرقان، محمد عبدالجبار باجوړی، مخ:۱۷۸).

امام مسلم رحمه الله د جابر رضی الله عنه په روایت حدیث نقل کړی، هغه وايي: رسول الله صلی الله علیه وسلم د قبر له چونه کولو پر هغې د کېناستلو او پر هغې د ابادۍ له جوړولو نه منع کړې ده.

همدارنګه امام ترمذي رحمه الله د جابر رضی الله عنه په روایت حدیث نقل کړی، دی وايي: رسول الله صلی الله علیه وسلم د قبر له چونه کولو، پر هغې د لیکلو او ابادۍ جوړولو او د هغې له پایمالولو منع کړې ده.[1]

امام قرطبي رحمه الله لیکلي:((امام مالك رحمه الله هم د قبر چونه او رنګول بد ګڼي، ځکه دا د دنیا د زینت او سینګار پورې اړه لري او قبر د اخرت کور دی، د دې په لوړولو، پخولو او رنګولو ویاړ نه دی پکار او نه دا د ویاړ ځای دی، د انسان شخصیت پر ښکلي او رنګین قبر سره نه ښیاسته کېږي، اصل زینت په قبر کې د مړي لپاره د تقوا او عمل صالح زینت او سینګار دی.))

قبر پر ایمان او عمل صالح رڼا کېږي، پر قبر رنګینه غلافونه خورول، جنډې پرې درول، ډیوې او شمعې پرې

1- رواه مسلم، ابوداود، وترمذي. د حدیث سند صحیح دی.

بلول، مالګه پرې کېښودل، قرآني اياتونه او شعرونه پرې ليکل د اسلامي شريعت او نبوي لارښوونو خلاف عمل دی، هلته د منجاورانو ناسته او د زيارت په نوم پيسې ټولول او دغه راز د قبر په خوا کې مېلې جوړول، د هغه پر نوم نذرونه منل او بيا هلته د څارويو حلالول او پخول او داسې نور... دا ټول شرکي، کفري، ناروا او حرام عملونه دي.

ځينې ځايونو کې پر قبرونو جوماتونه جوړ شوي، ډېری خلک د قبر والا روح ته په احترام هلته لمونځونه کوي او داسې انګېري، چې د قبر په څنګ کې لمونځ کول ډېر ثواب لري، دا فاسده او غير شرعي عقيده ده.

رسول الله صلی الله عليه وسلم پر يهودو او نصاراوو د دې له امله د الله تعالی د لعنت يادونه کړې، چې د خپلو انبياوو له قبرونو يې جوماتونه جوړ کړي و، اوس مهال ليدل کېږي، چې ډېری زيارتونو ته نارينه او ښځينه د دې لپاره ورځي، چې هلته مېلې او خوښۍ ونمانځي، د دې خلکو ډېری برخه ښځينه جوړوي، که اسلامي او نبوي لارښوونې مطالعه کړای شي، نو الله تعالی او رسول الله صلی الله عليه

وسلم پر هغو ښځينه وو لعنت ويلی دی، چې ډېری زيارتونو ته ځي.

دې خلکو په حقيقت کې قبرونو ته د ورتللو عقيدوي بنسټ نړولي، ځکه هديرو، زيارتونو او قبرونو ته ورتلل، د دې لپاره نه دي چې هلته دې نارينه او ښځينه په ګډه اسلامي حجاب مات کړي، ناسم او ناروا دودونه دې ترسره کړي؛ محمد مصطفی صلی الله عليه وسلم د دې لپاره قبرونو ته، د ورتګ امر کړی، چې په دې سره په دنياوي ژوند کې انسان پرهېزګاره کېږي او همدار راز مرګ او اخرت پرې يادېږي.

پر همدې بنسټ له ټولو مسلمانو ورونو او خورلڼو څخه مې هيله دا ده، چې قبرونو ته د ورتللو پرمهال اسلامي عقيدوي او نبوي مقررات په پام کې ونيسي او په هديرو او زيارتونو کې له ناروا او دوديزو کړنو څخه په کلکه ډډه وکړي.

د مسافرۍ کور

رسول الله صلی الله عليه وسلم ويلي: د خوندونو ختمونکی يانې مرګ زيات يادوئ، ځکه پر قبر هېڅ داسې

ورځ نه تېرېږي؛ مګر هغه پکې اعلان کوي، وايي: زه د مسافرۍ کور يم، زه د يوازې والي کور يم، زه د خاورو کور يم او زه د چينجو کور يم.

کله چې مؤمن بنده په قبر کې کېښودل شي، قبر ورته وايي:((ستړی مه شې، ښه دې وکړ چې راغلې، د ځمکې پرمخ چې څومره خلك ګرځېدل، په هغه ټولو کې ته ماته ګران وې، کله چې نن ورځ ته ماته وسپارل شوې، نو وبه ګورې، چې زه له تا سره څنګه سلوك کوم.))

بيا به هغه لپاره قبر د هغه د نظر د لګېدلو په اندازه پراخه کړای شي او د جنت طرف ته به يوه دروازه پرانيستل شي او کله چې بدعمله او کافر بنده په قبر کې کېښودل شي، قبر ورته وايي:((بد دې وکړ، چې ته راغلې، د ځمکې پرمخ چې څومره کسان ګرځېدل، په هغو ټولو کې ته زما بد راتلې، کله چې نن ورځ ته ما ته وسپارل شوې، اوس به نو وويني، چې زه له تا سره څه کوم؟!))

بيا به پرې قبر راتنګ کړای شي، تر دې چې يوه پوښتۍ به يې په بله پوښتۍ کې ننوځي.

د حديث راوي ابوسعيدالخدري رضی الله عنه وايي: رسول الله صلی الله عليه وسلم د خپلو ګوتو په وسيله د قبر د بد سلوك تصوير انځور کړ، ځينې ګوتې يې په ځينو نورو کې ننويستې، موخه يې دا وه، چې د بدعمله او کافر انسان پوښتۍ داسې يو بل کې ننوځي.

بيا پر هغه نوي (۹۰) يا (۹۹) ښاماران مقرر کړای شي، که چېرې يو ښامار له هغوی څخه په ځمکه کې پوکی وکړي، تر قيامته پورې به له ځمکې څخه څه شين بوټی رازرغون نه شي، دغه ښاماران به دا بدعمله او کافر شخص د قيامت تر ورځې پورې چيچي.

بيا رسول الله صلی الله عليه وسلم ويل: يقيناً قبر باغچه ده، د جنت له باغونو څخه يا يوه کنده ده، د اور له کندو څخه.[1]

1- د حديث سند حسن، غريب دی او ځينې ضعيف بولي.

د قبر ژبه

الله تعالی د نااشنا او بې نمونو قدرتونو لرونکی ذات دی، هغه ستر ذات پر هر څه زورور او واک لرونکی دی، څه چې وغواړي په هغه شېبه یې پیداکولای شي، د ځمکو، اسمانونو او د هغوی په غېږه کې د کایناتو پالونکی او تنظیموونکی ذات دی، پر دې هم قدرت لري، چې د کایناتو هر څیز ته د ونیا ژبه ورکړي او هغه پرې وغږېږي، د بېلګې په توګه قبر ته به هم د وینا او خبرو کولو وړتیا ورکوي.

عبدالله بن عبید بن عمیر وایي:

الله تعالی به قبر لپاره ژبه ورکړي، چې هغه به پرې خبرې کوي، وایي به"ای د ادم زویه! زه دې ښنګه هېر کړی وم؟ ایا ته نه پوهېدې، چې زه د چینجیو کور یم، د یوازې والي او وحشت کور یم".))[1]

لحد

1 - ماٌخذ، شرح الصدور.

په اتفاق د فقهاء سره لحد له شق (صندوقي قبر) نه غوره دی، لحد چې د قبلې لور ته په قبر کې دومره ځای ژور کړي، چې مړی پکې ځای شي.

شق: چې ژوره کنده وباسي، لکه د نهر په څېر، یا یې دواړه اړخونه پر خښتو یا بل څه جوړ کړي او منځ کې یې داسې (شق) جوړ کړي، چې مړي پکې ایښودل کېږي او دپاسه پرې لرګي، تیږي، خښتې او نور د چت په څېر کېږدي، چت به د مړي له بدن نه لږ پورته وي، چې بدن سره یې ونه لګېږي.

د حنابله وو په نېز شق مکروه دی، دلیل کې یې دا حدیث راوړی.

رسول الله صلی الله علیه وسلم ویلي:((لحد زموږ لپاره دی او شق د نورو لپاره دی.[1]))

د احنافو، مالکیانو او شوافعو پرېکړه:

که ځمکه کلکه او وچه وه، لحد غوره دی؛ ځکه سعد بن ابی وقاص رضی الله عنه د مرګ پرمهال ویلي و:((زما لپاره لحد وباسئ او پر خښتو یې جوړ کړئ. لکه څرنګه چې د

1- د حدیث سند ضعیف دی. الفقه الاسلامي وادلته، ټوک:۲، مخ:۴۵۹.

رسول الله صلی الله علیه وسلم پر قبر خښتې درول شوې وې.))

او که ځمکه نرمه او ښوره وه، بیا (شق) ډېر غوره دی، چې قبر ژر ونه نړېږي.

قبر به څومره ژوروئ!؟

رسول الله صلی الله علیه وسلم یو قبر کیندونکي ته ویلي وو:((د سر او پښو له پلوه یې ازاد جوړ کړه.))

رسول الله صلی الله علیه وسلم د اُحد د شهیدانو لپاره د قبرونو د کیندلو پروخت ویلي و:((قبرونه ورته وباسئ، ښه یې پراخه او ژور کړئ.))

اسلامي فقهاء وايي:((ژور قبر دا ګټه لري، چې د مړي له بدن څه داسې بدبوی نه حس کېږي، چې ژوندي ترې نه په کړاو شي او همدارنګه د مړي پر ویستلو هم په اسانۍ سره څوك نه بریالی کېږي او مړي ښه پټ وي.))

شوافع او حنابله وايي:((د قبر ژوروالی دې د یو معتدل او برابر انسان د قامت په اندازه وي، ځکه عمر فاروق رضی

الله عنه داسې وصیت کړی و او چا ترې انکار نه دی کړی او دا دواړه لاسه شرعي څلورنیم ګزه کېږي.))[1]

امام احمد رحمه الله ویلي:((قبر به د سړي د سینې برابر ژور وي او په دې کې سړی او ښځه یوشان دي.))

د احنافو په نېز:((قبر به د انسان د نیمايي قامت په اندازه ژوروي او یا به یې د سینې تر حد پورې ژور وي. او که د قامت له اندازې نه زیات شو، هغه ډېر ښه دی، غوره یې د نیمايي قامت په اندازه دی او (اعلی) ډېر لوړ او غوره یې د قامت په اندازه دی.))

((اوږدوالی به یې د مړي د قد د اوږدوالي په اندازه وي. او عرض (پلنوالی) به یې د طول (اوږدوالي) په نیمايي وي.))[2]

د مړو قبله

ټول اسلامي فقهاء پر دې متفق دي، چې په قبر کې به د مړي ښکلی او نازک رخسار قبلې لور ته اړوي او مخ به یې د قبر دېوال ته لګوي، شاته دې یې خښته یا بل کوم څیز په

1- الفقه الاسلامي وادلته، ټوک:۲، مخ:٤٥٩.

2- الفقه الاسلامي وادلته، ټوک:۲، مخ:٤٥٩.

داسې طريقه کېدي، چې بېرته د قبلې لور نه راوانه وړي او ستونې ساخت نه شي، ځکه رسول الله صلى الله عليه وسلم ويلي:((دا ستاسې د ژونديو او مړو قبله ده.))

او دا د مسلمانانو طريقه هم ده، رسول الله صلى الله عليه وسلم هم داسې ښخ کړای شوی و.

لحد ته دې هغه کس مړی ښکته کړي، چې ډېر ورته نېږدې وي او لحد کې د اېښودلو وروسته دې ووايي:(بِسْمِ اللَّهِ وَعَلَى سُنَّةِ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ.)

صوفي او د حقيقت ترجمان شاعر د خپل جنس ملګرو ته په خطاب کې ويلي دي:

د رحمان وينا به هله درپــه يـــــاد شـــــي
چې دې يو ديوال ته مخ بل ته دې شا شي

تابوت

په تابوت کې د مړي ښخول اصلاً د نصاراوو طريقه ده، هغوی به خپل مړي تابوتونو کې ښخول.

دا مهال د عذر له امله کارول کېږي، څنګه چې د فقهاوو له وينا معلومېږي.

د احنافو عالمان وايي: که اړتيا وه، لکه د ځمکې ښوره والی، چې قبر پکې سم نه راځي، يا ځمکه نمجنه وي، يا مړی د سمندر په اوبو کې خراب شوی وي، سنت طريقه دا ده، چې تابوت کې خاوره واچول شي.

د امام مالک رحمه الله د مسلک عالمان وايي: غوره دا ده، چې مړی تابوت سره ښخ نه شي.

د امام احمد بن حنبل رحمه الله عنه د مسلک فقهاوو ليکلي:((په تابوت کې د مړي ښخول ښه عمل نه دی، ځکه دا نه له رسول الله صلى الله عليه وسلم او نه له صحابه کرامو رضی الله عنهم نه نقل دی... .))

په دې مسئله کې همدا غوره خبره ده، (زه همدې ته ژمن يم.)(1)

درې لپې خاوره

حاضرينو ته سنت دي، چې لحد کې د مړي د اېښودلو او ورته د تيږو برابرولو وروسته د سر له لوري درې لپې خاورې په قبر واچوي، دا به پر قبر د خاورو له اړولو وړاندې کوي.

1- الفقه الاسلامي وادلته، ټوک:۲، مخ:۴۷۴.

ابي هريره رضی الله عنه د حديث راوي دی، رسول الله صلی الله عليه وسلم پر يو کس د جنازې لمونځ وکړ. بيا يې قبر ته ورغی او د سر له لوري يې پر هغه د هغه قبر ته درې لپې خاورې ورواچولې.[1]

عامر بن ربيعه د حديث راوي دی، رسول الله صلی الله عليه وسلم پر جليل القدر صحابي عثمان بن مظعون رضی الله عنه د جنازې لمونځ ادا کړ، څلور تکبيرونه يې وويل: بيا يې وروسته قبر ته ورغی د قبر سرته يې ودرېد او درې لپې خاورې يې قبر ته ورواچولې.[2]

1- ابن ماجه.

2- دارهطني.

څلور پوړيزه قبرونه

دا مهال د مسلمانانو په هديرو کې ليدل کېږي، چې قبرونه د شرعي طريقې خلاف جوړېږي، د قبرونو لوړوالی يوه هغه ناوړه پديده ده، چې د وياړ په توگه ترسره کېږي، څوک يو منزل، څوک دوه، څوک درې او ځينې يې بيا څلور پوړيزه جوړوي، چې دا ډول اوچت قبرونه په څرگنده د شريعت او نبوي سنتو خلاف دي.

اسلامي فقهاوو ليکلي:

((قبر د يو لوېشت په اندازه پورته کولای شي، يوازې دومره چې خلک پوه شي، چې دا قبر دی. د رسول الله صلی الله عليه وسلم قبر هم له ځمکې څخه يوه لوېشت اوچت و.))

قاسم بن محمد ويلي:

ام المؤمنين عائشې رضی الله عنها ته وويل:ای مورې! د رسول الله صلی الله علیه وسلم او د هغه د جوړه يارانو قبرونه راته ښکاره کړه، چې ويې گورم.

ام المؤمنين عائشې رضی الله عنها راته درې واړه قبرونه ښکاره کړل، نو ما وليدل نه اوچت و او نه ډېر ټيټ و او د مدينې واړه سره کاڼي پرې شيندل شوي وو.[1]

1- سنن أبي داود (3/ 215)، نيل الاوطار، ټوک:٤، مخ:٨٢.

د خپلوانو هديره

دوکتور وهبة الزحيلي ليکلي:

((دا مستحب دي، چې ټول خپلوان په يو ځای کې ښخ کړای شي؛ ځکه رسول الله صلی الله علیه وسلم د عثمان بن مظعون رضی الله عنه د قبر سرته نېږدې يوه تيږه کېښوده او ويې ويل: دا مې د دې لپاره کېښوده، چې زه پرې د خپل ورور قبر وپېژنم او د ده د کورنۍ غړي هم بيا د ده د قبر په گاونډ کې ښخ کړای شي.))

که شونې وي او د خپلو خپلوانو هديره جلا جوړه کړای شي، قبرونو ته ورتگ او ټولو ته په يوځای دعاکولو لپاره اسانه ده.

د قبر شپه او تش پالنگونه

غوره دا ده، چې مړی د ورځې له مخې ښخ کړای شي او په هغو دريو وختونو کې نه وي، چې نفل پکې مکروه دي، لکه: د لمر ختلو، لمر برابرېدلو او لمر پرېوتلو وختونو کې.

که څه هم چې شپه کې د مړي خاورو ته سپارل، ښخول هم له کراهت پرته روا دي، دا د احنافو، حنابله وو او شوافعو غوره دریځ هم دی... .

د شپې د مړي د ښخولو د جواز دلیل: رسول الله صلی الله علیه وسلم هم په شپه کې ښخ کړای شوی و، امام احمد بن حنبل رحمه الله د عائشې رضی الله عنها نه نقل کړی.

ابوبکرالصدیق رضی الله عنه هم شپه کې ښخ کړای شوی و... .

صحابه کرامو هم د رسول الله صلی الله علیه وسلم د ژوند پرمهال یو مړی شپه کې ښخ کړی و.

ابوداود د جابر رضی الله عنه نه نقل کړی، چې رسول الله صلی الله علیه وسلم هم یو مړی د شپې ښخ کړی و.(1)

د یادونې وړ ده، چې د افغانستان د جهاد په زرین دور کې ډېر زلمیان سپېڅلي شهیدان د شپې په تروږمیو کې د قبر غېږې ته سپارل شوي.

د مولانا بجلي گر له خولې مې اورېدلي:

ځمکې قلنگ دې زورور دی

1- الفقه الاسلامي وادلته، ټوک:۲، مخ:۴۷۱.

ځوانان خوندي کړې رالېږې تش پالنگونه

د علیین ماڼۍ او د سجیین زندان!

امام احمد بن حنبل رحمه الله د براء بن عازب رضی الله عنه په روایت حدیث نقل کړی، وایي: موږ له رسول الله صلی الله علیه وسلم سره د یو انصاري جنازې ته لاړو، کله چې هدیرې ته ورسېدو، د قبر لحد لا تیار شوی نه و، رسول الله صلی الله علیه وسلم کېناست موږ هم له هغه چاپېره داسې غلي ناست وو، گوا چې پر سرونو مو مرغان ناست دي.

د رسول الله صلی الله علیه وسلم په لاس کې یو لرگی و، چې ځمکه یې پرې گروله، بیا یې سر اوچت کړ او ویې ویل:((اسْتَعِيذُوا بِاللَّهِ مِنْ عَذَابِ الْقَبْرِ.)) یانې: پناه غواړئ په الله تعالی سره د قبر له عذاب نه.

دا یې دوه یا درې ځلې وویل، بیا یې وویل: د مؤمن بنده چې کله له دنیا سره اړیکه پرې کېږي او اخرت ته یې مخه کېږي، له اسمان څخه ورته داسې سپین مخي پرښتې راشي، چې مخونه به یې د لمر په څېر روښانه ځلېږي او

هغوی سره جنتي کفن او جنتي خوشبويي هم وي، تر دې چې د سترګو نظر په اندازه لرې (له مؤمن بنده څخه) وړاندې کېني، بيا ملك الموت يانې د مرګ پرښته يې څنګ ته راشي او سرته نږدې يې کېني، بيا ورته وايي: ای پاکه روحه! د الله تعالی د ښښې او رضامندۍ لور ته راوځه.

رسول الله صلی الله عليه وسلم وويل: روح يې داسې په اسانۍ سره له بدنه راووځي، لکه د اوبو څاڅکی چې د مشك له خولې نه راوځي، د مرګ پرښته يې چې کله روح واخلي، د سترګو د رپ په اندازه هم د ده په لاس کې نه پاتې کېږي، تر دې چې د پرښتو هغه بله ډله يې له دې واخلي، بيا يې د جنت په کفن کې ونغاړي او پر جنتي خوشبويي يې خوشبويه کړي او د مشکو په څېر داسې خوشبويه وږمې ترې پورته کېږي، چې د ځمکې ټول مخ يې نيولی وي.

بيا د ده روح مخ پورته وړي، د ده روح چې د پرښتو په هره ډله ورتېروي، هغوی وايي: دا ښکلی روح د چا دی؟

دوی ورته وايي: دا د فلانکي د فلانکي د زوی روح دی، چې په دنيا کې به خلکو په ښايسته نومونو نوماوه، تر دې

چې د دنيا اسمان ته يې ورسوي، پرښتې به د ده د روح لپاره د اسمان د دروازې د خلاصولو غوښتنه وکړي، دروازه به ورته پرانيستل شي.

د هر اسمان پرښتې يې تر هغې بل نږدې اسمانه پورې د درناوي په توګه بدرګه کوي، تر دې چې اووم اسمان ته يې ورسوي، بيا به الله تعالی ووايي:(اكْتُبُوا كِتَابَ عَبْدِي فِي عِلِّيِّينَ، وَأَعِيدُوهُ إِلَى الْأَرْضِ، فَإِنِّي مِنْهَا خَلَقْتُهُمْ، وَفِيهَا أُعِيدُهُمْ، وَمِنْهَا أُخْرِجُهُمْ تَارَةً أُخْرَى)

يانې:زما د بنده عملنامه په عليين کې وليکئ او بېرته يې ځمکې ته واپس کړئ؛ ځکه دوی ما له همدې ځمکې څخه پيداکړي، همدې ته به يې بېرته راګرځوم او له همدې څخه به يې بيا راوباسم.

رسول الله صلی الله عليه وسلم وويل: بيا به يې روح بدن ته وروګرځول شي، دوه پرښتې به ورته راشي، دی به قبر کې راکېنوي، دواړه به ورته وايي: (مَنْ رَبُّكَ؟) يانې: رب دې څوک دی؟

دی به وايي: (رَبِّيَ اللَّهُ) رب مې الله تعالی دی.

بیا به ورته وویل: (مَا دِينُكَ؟) دین دې څه دی؟

دی به وایي: (دِينِيَ الْإِسْلَامُ) دین مې اسلام دی.

بیا به وپوښتل شي: دا سړی څوک دی، چې په تاسې کې استول شوی و؟

دی به وایي: (هُوَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) دا رسول الله صلی الله علیه وسلم دی.

پرښتې به ترې پوښتنه وکړي: (وَمَا عِلْمُكَ؟) څنګه پوه شوې؟

دی به وایي: د الله تعالی کتاب مې ولوست، ایمان مې پرې راوړ او د هغه رښتینولي مې ومنله!

د اسمان له لوري به یو غږ کوونکی اواز وکړي: (أَنْ صَدَقَ عَبْدِي، فَأَفْرِشُوهُ مِنَ الْجَنَّةِ، وَأَلْبِسُوهُ مِنَ الْجَنَّةِ، وَافْتَحُوا لَهُ بَابًا إِلَى الْجَنَّةِ) یانې:زما بنده رښتیا وویل، جنتي فرش ورته وغوړوئ، جنتي جامې ورواغوندئ او د جنت لور ته ورته یوه دروازه پرانېزئ.

رسول الله صلی الله علیه وسلم وویل: بیا به د جنت هواګانې او خوشبویي ورته راځي او د سترګو د نظر په

اندازه به یې ورته قبر پراخه کړای شي، یو داسې کس به ورته راشي، چې د ښکلي مخ خاوند به وي، ښایسته جامې به یې پرتن وي، ښکلې خوشبویي به ترې اوچتېږي.

وبه وایي: پر هغه څه زېری درکوم، چې نن به تا خوشاله کړي؛ دا هغه ورځ ده، چې له تا سره یې وعده شوې ده.

دی به ورته وایي: ته څوک یې؟ ستا له مخه خو خیر معلومېږي، د خیر مخ دی.

هغه خوش رنګه کس به وایې:(أَنَا عَمَلُكَ الصَّالِحُ) زه ستا نېک عمل یم.

دی به وایي: ای ربه! قیامت راوله، ای ربه! قیامت راوله، تر هغې چې خپلې کورنۍ، مال، اهل و عیال ته لاړ شم.

بیا رسول الله صلی الله علیه وسلم وویل: د کافر بنده چې کله له دنیا سره اړیکه پرې کېږي او اخرت لور ته یې مخه کېږي، د اسمان له لوري د پرښتو یو ډله راشي، چې تور مخونه به لري، له هغوی سره به یوه بدرنګه کمپله وي.

له ده نه د سترګو د نظر په اندازه لرې به کېني، بیا به ملک الموت راشي، تر دې چې سرته نېږدې یې کېني.

ورته وايي به: اى خبيثه (پليته) روحه د الله تعالى د غضب او ناخوښۍ لور ته راوځه.

د هغه روح به په بدن کې خور شي او پرښتې د هغه روح په دومره سختۍ سره راوباسي، لکه اغزي لرونکى سيخ، چې له لمدو وړيو څخه وويستل شي.

کله يې چې روح واخلي، د سترګو د رپ په اندازه يې هم د ده په لاس کې نه پرېږدي، تر دې چې په ممسوح (کمپل) کې يې ونغاړي او له هغه څخه د مردارې په څېر دومره سخته بدبويي خوره شي، څومره چې د ځمکې پرمخ موندلاى شي.

بيا يې مخ په بره وړي، د پرښتو پر هر ډله چې ورتېرېږي، پرښتې به وايي: دا پليت روح د چا دى؟

دوى به ورته ووايي: دا فلانکى د فلانکي زوى دى، چې په دنيا کې به پر بدو نومونو يادېده.

تر دې چې د دنيا اسمان ته به يې ورسوي، د دروازې د خلاصولو غوښتنه به وکړاى شي، خو د اسمان دروازه به دغه روح ته خلاصه نه شي.

بيا رسول الله صلى الله عليه وسلم دا ايت:

﴿لاَ تُفَتَّحُ لَهُمْ أَبْوَابُ ٱلسَّمَآءِ وَلاَ يَدْخُلُونَ ٱلْجَنَّةَ حَتَّىٰ يَلِجَ ٱلْجَمَلُ فِي سَمِّ ٱلْخِيَاطِ﴾ ولوست.[1]

ژباړه:((د هغو لپاره به د اسمان دروازې هېڅکله خلاصې نه شي، جنت ته د هغو تګ دومره ناممکن دى، لکه د ستنې له سپم (سوم) څخه د اوښ تېرېدل.))

بيا به الله تعالى ووايي:(اکْتُبُوا كِتَابَهُ فِي سِجِّينٍ فِي الْأَرْضِ السُّفْلَى، فَتُطْرَحُ رُوحُهُ طَرْحًا) يانې: زما د بنده عملنامه د ځمکې تر ټولو لاندينۍ برخې (سجيين) کې وليکئ، بيا به يې روح په ځمکه کې راوويشتل شي... .

بيا يې دا ايت:(وَمَن يُشْرِكْ بِٱللَّهِ فَكَأَنَّمَا خَرَّ مِنَ ٱلسَّمَآءِ فَتَخْطَفُهُ ٱلطَّيْرُ أَوْ تَهْوِى بِهِ ٱلرِّيحُ فِي مَكَانٍ سَحِيقٍ) ولوست.[2]

ژباړه:((او څوك چې له الله تعالى سره شريك ونيسي، نو داسې وګڼه، چې هغه له اسمانه راوغورځېده، اوس به يا هغه الوتونکى په الوزولو وتښتوي يا به يې باد داسې ژور

1- سورة الاعراف، ايت:٤٠.

2 سورة الحج، ايت:٣١.

ځای ته یوسي، وبه یې غورځوي چې هلته هغه ذرې ذرې لاړ شي.))

بیا به یې روح بدن ته واپس کړای شي، دوه پرښتې به ورته راشي، په قبر کې به یې راکېنوي، دواړه به ورته ووايي: (مَنْ رَبُّكَ؟) یانې: رب دې څوک دی؟

دی به ورته ووايي:(هَاهْ هَاهْ لَا أَدْرِي)یانې: هاه...هاه... زه نه پوهېږم.

دواړه به ورته ووايي:(مَا دِينُكَ؟) یانې: دین دې څه دی؟.

دی به ورته ووايي:(هَاهْ هَاهْ لَا أَدْرِي)یانې:هاه...هاه... زه نه پوهېږم.

بیا به ورته ووايي:دا کس (محمد صلی الله علیه وسلم) څوک دی، چې په تاسې کې لیږل شوی دی؟

دی به ورته ووايي:(هَاهْ هَاهْ لَا أَدْرِي)یانې: هاه...هاه... زه نه پوهېږم.

یو اواز کوونکی به له اسمان نه اواز وکړي:(أَنْ كَذَبَ، فَافْرِشُوا لَهُ مِنَ النَّارِ، وَافْتَحُوا لَهُ بَابًا إِلَى النَّارِ، فَيَأْتِيهِ

مِنْ حَرِّهَا، وَسَمُومِهَا، وَيُضَيَّقُ عَلَيْهِ قَبْرُهُ حَتَّى تَخْتَلِفَ فِيهِ أَضْلَاعُهُ، وَيَأْتِيهِ رَجُلٌ قَبِيحُ الْوَجْهِ، قَبِيحُ الثِّيَابِ، مُنْتِنُ الرِّيحِ).

یانې: دروغ یې وویل، د اور فرش ورته وغوړوئ او دوزخ لور ته ورته دروازه خلاصه کړئ، چې له هغې څخه به ورته د دوزخ تاو او ګرمي راځي، قبر به پرې راتنګ کړای شي، تر دې چې یوه پوښتۍ به یې په بلې هغې کې ننوځي، بیا به ورته یو بدرنګ او د بدرنګو جامو والا بدبویه سړی راشي، وبه وايي: پر هغه بد خبر زېری درکوم، چې تا به ډېر خپه کړي، دا ستا لپاره هغه ورځ ده، چې له تا سره یې وعده کېدلای شوه.

قبر والا به ورته ووايي: ته څوک یې؟ ستا مخ خو په شر او بدۍ راتلل کوي.

هغه بدرنګه او بدبویه سړی به ورته ووايي:(أَنَا عَمَلُكَ الْخَبِيثُ) یانې: زه ستا ناوړه او بد عمل یم.

دی به ووايي: ای الله تعالی قیامت مه راوله.[1]

1- تفسیر ابن کثیر، ټوک:۳، مخونه:۶۷۴-۶۷۵، چاپ: بېروت. مسند أحمد مخرجا (30/ 499).

د ازموینې پاڼه

امام قرطبي رحمه الله وايي:

((چې له ځینو احادیثو څخه څرګندېږي، چې د قبر پوښتنې به درې درې ځلې کېږي، مګر نور روایات په دې کې چوپ دي، مګر د شمېر لحاظ پکې ساتل شوی، په دې مانا، چې د خلکو پر بنسټ به د پوښتنو په شمېر کې توپیر وي.

ځکه طاؤس رحمه الله ویلي: مړی تر اوو ورځو پورې ازموینه کې وي.))[1]

امام قرطبي رحمه الله دا خبره هم یاده کړې، چې پوښتنې به په د توحید، رسالت، دین یانې د عقایدو مضمون کې وي.

اسلامي عالمانو لیکلي: چې امتحان اخیستونکې پرښتې به د ډېرو روایاتو په تایید دوه تنه وي، چې یو یې په نکیر او بل یې په منکر نومول شوی، دا ځکه چې شکل یانې بڼه به یې په بشپړ ډول د نورو مخلوقاتو په څېر نه وي، جلا شکلونه به لري، منکر او نکیر په دې مانا، چې قبر والاوو ته

1- تفسیر قرطبي.

به ډېر نااشنا وي، د احادیثو پر بنسټ د مؤمن لپاره به د ازموینې ډګر ډېر سخت نه وي او له نااشنا ازموینه اخیستونکي نه به هم نه ډارېږي، خو بدعمله او منافق به یې په لیدلو خپل حواس له لاسه ورکوي.

علامه ابن حجر رحمه الله ویلي: مړی به په قبر کې کېنوي او بیا به ترې د عقایدو مضمون کې پوښتنې پیلوي.

دی زیاتوي، چې د ازموینې پرمهال به مړي ته هماغه خپل روح راګرځي، مګر داسې څرګندېږي، چې روح د بدن برنۍ برخې ته راځي.

نوموړي عالم دا خبره هم روښانه کړې، چې دا خبره ناسمه ده، چې په قبر کې مړي ته محمد مصطفی صلی الله علیه وسلم خپله راځي.

او هغوی چې حدیث کې د (هذالرجل) کلمو نه استدلال کوي، استدلال یې ناسم دی.

دا د عالم برزخ د ځانګړې نړۍ پورې اړه لري، چې ازموینه اخیستونکي پرښتې به د الله تعالی د حکم مطابق له مړي څخه د محمد رسول الله صلی الله علیه وسلم په اړه

انځوريزه پوښتنه کوي او که څنګه پر دې الله تعالی ښه پوهيږي.

علامه ابن حجر رحمه الله دا هم ويلي:((په قبر کې به له ماشومانو نه پوښتنې نه کيږي، ځکه چې پوښتنې له مکلف انسان څخه کيږي او کوچنيان مکلف نه دي.))

د ازمويني ژبه

علامه ابن حجر رحمه الله ويلي، چې د حديث له ظاهر نه معلوميږي، چې په قبر کې به د سوال او ځواب ژبه عربي وي، پوښتنې او ځوابونه به دواړه په عربي ژبه وي.

دا هم شونې ده، چې له هر چا څخه به د هغوی په ژبه پوښتنې وشي (الله تعالی ښه پوهيږي).

پينځم څپرکی

په قبر کې روح بدن ته څنګه راځي!؟

علامه عبدالسلام د سورة الزمر د ٤٢ ايت په تفسير کې په دې اړه د نورو مفسرينو او محدثينو په حواله ليکلي:

(ٱللَّهُ يَتَوَفَّى ٱلۡأَنفُسَ حِينَ مَوۡتِهَا وَٱلَّتِي لَمۡ تَمُتۡ فِي مَنَامِهَا فَيُمۡسِكُ ٱلَّتِي قَضَىٰ عَلَيۡهَا ٱلۡمَوۡتَ وَيُرۡسِلُ ٱلۡأُخۡرَىٰٓ إِلَىٰٓ أَجَلٖ مُّسَمًّى إِنَّ فِي ذَٰلِكَ لَأٓيَٰتٖ لِّقَوۡمٖ يَتَفَكَّرُونَ﴿٤٢﴾ سورة الزمر.)

ژباړه:((هغه همدغه الله دی، چې د مرګ په وخت کې ساګانې اخلي او څوك چې لا تراوسه پورې نه دی مړ شوی، د هغه روح په خوب کې قبض کوي، بيا چې هغه د مرګ فيصله پر چا نافذوي، هغه ساتي او د نورو ساګانې تر يو ټاکلي وخت پورې بېرته (جسدونو ته) ليږي، په دې کې غټې نښانې دي د هغو کسانو لپاره چې غور او فکر کوونکي دي.))

جمهور عالمان د براء بن عازب رضی الله عنه د حديث له امله چې ابوداود او امام احمد رحمهم الله عليهم روايت

کړی، د دې قایل دي، چې روح به قبر کې بدن ته راګرځي.

او ابو محمد بن حزم ویلي: چې هېچا دا روایت نه دی کړی، چې قبر کې روح بدن ته واپس کېږي، پرته له منهال بن عمرو نه او هغه قوي نه دی.

او دا ایت:(وَكُنْتُمْ أَمْوَاتاً فَأَحْيَاكُمْ ثُمَّ يُمِيتُكُمْ ثُمَّ يُحْيِيكُمْ[1])

او بیا یې ترې منصوصي او معجزانه ځایونه جدا کړي دي، مګر علامه ابن القیم الجوزی رحمه الله د ابوداود شرح کې په تفصیل سره دا خبره ذکر کړې، ویلي یې دي:په کوم حدیث کې چې بدن ته د روح د راګرځېدلو مسئله ذکر شوې، په دې چې ابوحاتم بستي او ابن حزم کومه جرح کړې، هغه جرح صحیح نه ده او ابوموسی اصفهاني ویلي دا حدیث حسن دی، هر کله چې دا روایت ثابت دی. نو د دې ایت د سورة بقرې سره موافقت څرنګه دی؟ دې کې یو قول دا دی، چې علامه الوسي رحمه الله په روح المعاني کې غوره کړی، چې روح په قبر کې زوړ بدن ته نه واپس

1- سورة البقرة، ایت:۲۸.

کېږي؛ بلکې مثالي بدن ته ورننوځي او پر دې یې هغه حدیث په دلیل کې ذکر کړی، چې د ((شهیدانو روحونه د شنو مرغانو په ججورو کې اچول کېږي او جنت کې ګرځي راګرځي.))

دویم قول دا دی، چې ابن القیم په شرح د ابوداود کې ذکر کړی، چې واپسي د روح بدن ته په قبر کې عاریضي وي، په دې سره په قبر کې همېشنی ژوند نه حاصلېږي او ابن عبدالهادي په الصارم المتکي کې ویلي، چې په قبر کې بدن ته د روح ورګرځېدلو سره حقیقي ژوند نه حاصلېږي او دا له مرګ سره منافع او ضد نه دی، یانې دغه واپسي له متشابهاتو نه ده، پر حقیقت یې نه پوهېږو؛ مګر ایمان پرې لرو، د همدې امله ملا علي قاري په (المرقات- صفحه ۱۹۸، لومړي ټوک) کې ذکر کړي، چې امام ابوحنیفه رحمه الله په قبر کې بدن ته د روح راګرځېدلو په مسئله کې توقف کړی دی او دارنګه یې په (۲۰۳مخ، لومړي ټوک کې) ذکر کړي، چې تعلق د روح د بدن له مړي سره په طریقه د حلول سره نه دی، د همدې تحقیق پر بنسټ د دې ایت

(فَيُمْسِكُ ٱلَّتِي قَضَىٰ عَلَيْهَا ٱلْمَوْتَ) د راګرځېدلو سره هېڅ منافات نشته او له هغې نه انکار کول مناسب نه دي.[1]

د قبر عذاب په قرآني هینداره کې

د قبر د عذاب شتون او د هغه منل ایماني عقیدوي مسئله ده، که څوک د قبر له عذاب یا په قبر کې له عذاب نه انکار کوي، په حقیقت کې د قرآن کریم او نبوي احادیثو انکار کوي او له یادو دوه اصلونو څخه انکار څرګند کفر دی.

که څه هم چې د قرآن کریم په ډېرې ایاتونو کې په څرګندو یا اشاروي ډول سره د قبر د عذاب ثبوت او شتون معلومېږي، دلته یې د بېلګې په توګه یوازې څو نمونې را اخلو:

﴿وَمَنْ أَعْرَضَ عَن ذِكْرِي فَإِنَّ لَهُ مَعِيشَةً ضَنكاً وَنَحْشُرُهُ يَوْمَ ٱلْقِيامَةِ أَعْمَىٰ﴿١٢٤﴾ قَالَ رَبِّ لِمَ حَشَرْتَنِي أَعْمَىٰ وَقَدْ كُنتُ بَصِيراً﴿١٢٥﴾ سورة طه)

ژباړه:((او څوك چې زما له ((ذکر)) د نصیحت له درس، نه مخ واړوي د هغه لپاره به په دنیا کې تنګ ژوند وي او د

1- تفسير احسن الكلام، ټوک:۷، مخ:۳٤۹.

قیات په ورځ به موږ هغه ړوند راپاڅوو. هغه به ووايي:"پروردګاره! په دنیا کې خو زه سترګور وم، دلته دې ولې ړوند را پاڅولم؟".))

دې ایت کې له ذکر نه کتاب الله، حق دین او د رسول الله صلی الله علیه وسلم سنت مراد دي.

امام قرطبي رحمه الله هم دې ته اشاره کړې ده او له تنګ ژوند نه مراد د دنیا ژوند او یا د قبر عذاب دی.

همدا خبره له ابوسعید الخدري، ابو هريره او ابن مسعود رضی الله عنهم څخه هم روایت شوې ده.

د (معیشة) لفظ کې اشاره ده، چې د خوراک، څښاک، ټولې اسانتیاوې به لري، د دنیا له خوندونو به برخمن وي؛ مګر زړه به یې تنګ وي، پر غمونو او پرېشانیو به اخته وي او قبر به یې هم تنګ وي.

﴿وَإِنَّ لِلَّذِينَ ظَلَمُواْ عَذَاباً دُونَ ذٰلِكَ وَلَـٰكِنَّ أَكْثَرَهُمْ لاَ يَعْلَمُونَ ﴿٤٧﴾ سورة الطور)

ژباړه:((او د هغې نېټې د عذاب له راتګ نه مخکې هم د ظالمانو لپاره يو بل عذاب دی، خو له دوی نه زياتره نه پوهېږي.))

تفسير جواهر القرآن ليکلي:((د دې نه جنګ بدر کې قيد، وچکالي او د قبر عذاب مراد دی.))

﴿ٱلنَّارُ يُعۡرَضُونَ عَلَيۡهَا غُدُوّاً وَعَشِيّاً وَيَوۡمَ تَقُومُ ٱلسَّاعَةُ أَدۡخِلُوٓاْ آلَ فِرۡعَوۡنَ أَشَدَّ ٱلۡعَذَابِ﴿٤٦﴾ سورة المؤمن (غافر)

ژباړه:((د دوزخ اور دی چې هغه ته سهار او ماښام (په عالم برزخ کې) هغوی وړاندې کولی شي او کله چې د قيامت ساعت راشي نو امر به وشي چې آل فرعون ډېر سخت عذاب ته ورننباسئ.))

دا هم له قرآني هيندارې څخه د قبر پر عذاب دليل دی.

﴿كَلاَّ سَوۡفَ تَعۡلَمُونَ﴿٣﴾ ثُمَّ كَلاَّ سَوۡفَ تَعۡلَمُونَ﴿٤﴾ سورة التکاثر)

ژباړه:((هېڅکله داسې نه ده ډېر ژر به تاسې پوه شئ. بيا (واورئ چې) هېڅکله داسې نه ده ډېر ژربه تاسې پوه شئ.))

په لومړي ځل کې اشاره ده، وخت د ځنکدن ته، چې په هغه وخت کې به يې پر خپلې غلطۍ يقين راشي او په دويم کې اشاره ده، د قبر عذاب ته.

علامه ابن قيم رحمه الله دا قول په بدائع التفسير کې د حسن، مقاتل او عطاء رحمهم الله عليهم او ابن عباس رضی الله عنه په روايت کړی دی. او ابن قيم رحمه الله دې قول ته په پينځو وجو سره ترجيح ورکړې ده.

او حديث د ترمذي چې د علي رضی الله نه يې نقل کړی، هغه ويلي:((چې موږ د قبر په عذاب کې شک کاوه، تر دې پورې چې دا سورت نازل شو.))[1]

او ابوهريره رضی الله عنه ويلي:((پر کافر به قبر دومره راتګ کړای شي، چې يوه پوښتۍ به يې په بلې کې ننوځي او همدا تنګ ژوند دی.))[2]

1 - تفسير احسن الکلام، ټوک:۹، مخ:۴۰۱.

2 - التذکره فی احوال الموتی وامورالآخرة، مخ: ۱۲۱.

د قبر عذاب له څه سرچینه اخلي!؟

ابوبکر بن ابی شیبه د ابو هریره رضی الله عنه په روایت حدیث نقل کړی، رسول الله صلی الله علیه وسلم ویلي:((د قبر ډېری عذاب له تشو بولو څخه وي.))

دا په دې مانا چې څوک د تشو بولو له ځاځکو څخه ځان نه ساتي او په دې برخه کې بې غوري کوي، د قبر پر عذاب به اخته کېږي.

امام بخاري او امام مسلم رحمهم الله علیه د رئیس المفسرین ابن عباس رضی الله عنه په روایت حدیث نقل کړی، دی وایي:((رسول الله صلی الله علیه وسلم پر دوو قبرونو ورتېر شو، ویې ویل: دې دواړو ته عذاب ورکول کېږي او په داسې لوی څیز کې عذاب ورکول کېږي، چې (ډېری خلك یې لوی نه ګڼي).

له دوی څخه یو تن به د نمیمت (چغلۍ) دنده سرته رسوله یانې د یو کس خبره به یې یو او د هغه بل کس خبره به یې ده ته رسوله او دې بل به د تشو بولو نه ځان نه ساته، رسول الله صلی الله علیه وسلم د ونې یوه شنه ښاځګه راوغوښتله، هغه یې په منځ کې دوه ځایه کړه، نیمه هغه یې

د یو پر قبر او نیمه نوره یې د هغه بل پر قبر وټومبله، بیا یې وویل: کېدای شي له دې دواړو څخه د قبر عذاب سپک کړای شي، تر هغې چې دا دواړه شنې وي.))

طحاوي د عبدالله بن مسعود رضی الله عنه په روایت حدیث نقل کړی، رسول الله صلی الله علیه وسلم ویلي:((الله تعالی د خپلو بنده ګانو نه د یو بنده په اړه په قبر کې د هغه د عذاب حکم ورکړ، چې دا کس دې سل دُرې ووهل شي.

د همدې بد خبر له امله هغه الله تعالی ته سوالونه او دعاګانې پیل کړې، تر دې چې یوه دره ورته پاتې شوه، چې د یوې دُرې له امله یې قبر د اور نه ډك شو، کله چې ترې د اور لمبې پورته شوې او په خپل هوش کې راغی، ویې ویل: ولې مو په دُرو ووهلم؟

ورته وویل شو: تا به له اودس پرته لمونځ کاوه او پر مظلوم تېر شوی وې او د هغه مرسته دې نه وه کړې.[1]

امام ابوداود رحمه الله د انس بن مالك رضی الله عنه په روایت حدیث نقل کړی، رسول الله صلی الله علیه وسلم

1- التذکره فی احوال الموتی واموارالآخرة، مخ: ۱۲۳.

ويلي:((د معراج په شپه مې پر داسې خلکو تېرېدل وشو، چې د مسو نوکان يې لرل او خپل مخونه او سينې يې پرې راشکولې، ما جبرايل عليه السلام وپوښته، دا څوک دي؟

جبرايل عليه السلام راته وويل:دا هغه کسان دي، چې دنيا کې د خلکو غوښې خوري او د هغوی په اعراضو (شخصياتو) کې په خبرو اترو بوخت وي.

حديث کې د مسلمانانو سپکاوی د هغوی په شخصياتو کې ځان بوخت ساتل په داسې طريقه چې پر هغوی ملنډې وهلی شي، د هغوی د غوښو له خوراک سره تشبيه شوي.

څرنگه چې قرآن کريم کې د مسلمان غيبت د مړ مسلمان ورو د غوښو له خوراک سره تشبيه شوې دي، ځکه چې غيبت د انسان شخصيت قصابي کېږي او شخصيت يې سپک او شيندل کېږي، څرنگه چې دوی د خلکو غوښې خوړلي، همداسې به دوی د قيامت په ورځ د ميسو په نوکانو له خپلو سينو او مخونو غوښې راشکوي او دا به دوی لپاره عذاب او کړاو وي.

د قبر عذاب

﴿ٱلنَّارُ يُعۡرَضُونَ عَلَيۡهَا غُدُوّٗا وَعَشِيّٗاۚ وَيَوۡمَ تَقُومُ ٱلسَّاعَةُ أَدۡخِلُوٓاْ ءَالَ فِرۡعَوۡنَ أَشَدَّ ٱلۡعَذَابِ﴿٤٦﴾ سورة المؤمن)

ژباړه:((د دوزخ اور دی، چې هغه ته سهار او ماښام (په عالم برزخ کې) هغوی وړاندې کولی شي او کله چې د قيامت ساعت راشي، نو امر به وشي چې آل فرعون ډېر سخت عذاب ته ورننباسئ.))

د دې ايت نه ډېرو مفسرينو محدثينو او د عقايدو عالمانو استدلال کړی، چې د قبر عذاب حق دی.

امام بخاري رحمه الله په ترجمة الباب عذاب قبر کې دا ايت ذکر کړی دی، په دې اړه لومړۍ ضروري خبره دا ده، چې په ډېرو صحيحو احاديثو کې د قبر د عذاب لفظ راغلی او عذاب فی القبر هم راغلی، د بېلگې په توگه((**إِنَّهُمَا لَيُعَذَّبَانِ فِي قُبُورِهِمَا**... .))[1]

ياني قبورهما کلمه پر دې دليل دی، چې په قبر کې عذاب شته، نو له دې تعبير نه انکار کول گمراهي ده.

1- (إِنَّهُمَا لَيُعَذَّبَانِ فِي قُبُورِهِمَا، وَمَا يُعَذَّبَانِ فِي كَبِيرٍ؛ كَانَ أَحَدُهُمَا يَمْشِي بِالنَّمِيمَةِ، وَالْآخَرُ لَا يَتَّقِي الْبَوْلَ) المنتخب من مسند عبد بن حميد ت صبحي السامرائي (ص: 210)

مگر تفصيلي څرنگوالی د هغې زموږ له شعور او علم نه پورته دي، څينې هغه تفصيلات چې په صحيح احاديثو کې راغلي، لکه: پوښتنه او ځواب کول، د هغې لپاره د مړي کېنول، د چا لپاره د قبر پراخوالی او د چا لپاره تنگوالی، د مرغيو په گېډو او ججورو کې د روح اچول او داسې نور، د دې منل ضروري دي. بيا د اهل السنت والجماعت د عالمانو په دې کې دوه قوله دي، لومړی دا چې عذاب پر روح په خپل مستقر کې او پر بدن په خپل ځای کې، برابره خبره ده که روغ او سالم او که ذرې ذرې د حيواناتو په گېډو کې، که په سمندر کې وي او که ايرې شوی وي او داسې نور... .

او بدن ته الله تعالی دومره ژوند ورکړی، چې د عذاب احساس کولای شي، مگر د روح تعلق او اړيکه له بدن سره، پر دې صريح صحيح دليل نشته. (دا چې روح څنگه بدن ته راگرځي، په دې به وروسته تر ځانگړي سرليك لاندې بحث وکړو).

دويم قول دا دی، چې عذاب يوازې په روح دی؛ مگر په شرط د مثالي جسد سره، چې پر هغې دا حديث ((چې د

مؤمن روح به د مرغيو په څېر د جنت ونو پورې نښتی وي.)) دلالت کوي او د عذاب اړيکه له اصل بدن سره نشته.

په دې کې لومړی قول صحيح دی، که چېرې پوښتنه وکړای شي، چې دا ايت مکي دی او د امام احمد بن حنبل رحمه الله حديث کې راغلي، چې د قبر عذاب نشته.

هو! څه وخت وروسته رسول الله صلی الله عليه وسلم ته د قبر د عذاب په باره کې وحې وکړای شوه او دا حديث وارد (راغلی) په مدينه منوره کې، نو چې په مکه کې الله تعالی دا ايت رالېږلی و او په دې کې د قبر د عذاب اثبات و، نو رسول الله صلی الله عليه وسلم انکار ولې کاوو.

د دې ځواب ابن کثير رحمه الله په لاندې طريقو سره کړی، لومړی ځواب: په دې ايت سره يوازې د روح وړاندې کېدل پر اور په برزخ کې ثابت دي او دا دلالت نه کوي، چې بدن سره د عذاب اړيکه نشته او که نه نو بدن لپاره د عذاب حاصلېدل د دې ايت له نزول نه وروسته په احاديثو سره ثابت شو.

دويم ځواب دا دی، چې ايت يوازې دلالت کوي په عذاب د کافرانو او له دې نه د مؤمن عذاب په قبر کې نه

ثابتېده او په احادیثو سره عذاب د مؤمنانو گناهگارانو ثابت شو.

درېیم ځواب دا دی، چې ایت دلالت کوي، په عذاب د روحونو باندې او په احادیثو کې عذاب د بدنونو هم ثابت شو.[1]

د قبر عذاب حق دی!

د اهل سنت والجماعة د فقهاوو عقیده ده، چې د قبر عذاب حق دی، څرنگه چې نېکو مؤمنانو ته په قبر کې ارام او خوشالي وي او تر قیامته به د ښکلي برزخي ژوند نه گټې پورته کوي، همدارنگه کافرانو او بدکارانو ته په قبر کې عذاب ورکول کېږي او دا په صحیح احادیثو کې ثابت دي.

عائشه رضی الله عنها ته یوه یهودۍ مېرمن راغله او له هغې سره یې د قبر د عذاب یاد وکړ، بیا یې ورته وویل: الله تعالی دې د قبر له عذاب نه پناه درکړي.

عائشې رضی الله عنها په دې اړه له رسول الله صلی الله علیه وسلم نه پوښتنه وکړه، هغه مبارک صلی الله علیه وسلم وویل: هو؛ د قبر عذاب حق دی.[1]

1- تفسیر احسن الکلام، ټوک:۷، مخ:۳۹۷.

ابو سعید رضی الله عنه د حدیث راوي دی، رسول الله صلی الله علیه وسلم ویلي:((پر کافر په قبر کې نهه نوي ښاماران مقررولی شي، چې تر قیامته پورې به کافر چیچي، هغه داسې نااشنا زهر لري، که چېرې یو ښامار هم پر ځمکې پوکی ووهي؛ نو د ځمکې پرمخ به شین بوټی راښکاره نه شي.))[2]

د شیخ القرآن سردارولي د خولې خبره راته د دې حدیث په اړه مولانا اجرالدین کوله، چې (۹۹) ښاماران به پرې د دې له امله مقررېږي، چې دغه کافر د الله تعالی د (۹۹) اسماءالحسنی نومونو نه انکار کړی و.

زید بن ثابت رضی الله عنه وایي: یوه ورځ رسول الله صلی الله علیه وسلم پر خپلې قچر سپور و، د بنو نجار قبیلې یو باغ ته یې تشریف یوړ، موږ ورسره هم د لارې ملگري وو، ناڅاپه د رسول الله صلی الله علیه وسلم قچر ټوپونه کړل، وترېده، دومره وترېده چې نېږدې وه رسول الله صلی الله علیه وسلم ترې نه غورځېدلی وای، هلته پینځه یا شپږ قبرونه وو،

1- مرنے کے بعد کیا ہوگا، مخ:۳۷، مولانا محمد عاشق الهی بلند شهري، اردو.

2- د حدیث سند صحیح دی.

رسول الله صلی الله علیه وسلم پوښتنه وکړه: څوك د دې قبرونو والا پېژني؟

یو کس وویل: زه یې پېژنم.

رسول الله صلی الله علیه وسلم وویل: دوی کله مړه شوي؟

هغه کس وویل: د جاهلیت په زمانه کې.

رسول الله صلی الله علیه وسلم وویل: انسانانو ته په قبرونو کې عذاب ورکول کېږي، که ماته دا ویره نه وی، چې تاسې به د مړو ښخول پرېږدئ، الله تعالی نه به مې غوښتې وای، چې تاسې ته یې هم د د دوی د قبر د عذاب څه برخه اوروله وای، کوم چې زه اورم.[1]

گرُز

براء بن عازب رضی الله عنه وایي: له رسول الله صلی الله علیه وسلم سره یوې جنازې ته لاړو... رسول الله صلی الله علیه وسلم د حدیث په اوږدو کې وویل: کله چې د یو مؤمن بنده روح ووځي، هغه روح ته ټولې پرښتې د ښښې

1- مرنے کے بعد کیا ہوگا، مخ:۴۰.

دعاګانې کوي، هغه که په اسمان کې وي او که د ځمکې او اسمان په منځ کې وي.

د اسمان دروازې د هغه روح ته پرانیستلای شي، د هرې دروازې والا، الله تعالی ته دا دعاګانې کوي، چې د دغه مؤمن بنده روح دې د هغوی له لوري بره لاړ شي.

د حدیث په پای کې یې وویل: یانې په هغه برخه کې چې د بدعمله انسان سره په قبر کې څه چال-چلند کېږي، الله تعالی پر کافر، مشرك بنده یوه ړنده، کڼه او ګونګه پرښته مقرره کړي، د هغه په لاس کې داسې میرزبه (ګرُز) وي، که چېرې پر هغه غر ووهل شي، خاورې به وګرځي، پر هغه ګرُز به دغه بد عمله انسان ووهل شي، چې د هغې له امله به یې بدن خاورې شي، بیا به یې الله تعالی خپل هغه حالت ته وروګرځوي، څنګه چې و.

بیا به پرښته بل داسې ګوزار ورکړي، (چې دومره به یې ودردوي) چې د ثقلینو (انسانانو او پېریانو) پرته به یې هر څه چغې واوري.

براء رضی الله عنه وایي: بیا به د دوزخ په لور ورته یوه دروازه وکړای شي او د اور فرش او بستر به ورته وغوړولای شي.

سفیان ثوري رحمه الله د خپل پلار نه، هغه له خیثمه او خیثمه له براء رضی الله عنه د الله تعالی په دې قول کې:(يُثَبِّتُ ٱللَّهُ ٱلَّذِينَ آمَنُواْ بِٱلْقَوْلِ ٱلثَّابِتِ فِي ٱلْحَيَاةِ ٱلدُّنْيَا)[1] تفسیر کې نقل کړي، چې مراد له دې ایت څخه د قبر عذاب دی.[2]

قبر یې له غېږې غورځوي؟

انس رضی الله عنه د حدیث راوي دی، وایي: چې یو کس د رسول الله صلی الله علیه وسلم لیکونکی و، له اسلام منلو وروسته بېرته مشرک شو، رسول الله صلی الله علیه وسلم د هغه په حق کې ښېرا وکړه، چې ځمکه یې قبول نه کړي.

کله چې مړ شو، ابوطلحه رضی الله عنه یې قبر ته ورغی، ګوري چې له قبر نه بهر پروت دی.

1- سورة ابراهیم، ایت: ۲۷.

2- مسند احمد، تفسیر ابن کثیر، ټوک:۳، مخ:٦٧٤.

هلته نېږدې خلکو نه یې پوښتنه وکړه، چې دا څه خبره ده؟

هغوی وویل: موږ څو څو ځلې دا ښخ کړی، ځمکه یې نه قبلوي، هر ځل مو چې ښخ کړی ځمکې بېرته بهر راغورځولی.

د همدې له امله مو بیا ښخ نه کړ او بهر مو د قبر پر غاړه پرېښود.[1]

1- مرنے کے بعد کیا ہوگا، مخ:٤٨.

شپږم څپرکی

د قبر له عذاب نه نجات ورکوونکی سورت

عبدالله بن عباس رضی الله عنه ویلي: د رسول الله صلی الله علیه وسلم یو صحابي پر قبر خېمه درولې وه، هغه ته دا پته نه وه، چې دا قبر دی.

له قبر نه د:

﴿تَبَارَكَ ٱلَّذِى بِيَدِهِ ٱلْمُلْكُ وَهُوَ عَلَىٰ كُلِّ شَىْءٍ قَدِيرٌ ﴿١﴾سورة الملك﴾

لوستلو غږ راتله، چې انسان لوسته. یاد شوی سورت لوستل کېده، تر دې چې ټول سورت یې ترپایه ولوست، هغه صحابي رضی الله عنه رسول الله صلی الله علیه وسلم ته د دې کیسې یاد وکړ، رسول الله صلی الله علیه وسلم

وویل:"دا منع کوونکی دی، دا نجات ورکوونکی دی، چې خپل لوستونکي ته د قبر له عذاب نه نجات ورکوي."[1]

1- تفسیر ابن کثیر، ټوک:٦، مخ:٢٦٥.

ژغورونکې ډالۍ

عبدبن حمید په خپل (منتخب) کې د عکرمه رضی الله عنه په روایت حدیث نقل کړی، چې ابن عباس رضی الله عنهما یو کس ته وویل: داسې حدیث درته ډالۍ نه کړم؟ چې ته به پرې خوشاله شې؟

هغه کس وویل: ولې نه.

ابن عباس رضی الله عنهما وویل:"(تَبَارَكَ ٱلَّذِى بِيَدِهِ ٱلْمُلْكُ) یانې سورت الملك لوله، خپلې مېرمن، د کورنۍ غړو، ټولو بچیانو، کوچنیانو او ګاونډیانو ته یې هم ورزده کړه.

ځکه دا نجات ورکوونکی یا جګړه کوونکی سورت دی، چې د قیامت په ورځ به د خپل لوستونکي له خوا د خپل رب په وړاندې جګړه او دفاع کوي، له الله تعالی څخه به غواړي، چې ده ته د قبر او دوزخ له عذابونو نه نجات ورکړي، بیا یې وویل: رسول الله صلی الله علیه وسلم ویلي،

زما دا خوښېږي، چې دا سورت زما د هر امتي په زړه کې وي."[1]

جابر رضی الله عنه د حدیث راوي دی، دی وایي: رسول الله صلی الله علیه وسلم به تر هغې نه ویده کېده، چې (آلم) تنزیل او (تَبَارَكَ ٱلَّذِى بِيَدِهِ ٱلْمُلْكُ) سورتونه به یې لوستي نه و...[2]

ابوهریره رضی الله عنه د حدیث راوي دی، رسول الله صلی الله علیه وسلم ویلي: په قرآن کریم کې د دېرشو ایتونو والا یو سورت دی، چې د قیامت په ورځ به تر هغې خپل (مینه وال) لوستونکي ته شفاعت کوي، چې ښښنه ورته وکړای شي او دا سورة (تَبَارَكَ ٱلَّذِى بِيَدِهِ ٱلْمُلْكُ) دی.[3]

دوه ورځې، دوه شپې

د کایناتو په نظام او د وختونو په ښکلې لړۍ کې ځینې داسې ورځې او شپې شته، چې له نورو جلا ځانګړنې لري، لکه:د قبر شپه، د جمعې شپه، د واده شپه، د اخترونو

1- تفسیر ابن کثیر، ټوک:٦، مخ: ٢٦٦.

2- تفسیر ابن کثیر، ټوک:٦، مخ: ٢٦٥.

3- د حدیث سند صحیح دی، تفسیر ابن کثیر، ټوک:٦، مخ:٢٦٥.

شپې، د جمعې ورځ، د عرفې ورځ، د عاشورا ورځ او داسې نورې... .

انس بن مالک رضی الله عنه ویلي:((ایا پر داسې دوه و رځو او دوه شپو خبر درنه کړم، چې خلکو د هغې په څېر د ورځو او شپو په اړه څه نه دي اورېدلي؟

لومړی: هغه ورځ چې د الله تعالی له لوري تاته زېری درکوونکی راشي، یا د الله تعالی د رضا او یا له تا څخه د الله تعالی د ناراضیتوب او خپگان خبر درکړل شي.

دویمه: هغه ورځ چې ته په کې د خپل رب حضور ته د عملنامې اخیستلو لپاره حاضرېږي، یا به عملنامه په ښي لاس او یا به په کیڼ لاس کې درکول شي.

لومړی شپه: هغه چې ته به په قبر کې په لومړي ځل شپه تېرول پیلوي او له دې وړاندې دې پکې هېڅ کله هم شپه نه ده تېره کړې.

دویمه شپه: هغه شپه ده، چې د سحر له سپینې غېږې به یې د قیامت ستره ورځ راښکاره کېږي.[1]

د قبر یاران

1- التذکره فی احوال الموتی وامورالآخرة ، مخ:۸٤.

ابوهریره رضی الله عنه وایي: کله چې مړی په قبر کې کېښودل شي، نو د هغه نېک عملونه ترې گردچاپېره تاوېږي، که چېرې گناه د هغه د سر له لوري راځي، نو د قرآن کریم د تلاوت ثواب له هغه دفاع کوي او که د پښو له لوري راځي، نو د تهجدو لمونځونه یې دفاع کوي، که د لاسونو له لوري راځي، نو لاسونه وایي: پر الله تعالی سوگند، چې ده به موږ د صدقې او دعا لپاره غزولو، نو د ده لور ته د راتللو لار نشته، که د مخ له لوري راځي، نو د الله ذکر (یاد) او روژه به په خپل معنوي قوت د هغه دفاع کوي، همدارنگه لمونځ او روژه یو لور ته ولاړ وي، وایي: چې که چېرې کوم کمی وي، نو موږ به یې پوره کړو.

لنډه دا، چې د هغه نېک عملونه به قبر والا ته له عذابونو څخه داسې نجات ورکوي، دفاع به یې کوي، لکه څوک چې د خپلې کورنۍ نه غمونه لرې کوي او مخه یې نیسي، له دې وروسته ورته ویل کېږي، چې د الله تعالی برکت دې درباندې وي، په ارام ویده شه، ځکه له تا سره ډېر ښه ملگري (نېک عملونه) دي.

په دې هیله، چې ګران قدره لوستونکي به د دنیاوي ژوند په څېر د برزخي (قبري) ژوند لپاره هم رښتیني او وفا لرونکي ملګري او دوستان پیداکړي، تر هغې چې په قبر کې هم بې مینې او بې یاره پاتې نه شي.

د لرې پښتونخوا پیاوړی او خوږ ژبی شاعر، چې دا مهال د قبر نړۍ ته تللی، صاحب شاه صابر هم خپل ژوند د خوږو یارانو په غېږه کې ګوري:

دا یو څو یاران که نه وي، بیا به نه یم
زمـــا ژوند دغه یو څو خـــواږه یاران دي

شینکی قبر

انس بن مالک رضی الله عنه د حدیث راوي دی، رسول الله صلی الله علیه وسلم ویلي: کله چې بنده په قبر کې کېښودل شي، خپل خپلوان، ملګري او نور خلک ترېنه راستانه شي، دی د خلکو د پایزار غږ اوري، بیا دوه پرښتې ورته راشي.

دی په قبر کې راکېنوي، دواړه ورته وایي:د دې کس په اړه څه وایې؟

رسول الله صلی الله علیه وسلم وویل: مؤمن به په ځواب کې وو‌ایي:(أَشْهَدُ أَنَّهُ عَبْدُ اللَّهِ وَرَسُولُهُ).

بیا به ده ته وویل شي، اور کې دې د خپل ځای نندا‌ره وکړه، ستا ځای په اور کې و، مګر الله تعالی تاته د هغه په بدل کې په جنت کې ځای درکړ.

د الله تعالی نبي کریم صلی الله علیه وسلم وویل: دی به دواړه ځایونه ګوري.

قتاده رضی الله عنه وایي: دا هم موږ ته ذکر شوي، چې قبر به ورته اویا ګزه پراخه کړای شي او قبر به یې د قیامت تر ورځې پورې له شینکۍ او سرسبزۍ نه ډک شي.[1]

زه د عمل صالح ځای یم

1- تفسیر ابن کثیر، ټوک:۳، مخ:٦٧٦. صحیح البخاري (2/ 98)

وايي چې کله د جنتي مېرمنو سرداره فاطمة الزهرا رضی الله عنها له دې نړۍ نه مخ واړوه، سترگې يې پر ابدي خوب ويدې شوې.

د جنازې د لمانځه، تلقين او تجهيز نه وروسته يې د څلورو کسانو علي، حسين، حسن او ابوذر رضی الله عنهم په بدرگه د هغې لاش ترقبره ورساوه، د جنتي مېرمن د جنازې کټ يې د قبر پر غاړه کېښود.

ابوذر رضی الله عنه قبر ته په خطاب کې وويل: قبره! پوهېږې څوک مو درته راوړې؟ دا فاطمة الزهرا رضی الله عنها، د محمد مصطفی صلی الله علیه وسلم گرانه لور ده، د علی المرتضی رضی الله عنه مېرمن او د جنتي زليميانو د سردارانو حسن او حسين رضی الله عنهما مهربانه مور ده.

د قبر نه غيبي اواز پورته شو:((زه د حسب او نسب ځای نه يم، زه د عمل صالح ځای يم، له مانه يوازې هغه څوک نجات موندلای شي، چې د خير چارې يې ډېرې وي، زړه يې سالم او روغ وي او عمل يې د اخلاص پر گاڼه سينگار وي.))[1]

1- درة الناصحين، تاليف: عثمان بن حسن بن احمدالخويري، مخ:۱۹۱، سعيديه کتب خانه، مردان.

د قبر ناوې

ابو هريره رضی الله عنه د حديث راوي دی، رسول الله صلی الله عليه وسلم ويلي:((کله چې سړی په قبر کې کېښودل شي. يا يې وويل: چې ستاسې يو کس په قبر کې کېښودل شي، دوه سپين سترگې پرښتې ورته راشي، چې يوې ته يې منکر او بلې ته يې نکير وايي. دواړه به ووايي: د دې سړي (محمد صلی الله عليه وسلم) په اړه دې څه ويل؟ دی به ووايي، هغه څه چې ويل يې، ياني وبه وايي، دا د الله تعالی بنده او رسول دی؟

(اشهد ان لااله الاالله و اشهد ان محمد عبده ورسوله)

دواړه به ووايي: موږ پوهېدو، چې ته به همداسې و ايې، بيا به ورته قبر اوياگزه په اوياگزو کې پراخه کړای شي، قبر به يې له نور (رڼا) نه ډک کړای شي.

بيا به ورته وويل شي: ويده شه! دی به ووايي: زه به خپلې کورنۍ ته ورشم، چې هغوی خبر کړم؟

پرښتې به ورته ووايي: د هغې ناوې په څېر ويده شي، چې يوازې د كورنۍ هغه غړي يې له خوبه راويښولی شي، چې ده ته ګران وي.

تر هغې چې الله تعالی يې د قيامت په ورځ د خپل ارام ځای نه راپاڅوي.

او كه قبر والا منافق وي، د پرښتو ځواب كې به وايي، له خلكو نه مې چې څه اورېدل ما به هم هماغه رنګ ويل، بس نه پوهېږم!

دواړه پرښتې به ووايي: موږ پوهېدو چې ته به همداسې وايې، بيا به ځمكې ته ووايي: پرې راټوله! نو له هرې خوا به پرې ځمكې داسې راټوله شي، چې پايله كې به يې يوه پوښتۍ په بله كې ننوځي، ده ته به تر هغې د قبر عذاب وركول كېږي، چې الله تعالی يې بيا په قيامت كې له ځمكې نه راپورته كړي.[1]

شنې څانګې

1- ترمذی، ابن كثير، ټوک:۳، مخ:۶۷۸.

د امام شافعي رحمه الله د مسلك فقهاء وايي، د قبر خوشبويه كول څه باك نه لري، د حنابله وو او احنافو فقهاء هم ورته خبره كوي.

دا هم مستحب خبره ده، چې پر قبر اوبه وشيندلی شي، همدغه ډول شنې څانګې، ريحان او نور پرې لګول سنت دي. هغه كه شين بوټی يا د كبلو د چمن څه برخه وي.

له وچېدلو مخكې له قبر نه د هغې اخيستل پكار نه دي، ځكه شنو څانګو او بوټو كې مړي ته د ښنې غوښتلو او د الله تعالی د ثنا ويلو راز نغښتی دی.

رسول الله صلی الله عليه وسلم يوه شنه څانګه دوه ځايه كړې وه، نيمه يې د يو كس پر قبر او نيمه نوره يې د بل كس پر قبر درولې وه... همدا شان د خپل زوی ابراهيم پر قبر يې اوبه ورشيندلې وي او هم يې پرې واړه واړه كاڼي ايښي وو.[1]

1- الفقه الاسلامي وادلته، ټوک:۲، مخ:۴۶۷.

اووم څپرکی

درې ګونې نړۍ

د ژوند مینه والو!

خوښ یم، چې پر دې حقیقت پوهېږئ، چې د دنیوي ژوند هره شېبه د ژوند د دوو نورو پړاووونو لپاره مدرسه ده، دا خبره هم تر ډېرې کچې سمه ده، چې وايي:((لومړی د وروستي پل دی.))

رښتیا هم داسې ده، ډېر ځلې یو زلمی د ژوندانه نړۍ کې د کوچنیتوب له شېبو د الهام او زده کړې کیسې کوي، دا ځکه چې د تجربې پر مټ روزل شوی وي او د تجربې پوهنتون محصلان د ژوندانه په چارو کې ډېر بریالي وي.

پوهان وايي:((تجربه هغه پوهنتون دی، چې په ډېره لوړه بیه محصلان روزي.))

او دا حقیقت هم دی، چې هغوی د ژوندانه په لومړي پړاو یانې دنیا کې د الله تعالی د پېژندګلوۍ، بنده ګۍ او د هغه پر وړاندې د غاړه ایښودلو پر عبادتي سینګار مزین وي، هره شېبه یې د الله تعالی بنده ګي د محمد مصطفی صلی الله علیه وسلم د سنتو په رڼا کې انجام کړی وي، طبیعي ده چې د دنیوي او اخروي ژوند ترمنځ د برزخي نړۍ په غېږه کې به د الله تعالی له فضل او مهربانۍ او لورېینو برخمن وي، د ژوند دویم کور قبر کې به یې د ایمان او عقیدوي مشالونو د رڼا وړانګې خپرې وي او د قبر شپه به یې د نېک عمل په رڼا روښانه او ځلېدونکي وي، د قبر له کړاوونو به په امن کې وي او روحونه به یې له اووه اسمانونو وربره د علیین په مانیزه ماڼۍ کې استوګن کوي.

او هغوی چې د ایمان عقیدې او د دې په رڼا کې د نېکو اعمالو، عقایدو او اخلاقو بې برخې وي، یقیني ده چې دنیوي ژوند به یې هم ګډوډ او له ستونزو ډک وي او برزخي نړۍ کې به هم د قبر په شپه کې په تورو تیارو کې ډول ډول عذابونو په ورکولو ځورول کېږي، د قبر په نااشنا او هیبتناک کور کې به پرې د ځمکې نااشنا حشرات،

ښاماران او لړمان ګومارل شوي وي او د دنیوي ژوند د لنډو ورځو شپو د مستیو او نافرمانیو غچ به ترېنه اخلي او روحونه به یې د اووه ځمکو لاندې د سجیین په زنداني دفتر کې قید وي.

هوکی ګرانو لوستونکو!

د ژوند درېیمه نړۍ چې تلپاتې نړۍ ده، ژوند، نعمتونه او خوندونه یې حقیقي او تلپاتې دي.

هو هغه نړۍ چې یوازې ژوند به پکې د بادشاهۍ پر ګدۍ ناست وي او مرګ به د کایناتو د ستر بادشاه پر امر حلال او قصابي شي.

د اخرت نړۍ ده، چې هر چا سره به د ذرې ذرې په کچه محاسبه کېږي، عدالت به واکمن وي، د میزان تله به ولاړه وي، پر چا به ظلم نه کېږي، هر چاته به د هغه د نېکو او بدو اعمالو په کچه مکافات او مجازات ورکول کېږي، څوک به د ښي لاس پر عملنامو نازول کېږي او چاته به په چپ لاس کې ورکول کېږي، څوک به نېکبخته اعلانېږي او څوک به بدبخته، چاته به مهربان پیغمبر محمد مصطفی صلی الله علیه وسلم د حوض کوثر سپینو او خوږو اوبو نه

ډک جام ورکوي او څوک به د پرښتو له لوري د کوثر له حوض نه شړل کېږي.

څوک به د صراط له خطرناک پل نه د خپلو ښو اعمالو په رڼا کې تېرېږي او ځینې به یې د دوزخ ژورې او هیبتناکې کندې ته د خپلو بدو کړنو له امله ورغورځېږي.

چاته به وویل شي، چې تاسو د جنتیانو ډله کې جنت ته لاړ شئ او چاته به وویل شي، چې تاسې د کافرانو، مشرکانو، منافقانو او مجرمانو په ډله کې دوزخ ته لاړ شئ او دې ته ورته نورې نااشنا پرېکړې به د ژوند په درېیمه نړۍ کې انجامېږي.

په دې هیله چې زما په شمول مې درانه لوستونکي ورونه او خویندې او په ټولیز ډول مسلمانان د ژوند په لومړۍ، دویمه او درېیمې نړۍ کې نېکمرغه او بریالی شي.

لومړۍ ګومبزه

د ښځینه مړي د تابوت یا جنازې پر کټ پرده نیول مستحب عمل دی، ځینې وایي، چې تر ټولو لومړی د ام

المؤمنین زینب بنت جحش رضی الله عنه د جنازې کټ لپاره پرده نیول شوې وه.

او ابن عبدالبر ویلي: فاطمة الزهرا رضی الله عنها د رسول الله صلی الله علیه وسلم لور لومړۍ هغه مېرمن وه، چې په اسلام کې یې د جنازې پرکټ پرده جوړه شوې وه، له دې وروسته بیا د زینب بنت جحش د جنازې کټ د پټولو لپاره پرده نیول شوې وه.[1]

فقهاء وایي: دا د یو گومبز په ډول دجنازې پر کټ جوړېږي، ځینې یې د لرگو نه، ځینې یې د خرما له څانگو او ځینې یې د ډُرمو نه جوړوي؛ ځکه په دې ښه ستر راځي.

تر ټولو به لومړی زه له قبره پاڅېږم!

امام مسلم رحمه الله د ابي هریره رضی الله عنه په روایت حدیث نقل کړی، رسول الله صلی الله علیه وسلم ویلي:(أَنَا سَيِّدُ وَلَدِ آدَمَ يَوْمَ الْقِيَامَةِ، وَأَوَّلُ مَنْ يَنْشَقُّ عَنْهُ الْقَبْرُ،

1- الفقه الاسلامي وادلته، ټوک:۲، مخ: ٤٥٢.

وَأَوَّلُ شَافِعٍ وَأَوَّلُ مُشَفَّعٍ.)[1] یانې:زه به د قیامت په ورځ د ادم علیه السلام د اولاد سردار یم او تر ټولو لومړی به زه له قبر نه پاڅېږم، تر ټولو لومړی به زه شفاعت کوم او تر ټولو لومړی به زما شفاعت قبلېږي.

امام ترمذي رحمه الله د ابی سعیدالخدري رضی الله عنه په روایت حدیث نقل کړی:(أَنَا سَيِّدُ وَلَدِ آدَمَ يَوْمَ القِيَامَةِ وَلَا فَخْرَ، وَبِيَدِي لِوَاءُ الحَمْدِ وَلَا فَخْرَ،... وَأَنَا أَوَّلُ مَنْ تَنْشَقُّ عَنْهُ الأَرْضُ وَلَا فَخْرَ)[2]

یانې: زه به د قیامت په ورځ د ادم علیه السلام د اولاد سردار یم او پر دې فخر نه کوم او زما په لاس کې به د حمد بیرغ وي او پر دې فخر نه کوم، ... او تر ټولو لومړی به زه د ځمکې له چاودلو سره له قبره پاڅېږم او زه دا خبره د فخر په توگه نه کوم (بلکې د شکر او مننې په ډول یې کوم).

امام احمد بن محمد بن حنبل رحمه الله د بخاري او مسلم په شرط برابر حدیث نقل کړی، وایي:((یوې یهودۍ مېرمنې به د عائشې رضی الله عنه خدمت کاوه، کله به چې

1- صحیح مسلم (4/ 1782).

2- سنن الترمذي ت شاکر (5/ 587).

عائشې رضی الله عنه له هغې مېرمنې سره څه نېکي وکړه او هغه به خوشاله شوه، نو عائشې رضی الله عنها ته به يې داسې دعا کوله:((الله تعالی دې د قبر له عذاب څخه پناه درکړي.)) عائشه رضی الله عنها وايي، رسول الله صلی الله عليه وسلم کور ته راننوت. ما ترې وپوښتل: ايا د قيامت نه وړاندې د قبر عذاب شته.

هغه وويل: نه؛ ولې دا پوښتنه کوې؟

عائشې رضی الله عنها په ځواب کې وويل: له دې يهودی مېرمنې سره چې کله څه نېکي او يا مرسته وکړم، نو دا راته وايي، چې الله تعالی دې د قبر له عذابه وساته.

رسول الله صلی الله عليه وسلم وويل: يهوديان دروغ وايي او دوی پر الله تعالی تر ټولو لوی دروغ وايي.

بيا چې څومره د الله تعالی خوښه وه، له دې وروسته په کور کې تم شو.

يوه ورځ غرمه مهال په داسې حال کې له کوره ووت، چې جامې يې پر ځان رانغاړلې وې، سترګې يې تکې سرې وې، په اوچت غږ يې خلکو ته داسې وويل:ای خلکو! قبر د تورې شپې د يوې برخې په څېر دی، که چېرې تاسې پر

هغه څه پوه شوئ، چې زه پرې پوهېږم، ډېر به وژاړئ او لږ به وخاندئ، ای خلکو! پر الله تعالی د قبر له عذاب نه پناه وغواړئ، ځکه د قبر عذاب حق دی.[1]

د مړي هډوکي

که ډېر اهم ضرورت نه وي، د مړي د قبر سپړل او هډوکي يې هاخوا-دېخوا وړل راوړل نه دي پکار.

که چېرې د کوم شرعي مطلب پر بنسټ او د کوم روا هدف په خاطر د مړي هډوکي قبر نه ويستل کېږي، ډېره پاملرنه دې وشي، چې هډوکي يې مات نه شي، ځکه د مړي د هډوکو ماتول ګناه ده.

رسول الله صلی الله عليه وسلم ويلي:

((د مړي د هډوکو ماتول په ګناه کې داسې دي، لکه د ژوندي انسان هډوکي چې ماتولای شي.))

يا دا چې:

1- د حديث سند صحيح دی، تفسير ابن کثير، ټوک:۵، مخ:۴۵۱.

((د مړي د هډوکو ماتول داسې دي، لکه د ژوند پرمهال يې چې هډوکي ماتولای شي.))

لومړی حديث ابن ماجه د ام سلمه رضی الله عنها په روايت نقل کړی. او دويم يې احمد، ابوداود، ابن ماجه د ام المؤمنين عائشې رضی الله عنها په روايت نقل کړی.[1]

1- الفقه الاسلامي وادلته، ټوک:۲، مخ:٤٦٤.

کوم هډوکي نه خاورې کېږي!؟

بخاري، مسلم او د حديثو په نورو کتابونو کې د ابو هريره رضی الله عنه په روايت حديث نقل شوی، رسول الله صلی الله عليه وسلم ويلي: د انسان په بدن کې داسې کوم غړی يا د غړي برخه نشته، چې نه خاورې کېږي؛ مګر يوازې يو هډوکی دی، چې په قبر کې نه خاورې کېږي، هغه (عجب الذنب) يانې د ملا د بېخ هډوکی دی، چې له دې نه به د قيامت په ورځ د دوباره پيدايښت د لړۍ جوړښت پيلېږي.

د ابوهريره رضی الله عنه په روايت بل حديث کې راغلي، رسول الله صلی الله عليه وسلم ويلي: د قبر خاورې د بني ادم هر غړی او هره برخه خوري، پرته له عجب الذنب يانې د ملا هډوکي نه، چې د انسان پيدايښت هم له دې ځايه پيلېږي او د دويم ژوند پرمهال به هم د انسان د بدن فزيکي جوړښت له همدغه ځايه پيلېږي.[1]

1- صحيح بخاري، مسلم.

ابن اثیر رحمه الله په خپل کتاب (النهایة فی غریب الحدیث والاثر) کې حدیث ذکر کړی:د بني ادم د بدن هره برخه خاورې کېږي، پرته د ملا له هډوکي څخه.

او په یو روایت کې راغلي (الا عجب الذنب) مگر د ملا هډوکی.[1]

وروسته پیاوړی عالم او څېړونکی ابن اثیر الجزري رحمه الله د دې (عجب الذنب) څېړنه داسې کړې ده:"(عجب) هغه هډوکي ته ویل کېږي، چې د ملا په لاندینۍ برخه کې، کوناټو ته نېږدې ساحه کې ځای لري.

او په څارویو کې دې برخې ته (عسیب) ویل کېږي، یانې د لکۍ هډوکی یا د ویښتو د شنه کېدلو ځای یوه نازکه برخه ده."[2]

په ټولیزه او ساده اصطلاح کې د لکه لمي هډوکي په نوم پېژندل کېږي.

تعزیه که فاتحه!؟

1 -النهایة فی غریب الحدیث والاثر، ټوک: ، مخ:۱٦۷.

2 - التذکره فی احوال الموتی واموراالآخرة ، مخ:۱٤٥.

د مړي لپاره دعا کول او ښښنه غوښتل ښه عمل دی او د شرعي تعزیې موده درې ورځې او شپې وي.

له دې وروسته مکروه ده؛ مگر د غائب لپاره جواز لري، له درې ورځو هاخوا؛ ځکه پکار نه ده چې په دې سره د مړي کورنۍ ته غم تازه کېږي.

رسول الله صلی الله علیه وسلم ویلي: هېڅ یوې مسلمانې مېرمنې ته دا روا نه دي، چې پر الله تعالی او د اخرت په ورځ ایمان لري، پر مړي له درېو ورځو زیات ویر او خپگان وکړي؛ مگر پر خپل خاوند چې مړ شوی وي، څلور میاشتې او لس ورځې ویر او غم کولای شي.[1]

د شوافعو او حنابله وو په نېز د تعزیې (فاتحې) ته کېناستل مکروه دي، چې د مړي والا ځانگړي ځای کې کېني او خلک دې ورته راځي، ځکه دې سره غم اوږدېږي.

د ابوحنیفه رحمه الله د مسلك فقهاوو لیکلي: د تعزیې (فاتحې) لپاره له جومات پرته تر درېو ورځو لپاره کېناستل څه باك نه لري؛ خو لومړۍ ورځ یې غوره ده.[2]

1- الفقه الاسلامي وادلته، ټوک:۲، مخ:٤۷۸.

2- الفقه الاسلامي وادلته، ټوک:۲، مخ:٤۷۸.

بايد يادونه وکړو، چې جوماتونو کې د مړو فاتحې اخيستل د امام ابوحنيفه رحمه الله د مسلك خلاف عمل دی.

ځکه له جوماتونو نه د حجرو-دېرو په ډول کار اخيستل د اسلامي مقرراتو خلاف عمل دی. له بده مرغه چې ډېری خلك ځانونه کلك حنفيان ګڼي؛ خو په لوی لاس د حنفي مسلك ودانۍ نړوي.

که تر درېو ورځو پورې څوك فاتحه اخلي، په کور يا بل کوم ځانګړي ځای کې دې کېني، چې هم اسلامي او هم ټولنيز اخلاقي اصول مراعت شي.

اتم څپرکی

اوس دې د ګور خونه را ورانه شوه د بامه سره!

د اسمان ښکلی مخ نيمه نيمه ورېځو پر خپل شال پوښلی و، لمر به کله پر دې بريالی شو، چې د ورېځو شال له خپل سپېڅلي رخسار نه لرې او د څو شېبو لپاره خپلو نورو همزولو کايناتو ته د رڼا وړانګې ډالۍ کړي.

د ورېځو خدمتګار شمال هم په غمازۍ کې ډېره تجربه لرله، په دومره بيړه به يې د ورېځو شال د لمر پر ځلېدونکي څېرې وروغوړاوه، چې تا به ويل، ورځ د مازيګر له شېبو سره غاړې غړۍ ده او نور نو لمر د سفر تابيا نيولې... هاخوا سپين غر د همت ناک زلمي په څېر د رنګينو کايناتو ننداري ته ولاړ و او د سپينو واورو په رحمتي لباس د کايناتو خالق نازولی و، شمال به هم د واورين سپين غره له لوري راښکته او د پسرلي پر وړمو مست ګلونه بوټي او فصلونه به يې مات رامات پرمخ ښکل او بيا به بل خوا لاړ.

که څه هم چې زما خیال د چاپېریال رنګینیو د کایناتو د ښکلا بڼ ته وربللی و او د ژوند مسافرې شپې مې له یاده وتې وې.

هلته څنګ کې د تللو مسافرو ښارګوټي ته ورستون شوم، چې پر سلام او پوښتنه یې څه ناڅه حق ورپوره کړم.

دې ښارګوټي کې زما پلار، مور او تره هم دېره نیولې وه، ډېری مشرانو، ځوانانو، کوچنیانو، نارینه او ښځینه وو دلته د نااشنا ژوند خوږې او ترخې شېبې ازمویلې، الله تعالی ته پته ده، چې د چا د بدن جوړې روحونه به علیین او د چا به د سجیین په دفترونو کې قید وي.

څوک به په ازموینه کې بریالی او څوک به ناکام شوي وي، د جنت له ښکلې او خوشبویه بڼ نه به د چا د قبر مانۍ ته خوشبویۍ او رڼاګانې ورننوځي؟

او څوک به بیا د دوزخ له ګرم اور نه په اور سوځېږي، چاته به قبر هرکلی ویلی وي.

غېږه به یې ورته خلاصه کړې وي، مینه او د مینې خواږه به یې ورکړې وي او چاته به یې ویلي وي، چې بد دې وکړه، زما غېږې ته راغلې، چاته به د جنت له باغچو باغیچه

ګرځېدلي وي او چاته به د دوزخ له کندو څخه یوه کنده ګرځول شوې وي.

سره او سپین غلافونه او شالونه پرې غوړېدلي وو، آن پر ځینو په دودیزه غیر شرعي ډول جنډې هم درول شوې وي، چې شمال به یې رنګینې ټوټې پرمخ وهلې او غږ به یې تر لرې ځایه اورېدل کېده.

د دغه ښارګوټي مسافرو ته د دعا او ښښنې غوښتلو وروسته مې د هدیرې په خاموشه نړۍ کې پر یو داسې قبر سترګې ولګېدې، چې په ټولیز ډول له څلورو خواو نه شلېدلی او غرق شوی و او له خاورو او شناختو سره یوځای او د ځمکې تل ته ښکته شوی و، د قبر دغه ورانې او ړنګې خونې د لرې څخه د خلکو سترګې ځان ته را اړولې او په لیدو یې په لیدونکو هومره وحشت او وېره راتله، تا به ویل، چې همدلته کېنم او د دې ړنګ شوي قبر څخه د دنیا د لنډمهالي ژوند په اړه زده کړه وکړم.

که څه هم چې قبرونو ته په شرعي توګه تګ د شریعت له نظره دا ګټه لري، چې د ژوندي انسان اړیکه له دنیا او د دنیا د لنډمهالیو خوندونو سره پرېکوي، د اخرت فکر ته

وده ورکوي، انسان پرې له بديو نه راگرځي او الله تعالی د نېکيو توفيق ورکوي، خو د مسافرو په ښارگوټي کې دې ړنگې شوې ماڼۍ زما په ژوند کې يو مثبت انقلاب رامنځ ته کړ.

د دنيا ماڼۍ او رنگين کورونه يې زما د ذهن له نړۍ نه وويستل او زه يې پر دې پوه کړم، چې د دنيا ماڼۍ ړنگېدونکي دي.

هو؛ د قبر ماڼۍ هم ړنگېږي، يوازې نېک عمل به له انسان سره ملگری او پاتې وي.

هماغه شپه مې د يو شاعر پر دې بيت خپل زړگي ته د دنيا د پناه کېدونکي رڼا او ښکلا ياد تازه کړ:

اول دې ښې لوړې ماڼۍ بنگلې درلودې
اوس دې د گور خونه راورانه شوه له بامه سره

ډالر يم!

شمشاد د خپل معنوي غرور عظمت، خپلواکۍ او ملي مسووليت پر بنسټ د بې کوره کډوالو، تلونکو-راتلونکو کړېدلو افغانانو سلام او هر کلي ته په احترام ولاړ و، د سپرلي مستو او خوشبويه څپو يې تازه تازه پر ښکلي مخ د

زلميتوب شنه ليکه راښکلې وه، ورځې هم شپه په شپه د لمر په اشاره د رڼا څادر ټولاوه او رخصتېدله.

د مسافرو افغانانو، مېرمنو او کوچنيانو بېړې، زوگ او خبرو ساحه داسې پوښلې وه، گوا چې د حشر ورځ ده او هر انسان د خپل ځان په فکر کې ډوب دی. هر چا بيړه کوله، چې د مازيگر لنډې شېبې پرې د ماښام تورې لړې راخپرې او مېلمنې نه کړي.

او له پولې هاخوا يا دېخوا خپلو پناه کېدونکو جونگړو ته ځان ورسوي، ما سره هم له لرې اشغال شوي پښتونخوا نه يو کس د لارې ملگرتيا کوله، چې د پښتون په ټپي زړگي د راښکل شوې کرغېړنې چاړې له ځايه دېخوا له ده سره بل کس ملگری شو، دا کس له څرگندې بڼې ډېر نېک خويه او ژمن مسلمان ښکارېده، د دنيا په پناه او د دنيا والو په مالي او دنياوي حرص سره غړېده، د اسلام له سپېڅلي دين نه يې د خلکو سرغړونه، بې پروايي او مخ گرځونه يادوله.

زموږ د لارې دې فکرمن ملگري د خبرو لړۍ همداسې غځوله، ويې ويل: يو کس چېرې په سفر تله، د خپل ژوند ملگرې (مېرمن) يې له ځانه سره د موټر په لومړي سيټ کې

کېنوله، د لارې په اوږدو کې د سړک پرغاړه ولاړې يوې اغلې ته ودرېد، ترې وېې پوښتل: څوک يې؟

هغې وويل: کلداره يم!

دې کس خپلې همېشنۍ ملګرې ته وويل: ته وروسته سيټ کې کېنه! ځای کلدارې ته پرېږده.

کلداره له موټر چلوونکي سره په لومړي سيټ کې کېناسته، لږ وړاندې چې لاړل، پر يوې بلې مېرنۍ يې سترګې ولګېدې، پوښتنه يې ترې وکړه: تاسې څوک يئ؟

په ناز پالل شوې خپلواکې نړۍ وويل: افغانۍ يم!

موټر چلوونکي کلدارې ته وويل: تاسې وروسته سيټ کې کېنئ!

افغانۍ ته يې وويل: راځئ له ما سره په لومړي سيټ کې کېنئ!

موټر چلوونکي خپل سفر بيا پيل کړ، وړاندې ګوري، چې د سړک پرغاړه يو داسې ځېنور ولاړ دی، چې خپلې ول ول ځنې يې غوړې کړي او پر شونډو يې مرموزه مُوسکا له مستۍ نه غزونې کوي، موټر چلوونکی د حرص شهواني قوې پر لېونتوب اخته کړی و، د عادت له مخې يې

د شوخ او مست ځېنور مخې ته موټر ودراوه، ترې وېې پوښتل: ستاسې نوم؟

ځېنور چې د موټر چلوونکي چاپلوسي او غوړه مالي وليده، نور هم د مستۍ ځپو واخيست، وېې ويل: ډالر يم!

چلوونکی له خوشالۍ نه وارخطا شو، خپلې مېرمن ته يې وويل: ته د موټر په ډاله کې کېنه، افغانۍ ته يې وويل، تاسې له کلدارې سره وروستي سيټ کې کېنئ! او ډالر ته يې وويل: صيب مهرباني وکړئ! له ما سره همدلته کېنئ.

د ډالر مينې چلوونکی نشه کړی و، په ډېر ناز او غرور يې د سفر لاره لنډوله، يو ځای کې يې د نورانيت د روښانه مشال د رڼا وړانګې خپرېدلې، سيمه د روحاني سکون او ارام معنوياتو پوښلې وه، د ژوند د بري راز د همدغه پانوس په رڼا کې ترلاسه کېده، د الهي رحمت وړانګو هم په دغه سيمه د سپېڅلتيا نوراني څادر غوړولی و، د امنيت په دغه ډاډمنه چاپېريال کې سړک ته څېرمه د معنوياتو پر ګاڼه پسوللی يو معنوي شخصيت ولاړ دی، چلوونکي د ياد شخصيت په اشاره موټر د هغه مخې ته ودراوه، پوښتنه يې ترې وکړه: ته څوک يې؟

د رڼاګانو سمبول وویل: زه اسلام (دین) یم.

موټر چلوونکی، چې د ډالر پناه کېدونکې مکارې مینې په زړه داړلی و، وویل: سیټ پوره دی.

هوکی!

د دنیا مینه وه، چې ډالر یې د لومړي سیټ، کلداره او افغانۍ یې د دویم سیټ او خپله مېرمنه یې د ډالې مېلمنه کړه او دین ته پکې ځای نه و؟!

د ګور شپه نه په کور کېږي

ملګرو پرې ډېره سپارښتنه کوله، چې دا ځل به له موږ سره ډېرې ورځې تېروې، حامد، سلمان او ارمان به هم راوغواړو، د ننګرهار مستو او ښایستو سیمو او درو ته به په سیل لاړ شو، د غازي امان الله خان پارک به ووینې.

وخت به راشي د سپین غره سیل ته به لاړ شو
صبر وکړه لا ګورګرې پخـــــــــې نه دي

که وشو د سپین غره سیل ته به لاړ شو، ګورګرې به پخې وي، د ماڼوګانو څانګې به له ځانه سره راوړو.

یوه ورځ به د علامه سید جمال الدین افغان د زوکړې سیمې ته چکر ووهو، د کونړ د مست او ښپاند سیند نندارې

ته د سالار باغ د بڼ شنو ونو لاندې کېنو، واپسۍ کې به د دې څلوریزې د شاعر سرسبزې سیمې ته سلام وکړو.

د ژونـــدون مېره اوږده ده تږی کېږې
ګوټ د شـــونډو د شربت درسره واخله
د وصال ډیوه به مړه وي موږ به نه یــو
دا په یاد د محبـــت درسره واخلـــه

هو؛ عماره! محمد موسی شفیق درته یادوم، د صدیق الله رښتین او قیام الدین خادم قبرونو ته له سلام وروسته، به:

اول ځان د قام خادم کړه
بیا هله د قام سردار شه

د شعر شاعر ملنګ جان قبر ته ورشو، که زړه دې و، یوه ورځ به د احساس د ځلي مزار ته سر ورښکاره کړو، چې ویل به یې:

یو پټ غلی احساس دی په ارام مې نه پرېـــدي
په اور مې کړوي، لکه چې خام مې نه پرېـــدي
جرائت مې زیاتوي دومره پر ځان یمه پوی شوی
غافل له خپله حقه او غلام نه مې نه پرېـــدي

الفت صیب یادوم، د عمار ذهن مې چې څومره د خیال پر وزرو سپور په ننګرهار، کونړ او لغمان کې وګرځاوه، دریز یې ډېر کلک و، ډېر مې وهڅاوه، چې دا ځل به له ننګرهاره کندهار د علامه عبدالحی حبیبي او عبدالرووف بېنوا ښارونو ته چکر ووهو.

خو زړه یې د بېړني پرواز او الوت په شېبو کې ښکارېده، عمار ماته ډېر ګران و، د هغه مینې زما د زړګي پر تخت واکمني کوله.

د هغه پر لیدو به زما زړه د ارام احساس کاوه، هغه زما له کوچنیتوب آن له ښوونځي نه تر پوهنځي پورې صمیمي دوست و، نه پوهېدم چې څنګه یې پخلا او ځان سره یې ایسار کړم، خو دا ځل یې خبره کې د جدایۍ نااشنا نښو غږونې کولې، هو اراده یې پر هوډ بدله کړه.

له نورو ملګرو سره یې خدای پاماني وکړه او له هغه وروسته یې ماته په داسې شېبو کې مخ راواړوه، چې ښکلې سترګې یې له مسافرو مرغلرو اوښکو ډکې ډکې کېدلې، پر ښکلي رخسار یې د مسافرۍ خزان د خپګان خړې ورېځې خورې کړې وې، شونډې یې رپېدلې، پر ژړغوني او

لړزانده غږ یې راته وویل: رومانه! ماته غاړه راکړه، نور به د موټرو تم ځای ته ځان ورسوم، ناوخته کېږي، زما زړه هم د فراق خپګان داسې پر څپېړو وواهه، چې هغه سره د غاړه غړۍ کېدلو پرمهال مې له سترګو اوښکې روانې او ژبه مې بنده بنده کېدله، سلمان اجازه واخیسته، دا نو داسې شېبې وې، چې لمر په ورور خپل طلایي رنګ زیاتوه، شېبه پر شېبه ورځې خپله غوړېدلې غالۍ راټولوله او د شپې د راتګ زېری یقیني کېده.

تر ډېره مې له عمار سره تلیفوني اړیکه فعاله وه، خو څه وخت وروسته موبایل هم راسره د وفا مزی وشلوه، ډېر اندېښمن وم، چې عمار به کابل ته رسېدلی وي که نه، له بده نصیبه هېڅ لاره نه وه، چې زه دې پرې د عمار له حاله خبر شوی وای، شپه تېره شوه، سهار مهال مې له میډیا نه د غم دا خبر واورېدل، چې تېر ماښام د ماهیپر هسکې غړۍ ته څېرمه د مسافرو دوه موټرونه سره ټکر شو، چې ډېری سورلۍ یې ټپي او یو زلمي هلک په کې خپل روح او خوږ ژوند له لاسه ورکړ... وروسته معلومه شوه، چې دا زلمی هم هاغه زما ګران دوست عمار و، د مرګ زېري یې ډېر

ودردولم، مگر څه چاره نه وه، ځکه تقدیر په تدبیر نه بدلېږي، هماغه شپه مې د مشرانو پر دې خبره یقین نور هم پوخ شو، چې د گور شپه نه په کور کېږي، هو؛ نه په کور کېږي.

ته څوک یې؟

یوه ورځ عاصم له مېرمن او بچیانو سره له کوره په چکر ووتل د لارې په اوږدو کې یې یو سړی ولید، چې د لارې په سر ولاړ و، عاصم ترې وپوښتل: تاسو څوک یئ؟

هغه وویل: زه مال یم.

عاصم له خپلې مېرمنې او بچیو نه پوښتنه وکړه: څنگه مو خوښه ده، ده ته له ځانه سره ځای ورکوئ او که نه؟

ټولو په یو غږ وویل: ولې نه، ده ته به هرومرو ځای ورکوو، ده ته خو سفر کې ډېر اړتیا پیداکېږي او د ده په شتون کې ډېر څه لاسته راوړلای شو.

مال یې له ځان سره اوچت کړ او سفر یې بیا پیل کړ، لږ وړاندې چې لاړل، هلته یې یو بل کس ولید، چې لاره کې ولاړ و، عاصم ترې وپوښتل: تاسې څوک یئ؟

هغه په ځواب کې وویل: زه مقام او منصب یم.

عاصم له خپلې مېرمنې او بچیو وپوښتل: څنگه دی له ځان سره کېنوئ؟

ټولو وویل: هرومرو، ولې نه! ده ته په سفر کې اړتیا لیدل کېږي، د دنیا ډول ډول لذتونه د مقام په وسیله لاسته راوړل کېږي، ده ته به هرومرو په سیټ کې ځای ورکوو.

مقام او منصیب یې هم له ځان سره په موټر کې کېناوه، د خوښیو او خوشالیو ډک سفر کې مېله ځای ته روان وو او کوم لذت او نفسي غوښتنې سره به یې چې ملاقات کېده، له ځان سره به یې موټر ته اوچتولې.

د سفر په جریان کې یې یو بل کس ولید، چې د عمومي سړک پر غاړه ولاړ و، عاصم د هغه څنگ ته موټر ودراوه، ترې ویې پوښتل: تاسې څوک یئ؟

هغه وویل: زه دین یم.

عاصم خپلې مېرمنې او بچیو ته وکتل ویې ویل: څنگه دا له ځان سره ځایوئ؟ د خوښیو پر وړو مستې کورنۍ یې وویل: اوس د دې وخت نه دی، دا مهال له دین سره د سفر کولو وخت نه دی، اوس موږ د دنیا په سیل او چکر وتلي یو، د دنیا له طبیعي منظرو او گلورینو باغیچو له گلونو او گلدستو به خوند اخلو، په ازادۍ او خپلواکۍ به گرځو.

او دین خو پر موږ په زرګونو پابندۍ لګوي، زموږ د خوندونو په وړاندې خنډونه پیداکوي، مخنیوی یې کوي.

هو؛ داسې به وکړو، چې له چکر وهلو څخه راستانه شو، بیا به دین له ځان سره په څه طریقه موټر کې ځای کړو.

دین یې هملته پرېښوده او دوی ترې وړاندې لاړل، د سفر په بهیر کې په عمومي سړک لږ لا نه وو تلي، چې د تالاشۍ پر پوستې وربرابر شو، هلته پر لوحه لیکل شوي وو: ودرېږه (Stop)، یو سړی ولاړ و، عاصم نه یې په ډېرې توندې لهجې سره د موټر نه د راکوزېدو غوښتنه وکړه او دایې هم ورته وویل: عاصمه! ستاسې د سفر وخت ختم شو او له دې سره سره یې د موټر دننه سترګې واچولې او ویې ویل: زه له تاسې سره دین ګورم، چې شته که نه؟

عاصم وویل: دین مې لږ وړاندې ځای کې پرېښوده، که اجازه کوئ، زه به هغه پسې بېرته لاړ شم او موټر ته به یې له ځان سره رااوچت کړم.

هغه کس وویل: اوس ناشونې ده، ستاسې وخت ختم شوی، اوس به تاسې له ما سره ځئ.

عاصم وویل: سمه ده؛مګر له ما سره مال، منصب، مېرمن او بچې دي.

هغه کس وویل: اوس ستاسې مال، منصب، مېرمن او بچې تا د الله تعالی له عذاب څخه نه شي ژغورلای، یوازې دین ستاسې په کار راته، کوم چې تاسې وړاندې په لاره کې پرېښی دی.

عاصم وپوښتل: ته څوک یې؟

هغه وویل: زه مرګ یم، له کوم نه چې تاسې په بشپړه توګه غافل او بې پروا وئ او عمل مو هېر کړی و.

د هغه مېرمن او بچو دی پرېښود، مال او منصب لپاره یې بل چا سره خپله د سیل او چکر سفر په لور مخکې لاړل، هېڅ یو هم د عاصم د مرستې لپاره له موټر نه ښکته نه شو، آه... آه... .

(یَأَیُّهَا ٱلَّذِینَ آمَنُواْ لاَ تُلْهِکُمْ أَمْوَالُکُمْ وَلاَ أَوْلاَدُکُمْ عَن ذِکْرِ ٱللَّهِ وَمَن یَفْعَلْ ذٰلِکَ فَأُوْلَـٰئِکَ هُمُ ٱلْخَاسِرُونَ﴿٩﴾سورة المنافقون)

ژباړه:((ای مؤمنانو، ستاسې مالونه او اولادونه دې تاسې د الله له یاد نه غافل نه کړي. کوم کسان چې دا کار وکړي هغوی زیانمن دي.))

(وَلَن یُؤَخِّرَ ٱللَّهُ نَفْساً إِذَا جَآءَ أَجَلُهَآ وَٱللَّهُ خَبِیرٌ بِمَا تَعْمَلُونَ﴿١١﴾ سورة المنافقون)

ژباړه:((په داسې حال کې کله چې د یو چا د عمر د پوره کېدو وخت رارسېږي، نو الله هغه ته هېڅکله نور مهلت نه ورکوي او تاسې چې څه کوئ، الله پرې ښه خبر دی.))

﴿يَوْمَ لاَ يَنفَعُ مَالٌ وَلاَ بَنُونَ﴿٨٨﴾ سورة الشعراء﴾

ژباړه:((کله چې نه مال څه ګټه ورسوي، نه اولاد.))

﴿كُلُّ نَفْسٍ ذَآئِقَةُ ٱلْمَوْتِ وَإِنَّمَا تُوَفَّوْنَ أُجُورَكُمْ يَوْمَ ٱلْقِيَامَةِ فَمَنْ زُحْزِحَ عَنِ ٱلنَّارِ وَأُدْخِلَ ٱلْجَنَّةَ فَقَدْ فَازَ وَما ٱلْحَيَاةُ ٱلدُّنْيَا إِلاَّ مَتَاعُ ٱلْغُرُورِ﴿١٨٥﴾ سورة ال عمران﴾ ژباړه:((په پای کې هر څوك د مرګ خوند څکونکی دی او تاسې ټول د قيامت په ورځ د خپلو خپلو پوره اجرونو ميندونکي يئ، بريالی اصلاً هغه څوك دی، چې هلته د دوزخ له اوره وژغورل شي او جنت ته ننويستل شي، پاتې شوه دا دنيا، دا خو صرف يو غولوونکی شی دی.))

﴿قُلْ إِن كَانَ آبَاؤُكُمْ وَأَبْنَآؤُكُمْ وَإِخْوَانُكُمْ وَأَزْوَاجُكُمْ وَعَشِيرَتُكُمْ وَأَمْوَالٌ ٱقْتَرَفْتُمُوهَا وَتِجَارَةٌ تَخْشَوْنَ كَسَادَهَا وَمَسَاكِنُ تَرْضَوْنَهَآ أَحَبَّ إِلَيْكُمْ مِّنَ ٱللَّهِ وَرَسُولِهِ وَجِهَادٍ فِي سَبِيلِهِ فَتَرَبَّصُواْ حَتَّىٰ يَأْتِيَ ٱللَّهُ بِأَمْرِهِ وَٱللَّهُ لاَ يَهْدِى ٱلْقَوْمَ ٱلْفَاسِقِينَ﴿٢٤﴾ سورة التوبة﴾

ژباړه:((ای پيغمبره! ووايه چې که ستاسې پلرونه، ستاسې زامن، ستاسې وروڼه، ستاسې مېرمنې، ستاسې خپل-خپلوان، ستاسې هغه

مالونه چې تاسې ګټلي دي، ستاسې هغه تجارت چې د هغه په ورانېدو اندېښمن کېږئ او ستاسې د خوښې کورونه تاسې ته له الله او د هغه له پيغمبر او د هغه په لار کې له جهاد نه ګران وي، نو انتظار وباسئ تر دې پورې چې الله خپله فيصله ستاسې مخې ته راولي او الله فاسقانو ته لارښوونه نه کوي.))

﴿وصلى الله على خير خلقه محمدٍ وآله وصحبه اجمعين.﴾

لیکلړ

موضوع **مخ**

لومړی څپرکی

د مؤمن لپاره ډالۍ 7
د ژوند جوړه 10
د مرګ هیله 13
د مرګ یاد 15
د مرګ یاد زړه کې نرمي پیداکوي 20
د مرګ پرښته له چا اجازه نه غواړي!؟ 23
د مرګ استازې 24
ملك الموت هر کور ته پينځه ځلې ګوري 25
د ځناورو او حشراتو روحونه څوك اخلي؟ 25
د مرګ پرښتې له چا اجازه غوښتې وه!؟ 27
د شپې غرېز پيغام 28
د مرګي سيلۍ 29

دويم څپرکی

وصيت مو له ځان سره ليکلی وساتئ!! 31
وروستۍ خبره 32
وروستۍ شېبه 34

نصرانۍ پېغله 35
د غوره خاتمې نښې 37
د جبين پرخه 42
د غرغرې شېبې 45
سپينه مانۍ 47
د الله تعالى دوسته سلام! 48
الله تعالى مو پر مينه نازوي 48
روحونه چېرته ځي!؟ 49
د روحونو ارام ځای 53

درېیم څپرکی

غسل 54
د غسل ورکوونکي ځانګړنې: 56
د جمهورو فقهاوو دلايل: 56
غسل ورکوونکی دې بيا غسل وکړي 59
د مړي تخت 61
د غسل د پيل اودس 61
زړه مـــې له غيرته په ګوګل دننه دود شي 65
ړمنځ چې دې بې پامه و هې ګوتې په کاکل 65
د قبر جوړه!؟ 67
د ښخولو حکم 71

مړي ښکلولی شئ؟ 73
مړی مه ځنډوئ! 74
د قبر څنګ کې ژړا 77
د جنازې د لمانځه طریقه 78
د جنازې لمونځ چېرې کېږي؟ 83
د کومو کسانو د جنازې لمونځ کېږي او د کومو نه؟! 83
دوه ستر غرونه 86
پر قبر که د اور پر سکروټو ناسته؟ 86

څلورم څپرکی

د قبر بنسټګر 88
د قبر ودانیز جوړښت 89
د مسافرۍ کور 92
د قبر ژبه 95
لحد 95
قبر به څومره ژوروئ!؟ 97
د مړو قبله 98
تابوت 99
درې لپې خاوره 100
څلور پوړیزه قبرونه 102
د خپلوانو هدیره 104

د قبر شپه او تش پالنګونه 104
د علیین ماڼۍ او د سجیین زندان! 106
د ازموینې پاڼه 115
د ازموینې ژبه 117

پینځم څپرکی

په قبر کې روح بدن ته څنګه راځي!؟ 118
د قبر عذاب په قرآني هینداره کې 121
د قبر عذاب له څه سرچینه اخلي!؟ 125
د قبر عذاب 127
د قبر عذاب حق دی! 131
ګرُز 133
قبر یې له غېږې غورځوي؟ 135

شپږم څپرکی

د قبر له عذاب نه نجات ورکوونکې سورت 137
ژغورونکې ډالۍ 139
دوه ورځې، دوه شپې 140
د قبر یاران 141
شینکی قبر 143
زه د عمل صالح ځای یم 144
د قبر ناوې 146

شنې څانګې 147

اووم څپرکی

درې ګونې نړۍ 149
لومړۍ ګومبزه 152
تر ټولو به لومړی زه له قبره پاڅېږم! 153
د مړي هډوکي 156
کوم هډوکي نه خاورې کېږي!؟ 158
تعزیه که فاتحه!؟ 159
اتم څپرکی 162
اوس دې د ګور خونه را ورانه شوه د بامه سره! 162
ډالر یم! 165
د ګور شپه نه په کور کېږي 169
ته څوك يې؟ 173